

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Drobná církevní architektura

Anton Říha

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Anton Říha

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Drobná církevní architektura

Název anglicky

Minor church architecture

Cíle práce

Cílem diplomové práce je snaha o hlubší zamyšlení se nad tématem drobných církevních památek a drobné architektury v minulosti i v současné době. Práce sleduje proměnu myšlení lidí v ohledu jejich vnímání významu drobných staveb. Zároveň se snaží práce odpovědět na otázku, zda mají v dnešní době drobné památky ještě význam a proč je důležité je chránit a snažit se o jejich zachování, případně opravu. Dalším cílem diplomové práce je provést podrobnou fotodokumentaci drobných památek v obci Úvaly a jejím okolí v oblasti Praha východ. Snahou autora je popsat jednotlivé památky a zjistit jejich stav. V rámci popisu památek bude navržen vzor tabule, který by mohl přibližovat jednotlivé drobné stavby. Autor si též snaží položit otázku, jaký význam mohou mít drobné památky na prostředí sledované oblasti a jak ho ovlivňují.

Metodika

Metodikou diplomové práce je rozbor odborné literatury zabývající se tématem drobné církevní architektury a následné sepsání rešerše na dané téma. Dále je součástí práce provedení fotodokumentace jednotlivých drobných církevních památek a její následné systematické utřídění. Rovněž se autor v rámci práce pokusí navrhnout podobu popisné tabule, která by mohla přibližovat jednotlivé památky.

Doporučený rozsah práce

60-80

Klíčová slova

Drobné církevní stavby, Kříž, Kaple, Boží muka, Mezník, Hraniční kámen

---

Doporučené zdroje informací

Hájek, T., Bukačová, I. Příběh drobných památek. 2. vydání. Lomnice nad popelkou: Studio JB, 2006. 140 stran. ISBN 80-900903-9-7.

Koubek, P. Krajem zapomenutých svědků. 1. vydání. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2007. 116 stran. ISBN 978-80-86559-84-1.

Nusek, J., Svoboda, J. a kol. Příběh kapliček. 1. vydání. Vlašim, Benešov: Český svaz ochránců přírody Vlašim; Muzeum okresu Benešov, 2001. 130 stran. ISBN 80-86327-16-7; 80-86452-06-9.

Psota ml., J. a kol. Drobné památky v Úvalech a okolí. 1. vydání. Úvaly: Klub přátel historie a přírody Úval a okolí, 2009. 255 stran. ISBN 978-80-254-3000-2.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 ZS – PEF (únor 2018)

Vedoucí práce

PhDr. Miroslav Polišínský, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 10. 12. 2015

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 1. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 01. 10. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci Drobná církevní architektura v Úvalech a okolí jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 21.11.2017

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval panu PhDr. Miroslavu Poliškému, CSc. za vedení při psaní práce a celé rodině za psychickou i jinou podporu.

Drobná církevní architektura v Úvalech a okolí – terénní výzkum

Souhrn

Práce drobná církevní architektura v Úvalech a okolí se zabývá významem drobných památek jako pozůstatků minulosti v dnešní době. Pro mnoho lidí může drobná církevní architektura být jen jakýmsi bezvýznamným pozůstatkem z doby našich předků, který dnes už nemá význam. Při hlubším zamyšlení se nad tématem si ovšem stále více musíme klást otázku, co vedlo naše předky k budování těchto staveb. Poté je možné vnímat památku jako zhmotněnou ideu, které si stojí za to všimnout a pokusit se jí porozumět. Potom vyvstává nejen otázka co památka přináší, ale též možná i otázka, co by se stalo, kdyby drobné památky nakonec zmizely.

V analytické části práce se autor snaží pořídit podrobnou fotodokumentaci sledované oblasti a i podle stavu památek dokázat, že jejich význam stále ještě trvá.

Klíčová slova

Památka, kaplička, kříž, zvonička, socha

Minor church architecture in Úvaly and the surroundings – teritorial survey

Summary

The work minor church architecture in Úvaly and the surroundings is engaged in the meaning minor of the relics like the memories of the past in today's world. For many people can the minor church architecture be only relic of our ancestors without any value. But with the more deep thinking we can still ask ourselves, what was the motivation of our ancestors to build these objects. Then it is possible to perceive the relic as a materialized idea, which is valued enough to notice and try to understand it. Then appears the question not only what the relic brings to us, but maybe also brings the question, what would have happened, if the relics finally disappeared.

In the analytical part of the work author tries to do the detailed fotodocumentation of the seeking place and also after the state of the relics to prove, that they are still valuable in our time.

Keywords

Memory, chapel, krucifix, bell-tower, statue

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíl práce a metodika	10
Cíl práce	10
Metodika	10
3. Literární rešerše	11
3.1 Drobné památky a zájem o ně.....	11
3.2. Drobná památka a působení okamžiku	17
3.3 Spojení přírody a lidského díla	24
3.4. Dvojitý čas	26
3.5. Drobná památka jako příležitost	29
3.6. Místní identita a drobné památky	32
3.7. Drobná památka a umělá krajina	35
3.8. Péče o drobné památky v současné České republice.....	39
3.9. Zákon o památkách a drobné památky	40
3.10. Evropská unie a drobné památky.....	42
3.11. Typy drobných památek	43
4. Analytická část práce	54
4.1. Drobné církevní stavby ve sledované oblasti	54
4.2. Jednotlivé oblasti a památky.....	55
4.2.1. Úvaly.....	55
4.2.2. Jirny	61
4.2.3. Nové Jirny.....	68
4.2.4. Horoušany	71
4.2.5. Horoušanky	73
4.2.6. Tuklaty	75
4.2.6. Tlustovousy.....	85
4.2.7. Přišimasy.....	87
4.2.8. Skřivany	89
4.2.9. Škvorec	90
4.2.10. Třebohostice.....	98
4.2.11. Zlatá	100
4.2.12. Dobročovice.....	101
4.2.13. Květnice	105
4.3.1. Návrh popisné tabule	108
4.3.2. Konkrétní příklad tabule	109
5. Výsledky práce a diskuse.....	110
6. Závěr	112
7. Literatura.....	114
8. Příloha č.1 – fotografická dokumentace	115
9. Příloha č.2 - Mapky	158

1. Úvod

Drobné památky představují zajímavý prvek v naší krajině. Přestože jsou pro nás snadno přehlédnutelné, jsou součástí naší krajiny od dávných dob. V minulosti byly pro naše předky přirozenou součástí jejich životů a sloužily jim při jejich každodenní práci k nalezení míru a k setkání s přesažným a náboženským okamžikem. Až do poloviny 20. století často k památkám chodila procesí, i když v jeho druhé polovině už mnoho lidí památky začalo přehlížet. Spíše než s nezájmem se v tematice drobných památek u lidí můžeme setkat s jakýmsi nepochopením jejich významu. Lidé v uspěchané společnosti již většinou nemají ve zvyku se zastavit, aby zažili setkání s transcendentní skutečností. Nedá se říci, že by drobné památky lidem vadily, i když i ony se stanou často obětí vandalismu. Spíše se dá říci, že moderní člověk na ně často pomalu zapomíná, protože příliš přivykl modernímu způsobu života, který ho málo nutí k zastavení a zamyšlení nad hlubokými lidskými tématy, které drobné památky reprezentují. Drobné církevní památky v sobě nesou odkaz idejí, jako je utrpení, mučednictví, posvátno, zbožnost, avšak i setkání s otázkou smrti a věčnosti. Pro moderního člověka jsou tato témata často těžko uchopitelná, protože člověk je veden spíše ke způsobu života, který klade důraz na materiální potřeby. Lidé chtějí často dosáhnout bohatství hmotného, často však dnes zejména mladá generace zapomíná na bohatství duchovní, jako je kultura, vzdělanost, avšak i náboženství či hlubší vnímání smyslu života. Lidé sice připouštějí, že může existovat transcendentní skutečnost, avšak jakoby se již neuměli tak zastavit, jako to uměli naši předkové. Zastavení se u drobné památky a modlitba již mnoha lidem nic neříká, zatímco pro naše předky to bylo něco přirozeného. Dnes nelze už čekat ve z velké části sekularizované společnosti, že by drobné památky plnily pro většinu lidí zejména v našich zemích onu někdejší náboženskou funkci. Přesto náboženství není jedinou hodnotou, kterou drobné památky zhmotňují, i když je stále funkcí nejdůležitější. Ovšem náboženství nelze nikomu vnucovat. Přesto památky zpřítomňují ideály, které v mnoha ohledech mohou být přitažlivé i pro člověka, který se náboženstvím přímo nezabývá. Mají v sobě jistou sílu, která jakoby nabízí člověku možnost prožít okamžik míru a zamyšlení se nad smyslem života. Zastavení u drobné církevní architektury už dnes pro většinu lidí zřejmě není okamžikem modlitby, avšak přesto může být okamžikem setkání se s transcendentní skutečností nebo zamyšlením se, jaký byl člověk minulosti, a které z hodnot, dnes už

poněkud opomíjených, v zapomnění upadnout neměly. Proto by bylo příliš jednoduché vnímat drobné církevní památky jen jako přehlédnutelný element, který již v dnešní době ztratil svůj význam.

2. Cíl práce a metodika

Cíl práce

Cílem diplomové práce je provést podrobnou fotodokumentaci drobné církevní architektury v obci Úvaly a jejím okolí v oblasti Praha východ. Snahou autora je popsat jednotlivé památky a zjistit jejich stav, případně navrhnout jejich začlenění mezi chráněné památky. V rámci práce bude také navržena tabule, která by mohla popisovat jednotlivé drobné církevní stavby.

Metodika

Metodikou diplomové práce je rozbor odborné literatury zabývající se tématem drobné církevní architektury a následné sepsání rešerše na dané téma. Dále je součástí práce provedení fotodokumentace jednotlivých drobných církevních památek a její následné systematické utřídění. V rámci popisu drobné církevní architektury budou také navrženy tabule popisující jednotlivé památky. Památky budou rovněž znázorněny na mapkách, přičemž číselné pořadí legendy mapky odpovídá pořadí jednotlivých památek v konkrétní obci, jak jsou řazeny v textu.

3. Literární rešerše

3.1 Drobné památky a zájem o ně

Drobné sakrální stavby stojí podle Teichmanna (2004) na okraji zájmu společnosti i památkové péče. Jedná se o objekty svým způsobem zvláštní, které často nikdo nevlastní a není někdy ani znám důvod jejich výstavby. Ani pamětníci si je často už nepamatují a moc nám nepomohou ani špatně čitelné nápisy na nich. Celá desetiletí i staletí stojí na svém místě a jejich původní význam jako projev lidové zbožnosti se z většiny vytratil. Mnohé pomalu mizí a my si klademe otázku, jestli má smysl je zachraňovat. Drobné památky, kromě své pamětní funkce, protože byly často spojeny s konkrétní událostí, sloužily zejména k projevům zbožnosti prostých venkovských lidí. Jako kostel sloužil pro nedělní bohoslužbu, tak sloužil kříž na poli k tiché modlitbě uprostřed každodenní práce. Měly ovšem i orientační funkci, protože byly stavěny často na důležitých místech a křižovatkách. Přes pokles pozornosti věnované drobným sakrálním stavbám, najdeme i dnes někdy u křížku čerstvé květiny. Kromě náboženské funkce však tvoří dnes drobné památky zejména jednotlivosti malebné venkovské krajiny, viditelné dominanty a svébytná architektonická díla v obci. Drobná církevní architektura dokáže spojovat minulost se současností a je součástí našeho kulturního dědictví. Drobné památky dokáží přispět k pocitu sounáležitosti s krajinou a jsou pobídkou k zastavení a zamyšlení. Na druhou stranu pro svou neschopnost konkurovat velkým památkám po nich často zůstane jen hromada cihel. Přesto jsou i dnes mnohé přestavovány a obnovovány, a někdy jsou i nově vysvěceny a konají se u nich pobožnosti. Možná tak pro drobné památky přichází příznivější doba.

Paní Irena Bukačová (2005) popisuje, jakým způsobem se vyvíjel zájem o drobné památky. Lidé odjakživa vnímali jak dějiny, tak místa spojená s konkrétní událostí. První zprávy o drobných památkách v Čechách máme sice zhruba z poloviny 19. století, jako takové však existují již od dob středověku. Nejčastěji se pochopitelně jednalo o kříže. Průběh života drobné památky je u nás většinou podobný. Zpočátku, v době středověku, byl mezi lidmi zájem o určité události či záležitosti, kdy často následovala výstavba drobné

památky. Pocit viny za hřích pravděpodobně doléhal na středověkého člověka více, než na barokně smýšlejícího, v jehož době dochází k ochladnutí zájmu o drobné památky, což může být způsobeno i jistou nevolí ke katolickému náboženství. Lidé pak často zapomněli, proč byla památka postavena, což ještě více přispělo k snížení zájmu o ni. Velmi často pak následoval zánik památky, přičemž ale některé byly obnoveny nadšenci v 19. století. Zpráv o tom máme však jen málo, protože historikové se o téma drobných církevních staveb příliš nezajímali. Zpočátku se navíc dějepisci zabývali spíše památkami pravěkými, než křesťanskými, jak svědčilo dobovému zájmu 19. století.

Zájem o drobné památky nacházíme podle Bukačové (2006) pochopitelně i v zahraničí. V sousedním Německu a také Rakousku existuje dokonce nauka, která se danou problematikou zabývá, tzv. Heimatkunde, česky vlastivěda. O drobné památky se tak v rámci této nauky zajímají učitelé, avšak například i kronikáři a faráři nebo památkáři. Drobné památky zde začaly být více obnovovány v 80. letech 20. století. Jak už bylo řečeno, zájem o drobné památky je v čase nevyrovnaný. Památky byly často obnovovány v době, kdy byly dokumentovány, a to i fotograficky. Kromě nových seznamů jsou obnovovány i ty staré. V průběhu dokumentace vznikají první teoretické pohledy a přístupy k dělení památek podle druhů, a i úřady projevují větší ochotu se věcí zabývat.

Podle Bukačové (2006) je na různých místech Evropy přístup k problematice drobných památek různý. Například v Rakousku je situace neuspokojivá. Památky tam značně ubývají a dokonce hrozí, že zmizí úplně. Podepisuje se na tom i orba těžkými stroji. Památky jsou bohužel často poškozovány také dopravou, okolními stavebními pracemi a někdy bývají rovněž rozkrádány, takže bohužel rychle ubývají. K trvanlivosti památek nepřispívá ani použitý materiál, který často nebyl dost kvalitní. Lidé si totiž nedělali tolik starostí s tím, jak stavba dlouho vydrží, protože upřednostňovali důvod pro její výstavbu. Památkám poměrně značně škodí i znečištěné ovzduší. Dalším problémem je sůl k posypu silnic, která ničí sokly památek a nápisy na nich.

O památky je navíc podle Bukačové (2006) celkově poměrně malý zájem, protože jednak nemají jasného majitele, jednak moderní člověk ne vždy docení jejich hodnotu. Starost o drobné stavby tak nakonec stojí hlavně na obcích, které však nejsou schopny zvládnout jejich poměrně velký počet, takže nakonec věnují pozornost zejména těm nejvýznamnějším, i když je někdy těžké určit, které ty nejdůležitější skutečně jsou, protože pochopitelně význam nezávisí pouze na jejich známosti, či viditelné dominanci. V hodnotě drobných památek se totiž málokdo vyzná, proto je přístup k jejich záchraně dosti

různorodý. Časté jsou i poměrně neodborné opravy, které stavbičce častěji uškodí, než pomohou. Odborníci si zase kladou otázku, nakolik je dobré zachraňovat *stavbičky* před přirozeným chátráním, protože s každou opravou se naruší původní rysy znamenající odkaz minulosti. Někdy je namísto originálu vytvořena na místě kopie a originál je pak přemístěn do muzea, a tak se zachrání alespoň některé z památek zanechaných našimi předky. Vzrůstající zájem o tematiku drobných staveb snad slibuje, že jich v budoucnu bude zachráněno více.

V naší zemi byly podle Bukačové (2006) drobné památky v průběhu dějin často v ohrožení, například kvůli výskytu obrazoborectví, kdy byly vyhlazovány symboly spojené s určitou vírou. Už rané křesťanství řešilo problém posvátných stromů, kamenů a studánek, které později využilo v rámci svého náboženství. Za husitských dob byly památky ničeny, protože Husité byli zaměřeni proti klášterům. Ani pozdější nástup protestantismu památkám mnoho nepřál. Kupodivu příznivější dobu baroka vystřídala josefínská racionalita, která zpochybňovala zázračný ráz památek. Obrat nastal v 19. století spolu s vlnou zájmu o dějiny. V této době romantických ideálů vznikají i nové památky. Za první republiky však opět drobné památky připomínají habsburskou monarchii, vůči které je třeba se vymezit a jsou opět ničeny. Osud památek, který byl přeci jenom národním dědictvím, byl tak nejistý. Na jednu stranu zde byla cítit potřeba památky zachovat, na druhou stranu je rozzuřený lid přesto často zničil, zejména pokud připomínaly spojitost s dobou monarchie. Český lid tehdy projevil svou schopnost dopouštět se i nepřekněného, a často i přímo úřady organizovaného vandalismu. Na něm se někdy podílela dokonce i armáda.

Sochy byly podle Bukačové (2006) demolovány a někdy jim byla uražena hlava. Ničeny byly kamenné kříže, barokní sochy a sochy svatých i jiné památky. Jednou z největších ztrát pak jistě bylo zničení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze. Drobným památkám příliš neprospěl ani přílišný důraz na užitkovost a neochota lidí o ně pečovat. Lidé postupně ztratili schopnost uvědomovat si krásu památek a tak jim přestaly připadat potřebné. Když ustala nepříznivá ideologická období, namísto vlny zájmu přišla doba, kdy byly památky rozkrádány nebo bezdůvodně ničeny. Navíc památky samy chátraly i svým stářím.

Krajina

Krajina se podle Bukačové (2006) v průběhu času proměňuje. Namísto drobných památek tak dnes často setkáváme s obřimi reklamními plakáty nebo dnes nalézáme znečištěné studánky a prameny ničené zemědělskou technologií. Dnešní monumenty mají však pouze dočasný charakter, zatímco drobné památky upomínaly na trvalé hodnoty. Dnešní hodnoty jsou pomíjivé a rozhodující slovo má obchod. Památky v krajině nám nenabízejí nic, co bychom ještě neměli, avšak jsou naopak odkazem hodnot minulosti a vnímání konkrétního místa v myšlenkách našich předků. Neblahým pozůstatkem současnosti jsou snad jen křížky podél silnic na připomenutí těch, kteří bohužel nepřežili automobilovou nehodu. Často jsou tyto pomníčky jedinými drobnými památkami dnešní doby.

Jednotlivé ideologie se podle Bukačové (2006) zaměřovaly na ničení památek kvůli hodnotám, na které poukazovaly. Duchovní ideály se totalitním režimům nehodily a proto zde byla snaha je upozadovat a znevažovat. Podobně se ovšem jednalo i s obdobou drobných památek z dob totality, takže byly později ničeny srpy a kladiva a sochy socialistických vůdců. Je nelehké dnes rozpoznat, jak zacházet z odkazem předků, neboť má svůj velký význam, přesto je těžké jej uchovat celý. Nové ideje přinášejí vždy nové ideály a postoj k místním památkám se tak mění. Moderní člověk snadno opomíjí trvalejší hodnoty a raději dává přednost věcem poutavým a pomíjivým. Možná právě proto jsou drobné památky jako odkaz minulosti tak důležité, protože nám připomínají něco, na co už dnes v časovém shonu zapomínáme, čili témata jako smrt, utrpení, věčnost, ale i duchovní rozměr jako takový. To si člověk ovšem uvědomí až po delší úvaze, jinak je ve velikém nebezpečí považovat památky za zbytečné.

Vznik památek

Památky byly podle Bukačové (2006) nejvíce budovány v 19. století. Nejčastějšími náměty byla mytologie nebo náboženství, které byly mnohem více chápány, protože člověk měl ještě smysl pro posvátno. Připomínka mýtů a náboženských hodnot byla člověku 19. století blízká, a proto se památky vnímaly jako něco přirozeného, neboť člověk ještě nenahlížel na svět především z pozemského hlediska. Ideje zobrazené v církevních památkách byly pro lidi součástí jejich vnitřního světa a vlastně jimi zhmotňovali ideály,

ve které věřili. Dnes už mnoho lidí nad podobnými věcmi nepřemýšlí, a i mezi věřícími se těžiště duchovního života často posouvá jinam. Při zachovávání památek tak nehrají historické souvislosti vždy rozhodující roli. Mnohem více je rozhodující prostředí a celkové působení památky v daném okolí. Čas, kdy památka vznikla není už rozhodující. Důvody pro tvorbu drobných památek byly v každé době jiné a většinou jsou výrazem dobových idejí. V době 19. století byly v centru zájmu národní ideály, které měly přispět k osamostatnění českého lidu. Tak se na mnohé národní ideály uchovala památka dodnes. Člověk při historickém bádání hledá především příčiny současných společenských jevů. I podoba památek odpovídá způsobu, kterému rozumí současníci. Tradice tak může být vykládána různým způsobem. Vyšší vrstvy navíc s otázkou tradice někdy pracují více ve svůj prospěch, než ve prospěch historické pravdy, a tak posilují svůj vliv. V 19. století začíná být národ chápán nejen politicky a místně, ale i jako etnikum s určitou tradiční kulturou. Drobné památky se tehdy jevily jako vhodný prostředek pro vyjádření těchto hodnot. Navíc Český národ, zejména jeho představitelé, toužili po osamotnění, což pronárodní symboly ještě podporovalo. Odezvou národem inspirovaných památek byly pak zase památky rakouské, když se vladařova rodina snažila udržet svůj vliv. Tento přístup pak podporovali vojáci a úředníci, neboť tím posilovali svoje vlastní postavení. I Velkoněmecké touhy se projevíly v drobných památkách, zejména v německé podobě smírčích křížů. Na poli drobných památek se tak střetávaly různé ideové postoje a ony se stávaly výrazem postojů hájících určitý výklad historie i možného budoucího uspořádání národů. Staly se tak výrazem různých v podstatě politických postojů tvůrců. I prostřednictvím památek tak byla zpřítomňována tradice, která byla pomocí při snaze o výklad smyslu dějin českého lidu. Minulost tak lépe pochopíme na základě odkazu našich předků, neboť mnohé věci byly podobné, mnohé byly však chápány odlišně.

S minulostí je možné podle Bukačové (2006) do jisté míry manipulovat, avšak ještě nebezpečnější je ztráta smyslu pro tradici, která většinou přináší jen obrazoborectví. Stejně jako v každém národě, i u nás se v nitru národa vede boj o rozchod s tradicí a na druhou stranu s vědomím jejího významu a důležitosti, neboť představuje jisté zakotvení v čase a hodnoty, které pro člověka přece jen není tak lehké označit za zbytečné.

Lidský pohled na tradiční hodnoty není podle Bukačové (2006) jednoznačný. Na jednu stranu jsou tyto hodnoty v čase proměnlivé a tak jejich odkaz nemusí být vnímán vždy jako podstatný. Přesto si lidé uvědomují, že není možné se s minulostí tak snadno rozejít, protože někde hluboko v našich kořenech neseme odkaz našich předků, se kterým

se chtě nechtě leckdy musíme vyrovnat. Proto připomínky minulosti část společnosti vždy přitahovaly. Inspirace pro drobnou památku mohla být skutečná či mytologická. Přesto však reprezentovala národní ideje, takže pomáhala utvářet národní sebevědomí a alespoň pro některé lidi se stala svým způsobem významnou. Zvláštním způsobem se na poli drobných památek stýkají mytologická a náboženská témata, která v dnešní době nevnímáme jako zcela proti sobě stojící, ale spíše jako odkazy na různé ideje, z nichž každá má v národu své místo. Mytologické památky již pochopitelně nemají svou duchovní sílu, neboť doba pohanství je již překonanou, přesto jsou upomínkou národní kultury a pomáhají nacházet kořeny v době, kdy mnoho lidí cítí skepsi ohledně hodnot jako takových. Církevní památky, které představují jinou kategorii staveb nevzbuzují již v každém popud k duchovnímu zastavení a zamyšlení, přesto by jejich absence znamenala možná ztrátu připomínky transcendentních hodnot, které nelze nikomu vnucovat, přesto jejich zhmotnění pomáhá utvářet duchovněji ráz místa, které by jinak upadlo do šedi každodennosti. Nikdo nemůže být nucen k víře, avšak v každém člověku někde tkví vědomí, že hodnota lidských dějin není vyčerpaná pouze blahobytem, a že existují hodnoty, které se nedají vyjádřit v penězích. Možná právě proto existuje nejen mezi věřícími lidmi potřeba upadající drobné památky uchovat, aby s nimi neodešly i hodnoty, které představovaly, a které není tak jednoduché zcela zpochybnit. A právě dnes vše zpochybňující doba jakoby potřebuje svou protiváhu v záchraně tohoto odkazu minulosti, který reprezentuje ušlechtilé hodnoty, na nichž dobře fungující společnost nakonec přece jen stát musí. Nadšenci tak stále dokumentují a obnovují památky, které něco ze své duchovní síly neztratily. Dokonce i historické omyly nakonec přispěly k záchraně mnoha památek, jako když mnohé kříže byly považovány za pozůstatek misijního působení bratří Cyrila a Metoděje. Protestanté nechávali zase budovat památky při svém nuceném odchodu ze země v době protireformace. Později některé křížky vznikaly i jako památka na ty, kteří chtěli nalézt štěstí za mořem.

Důvod zájmu o drobné památky se podle Bukačové (2006) v čase měnil. Důvody byly nejdříve vlastenecké, později historické, místopisné a církevní. Tématem drobných církevních staveb se zabývala i některá periodika, jejichž pozůstatky dnes nacházíme v archivech. Obecně lze říci, že tradiční historické vědě se téma drobných památek poněkud vyhýbá a tak se památky dostávají spíše do péče nadšenců.

3.2. Drobná památka a působení okamžiku

Pojem kulturní krajina podle Hájka (2006) nemá oporu v žádném zákoně, přesto má každý člověk alespoň tušení, co se pod pojmem kulturní krajina skrývá. Je to jakási protiváha divokého, člověkem netknutého místa. Je to krajina, která na člověka působí způsobem, který lze vnímat jako střet tradice, přírody a historie. A právě drobné památky pomáhají tento pocit v člověku umocňovat, protože znamenají konkrétní ideu zasazenou do jinak často pro člověka obtížně definovatelné části přírody. Krajina tak získává jiný rozměr, který pomáhá lidem nejen v orientaci v prostoru, ale zejména v prostoru času a idejí, takže jsou pro něj ulehčením při hledání jeho vlastních kořenů.

Česká krajina si podle Hájka (2006) mimo velká města uchovala svůj venkovský ráz, což je pro drobné památky přínosem. Na rozdíl od západních zemí se nemůžeme pochlubit tolika pravěkými monumenty, na druhou stranu je naše domovina zase bohatá na gotické, renesanční a barokní památky. Zajímavostí je, že drobné památky se u nás často vyskytují v sousedství stromů či skupiny stromů. Nacházíme tak přirozený soulad mezi přírodou a zásahem člověka.

Tématem drobných památek se podle Hájka (2006) odedávna zabývali hlavně nadšenci, kteří často pořizovali i podrobné soupisy. Soupis obecně hrál v oblasti drobných památek hlavní roli. Ale právě soupisy měly velký význam při záchraně mnohých památek, protože už jenom vědomí o jejich existenci zvyšovalo naději na jejich záchranu v době stavění silnic a železnic, a při rozvoji měst. Soupisy tak stály na počátku péče o drobné památky. Soupisem by ale mělo vše jen začínat, než se péče o drobné památky přetvoří v samostatný obor.

Rychlý rozvoj industriální společnosti ničí podle Hájka (2006) někdy vše, co jí stojí v cestě, což pro památky znamená značnou hrozbu. Soupisy tak slouží i jako záchrana, neboť památka je zaznamenána dříve, než ji industriální společnost stačí smést. Peníze hrají v oblasti drobných památek také velkou roli, protože jejich nedostatek často vede k tomu, že památka je spíše doporučena k ochraně. Přes velkou snahu pořizovat obsáhlé soupisy stále ještě mnoho památek zaznamenáno není. Navíc ne všechny moderní trendy myšlenky záchrany památek nahrávají. Přes veškerou snahu navíc není možné pořádný seznam drobných církevních staveb, a už vůbec není možné všechny zachránit. V tomto ohledu je čas a rychlé stárnutí velkým nepřítelem malých staveb. Navíc je někdy kladen až příliš malý důraz na rozvoj teorie o drobných památkách, který by nakonec mohl

vést k větší vzdělanosti o tomto tématu a mohl by přispět k snazšímu uvolnění peněžních prostředků pro pořizování seznamů či záchraně alespoň těch nejhodnotnějších staveb. Lidé by totiž mohli více pochopit smysl záchranu pozůstatků minulosti, na které do této doby v podstatě nemysleli. Památková péče není jenom teoretickým oborem, ale je procesem, který umělecké dílo nejen popisuje, ale i zachovává. Je tedy třeba rozhodnout, co je hlavním východiskem péče o drobné památky, jestli pořizování soupisů, či cílené zaměření na konkrétní objekty, a zda tyto objekty restaurovat, konzervovat nebo vytvářet jejich repliky. Přestože ekologické problémy představují pro naši zemi větší hrozbu, přesto i kulturní dědictví má v dějinách lidstva své místo a ochrana památek přispívá k zušlechtění člověka zrovna tak jako péče o přírodu.

Památky se podle Hájka (2006) mění z nic neříkajících odkazů minulosti na objekt s vlastní historií a významem. Přes svou nepatrnost neztrácí drobné církevní památky svůj význam a právě schopnost chránit i menší objekty může změnit přístup v památkové péči jako takové.

Památka a místo

Podle Belisové (2008) vznikaly drobné památky z různých příčin. Sloužily jako místa pro příležitostnou modlitbu či pro zastavení při procesích. Mnohé vznikaly na kostelních stezkách, které vedly k poutním místům, jindy na kopcích, ale i v centru obcí. Samostatnou skupinou jsou tzv. odpočinková místa, což byly památky, které byly zbudovány na hranicích obcí u kostelních stezek. U nich se často zastavovaly pohřební průvody ze sousedních obcí cestou k farnímu kostelu, a u památky se tak lidé mohli pomodlit nebo si krátce odpočinout. Tak se památka stala jakýmsi mezníkem mezi pozemským a nebeským životem.

Drobné památky mají podle Hájka (2006) osobitý ráz, který nám umožní při pohledu na ně se zastavit a zamyslet nad jejich významem. Právě to je to, co moderní člověk potřebuje, neboť na rozdíl od člověka minulosti je o podobný duchovní zážitek v běhu světa často připraven. Kamenné kříže v sobě například mají zapsán mystický význam hříchu, trestu a odpuštění.

Smrt jednoho člověka byla podle Hájka (2006) v minulosti tak významná, že lidem stálo za to vybudovat na památku kamenný kříž. Přesto je potřeba si v oblasti péče o drobné památky, které nás vedou k mystickým úvahám o životě a smrti, zachovat

dostatek chladnokrevného rozumu, abychom byli schopni památky nejen obdivovat, ale i zachraňovat. Přestože však převažují soupisy, k hlubšímu pochopení podstaty péče o drobné církevní stavby pomohou právě spíše analytické, filozofické a religiózní úvahy. Právě ono zastavení pomůže modernímu člověku probudit se z pouhého přecházení k zastavení a snaze se zamyslet nad smyslem života a dějin. Drobné památky tak možná pomohou člověku nejen přežívat, ale i žít a nebát se proniknout k podstatě otázky lidské existence. Ačkoliv je pro nás samotné těžké odpovědět na otázku, proč se staráme o drobné památky, mnohem více jsme schopni si uvědomit onu prázdnotu ve chvíli, kdyby daná památka zmizela. Soupis se stal hlavním prostředkem studia památek, ač by bylo možné nalézt nauku na pomezí mezi prostorem, časem, utopií, globální sférou, otázkami identit a volným časem. Jakoby hlavní témata dneška mýjela drobné památky a přesto, jakoby ty ukazovaly, že mají pro člověka větší význam, než si dnešní člověk připouští. Již ve 30. letech 20. století se našli zastánci názoru, že by památkový zákon měl zahrnovat i ochranu přírodních a krajinných úkazů. Krajina a kulturní dědictví tak často stojí vedle sebe. Přestože krajina a drobné památky jsou rozdílné věci, jejich vzájemné propojení se nám jeví jako věc poměrně přirozená. Jako například kaplička zasazená do jeskyně podél horské cesty. Avšak dnešní globální přírodní hrozby upozadují dojem z krajiny jako uměleckého prožitku a tím i otázku drobných památek.

Tak se podle Hájka (2006) oddělil zákon o ochraně přírody, a zákon o ochraně památek, ač dnešní doba přináší stav, kdy můžeme sledovat opětovné sblížení ochrany přírody a památek, jak vnímáme například v Evropské úmluvě o krajině. Kult památek byl sice v průběhu století oslaben, ale znovu začíná nabývat na významu.

S kultem drobných památek podle Hájka (2006) souvisí úzce pojem krajina. Krajinu můžeme chápat jako přírodovědec, čili jako prostor přírody. Lze ji též chápat jako oblast ležící mimo oblast lidských sídlišť. V této krajině se mísí přírodní krajina se zásahy člověka. Člověk zasahuje do krajiny a mění ji. Ta na něho potom ve změněné podobě působí novým způsobem.

Krajinu je podle Hájka (2006) možné vnímat nejen z vnějšku, ale můžeme vnímat i její vnitřní podstatu, která na nás působí svou duchovní silou. Někdy dokonce někteří malíři vyjadřovali krajinou ve svých dílech dokonce jen svůj vnitřní svět a svoje vnitřní hledání. Pomocí této jakési vnitřní krajiny se snažili umělci najít a pochopit sami sebe. Kříž, který ční v krajině, je krásným příkladem nejen vnějšího vnímání krajiny. Je zasazen do koloběhu času a přesto zpřítomňuje jediný okamžik, který nutí k zastavení a kladení si

otázek. Úkol pořídit přesný a vyčerpávající soupis drobných památek se nám jeví jako nemožný. Mnohem větší nadějí je vytvářet soupisy památek, které se váží k určitému regionu. Regionální soupisy se tak stávají úspěšnějším snažením, než snahy popsat veškeré památky, což je úkol nadlidský a téměř nesplnitelný.

Památky nelze podle Hájka (2006) uchopit pouze jako součást nějakého systematického soupisu. Je třeba vnímat jejich jedinečnost, jako znamení události či času, jako úsek historie, nebo naopak poetický úkaz, který nemá vždy jednoznačnou interpretaci. Lidé mnohem více budou ochotni podpořit (a to i finančně) jev, který má konkrétní příběh či jedinečnou podstatu než jen další část nevyčerpatelného odkazu minulosti, ve kterém se člověk bez záchytných bodů utopí. Musí tedy souběžně probíhat snaha o záchranu památek z hlediska regionu i celého státu, a stejně tak vedle sebe musí vznikat soupis spolu s teoretickým základem jevu drobných památek.

Minulost nám podle Hájka (2006) v otázce vnímání drobných památek mnohé napoví. V minulosti přicházeli lidé k památkám například hledat odpočinek při své každodenní práci na poli či jinde. K památkám přicházela často procesí, která prosila mimo jiné za dobrou úrodu a dobrodiní od Boha. Svět každodenní práce a svět, který ji přesahoval, si nebyly tak vzdáleny jako jsou dnes. O památku se někdy unavení sedláci dokonce opřeli, jako o věrného druha při své každodenní lopotě. Uprostřed své denní dřiny se tak sedlák či děvečka na chvíli zastavují k rozjímání a čerpají duchovní sílu potřebnou pro člověka v jeho údělu stálé práce. Avšak drobné církevní stavby byly i místem díkůvzdání, neboť člověk minulosti si byl vědom potřeby vděčnosti za všechno, čeho se mu dostávalo. Pro člověka minulosti byla víra něčím přirozeným a odpočinek pro něj nebyl tak vzdálen vnímání přítomnosti Boží. Sféra duchovní i pozemská se tak v životě někdejších lidí přirozeně prolínaly. Církev navíc využila staré pohanské zvyky, aby na ně naroubovala křesťanské ideály. Tak mnohé zázračné stromy i studánky obohacené o nově vzniklou kapličku získaly svůj nový křesťanský rozměr.

Silný náboženský rozměr, který naši předkové cítili při setkání s drobnou církevní architekturou už podle Hájka (2006) v dnešní době není vlastní každému. Lidé dneška se ne vždy zamýšlí nad svým údělem a často se nedokáží hlouběji ptát po smyslu své existence. Přesto slouží drobná památka i modernímu člověku k zamyšlení. Lidé už často neprožívají spirituální rozměr setkání, a přesto je socha či kříž něčím přitahují a vedou je ke kladení si otázek, a to přinejmenším takových, proč vlastně drobné církevní památky existují. Přes naše pochybnosti si stále uvědomujeme, že drobné památky reprezentují

hodnoty, které naši předkové vnímali přirozeněji, než dnešní člověk. A i když moderní člověk není často ochoten hledat hlubší podstatu, přesto cítí v památce smysl pro posvátno našich předků. Každý tak může vnímat, že památka je více, než jen orientační bod v krajině.

Doba ve které žijeme zaznamenala podle Hájka (2006) mnoho závažných změn, které proměnily ráz naší společnosti. Patří mezi ně vyliďňování venkova, nárůst populace a pro mnoho lidí i značné zesvětštění životních hodnot. Zatímco dříve chodili lidé k drobným památkám, ať už sami či ve skupince, pro duchovní zážitek, moderní pojetí světa přesunulo vědomí člověka do zcela jiného způsobu uvažování. O to víc pro nás setkání s venkovem a v něm zasazenými památkami představuje okamžik zastavení jakoby nezastavitelného proudu celosvětové společnosti a toku informací. Jakoby člověk, a to i tehdy, není-li zcela schopen spirituálního zážitku, na chvíli pochopil, že ne všechny hodnoty je možné vyčíslit penězi, a že modernímu člověku v dnešní době přece jen duchovní prožitek věčnosti chybí. Nevěřící člověk nepřikládá pochopitelně památce význam, který měla pro naše většinou věřící předky, ale nutí ho alespoň k zastavení, a to dokonce i k zastavení myslí i v případě, když drobnou památku pouze mívá. Drobná církevní stavba totiž přece jen zpřítomňuje ideály lidskosti a kulturnosti a její absence může mít nakonec neblahý dopad na duchovní ovzduší daného místa, ve kterém byla zasazena. Jakoby ustoupila vodopádu globální komunikační éry, ve které je tak málo místa pro neopakovatelný zážitek ticha a rozjímání. Památky nám dnes připomínají přinejmenším hodnoty paměti a kultury, což samo o sobě představuje kultivující prvky lidstva. Bez snahy o zapamatování historie a kulturních hodnot člověk často přestává chápat ideály lidskosti, které ho činí více schopným pochopit smysl vlastního života a snažení.

Ani věřící člověk dnes podle Hájka (2006) nechápe sílu památky v její plné podstatě a i on je v pokušení vnímat klenot minulosti jako věc nepodstatnou, protože i náboženský život dneška se posunul do jiné roviny, kde se náboženská praxe promítá s teologicko filozofickými otázkami. O to těžší je pak pro člověka, který je nevěřící, či o víře neuvažuje, pochopit význam drobné církevní stavby. Jeho zkušenost je obtížně definovatelná, ale přesto alespoň u některých z nich může přece jen znamenat záchvěv lidského nitra. V tomto ohledu drobným památkám výrazně napomáhá vzdělanost, protože právě uvědomění si toho, že se drobné památky mezi námi vůbec vyskytují, může být

prvotním impulzem k počátku vnímání jejich hodnoty, a dokonce i ke změně smýšlení člověka jako takového.

Tak si možná člověk dneška začne podle Hájka (2006) více všímat pozůstatků našich předků, kolem kterých dříve jen bezmyšlenkovitě procházel, a bude pohnut k prohloubení svého uvažování. Avšak pouze uvědomění si existence drobné památky nestačí, protože památky jako takové stárnou a bez pomoci a snahy o jejich záchranu chátrají a postupně mizí. V tomto ohledu je důležitá vzdělanost a odbornost, protože jen odborné opravy památkám prospějí. Kolikrát nerozvázná snaha o záchranu památky a její obnovení vedla při neodborné opravě spíše k jejímu poškození. Více než celonárodně se památky uchovávají spíše díky snaze jednotlivých regionů a také snahy nadšenců, kteří si uvědomují jejich důležitost. Je dobrou zprávou, že zájem o tento drobný odkaz minulosti v poslední době stoupá a lidé si jakoby začínají více uvědomovat jejich romantiku. Tak se k věřícím lidem přidávají i někteří nevěřící, kteří přes své zaměření dokáží vytušit, že drobná církevní architektura má svůj nezaměnitelný význam. Mezi tyto lidi patří například ochránci kulturního dědictví a tradice.

Pro nevěřícího člověka nehraje podle Hájka (2006) náboženský rozměr záchranu památky hlavní roli, ale převažuje motivace zachování kulturní hodnoty, ochrany krajiny a místního zájmu o zachování kladných prvků původního prostředí. Objevují se nadšenci, kteří věnují záchraně památek nemalý čas i prostředky, kteří jsou někdy trochu neprávem považováni za podivíny. Překvapivé je, že mezi lidmi, kteří dnes projevují o drobné památky zájem, je řada mladých lidí, a to dokonce z měst. Avšak na druhou stranu je pochopitelné, že mladého městského člověka, žijícího v době ne vždy zcela bohaté na duchovní prožitky, zaujme objekt, který ze své podstaty znamená úplný protiklad toho, co nabízí dnešní městské prostředí. Výhodou, kterou městský člověk má, je snad jeho o něco větší vzdělanost a tím i větší schopnost pro pochopení kulturní hodnoty památek jako takových. Někdy se kupodivu najde větší pochopení pro zachování památek mezi obyvateli města, než mezi venkovským obyvatelstvem, kde se památky vyskytují. Často lidé, kteří se o památky starají, nejsou ani památkáři, ale lidé, které motivují umělecké důvody a vědomí významu snahy o zachování kulturního dědictví. Ač je samozřejmé, že drobné památky se nestanou celospolečenským tématem, někde v hloubi duše mají lidé přesto vědomí, že svůj význam mají.

Drobná církevní architektura nás podle Hájka (2006) dokáže zaujmout svým osobitým spojením prostoty a monumentality. Dokáží oduševnit prostor, ve kterém

se nacházejí a vytváří malebnější prostředí. Člověk může památku pouze mít a jeho vnímání objektu je pouze těžko uchopitelné. Jindy se může člověk zastavit, a právě ono zastavení je setkáním s čímsi nevšedním, a může se stát těžko popsatelným prožitkem. Setkání není už rituálem našich předků, kteří mířili k památce v rámci náboženského úkonu, a není už ani cílem skupiny turistů. A právě to dodává památce zvláštní sílu a činí setkání s ní jedinečným a pro každého člověka znamená individuální prožitek, který dokáže jen obtížně interpretovat. A i pouhé míjení památek může znamenat pro kolemjdoucího několik dojmů, které možná více, či méně uchopí ve své mysli. Tak jako tak je v dnešní době setkání s drobnou památkou něčím intimním, a pro některého člověka snad i hlubokým, a to i v případě, že je setkání s drobnou památkou pouze náhodné. Právě procházení krajinou bylo po dlouhou dobu pro člověka dobrou půdou pro vznik myšlenek zabývajících se smyslem života. A něco z toho nám zůstalo i dnes. Většina dnešních lidí už nechápe památku jako místo vhodné pro krátké zastavení a modlitbu, což kdysi bývalo pro lidi něco přirozeného, ale přestože památku pouze míjí, neznámá to, že by na něho vůbec nepůsobila. I když se hloubavější člověk může ptát, které neštěstí vedlo ke stavbě památky, nebo si klást otázky týkající se víry či transcendentna, pro většinu lidí je hlavním prožitkem při minutí památky právě to, že prostě je. To v nitru člověka způsobí záchvěv, který je pro člověka těžko interpretovatelný, přesto se nedá říci, že je úplně nepodstatný.

Tak se podivuhodným způsobem střetává duchovní a vědecký svět. Člověk je dnes veden k tomu, aby svět vnímal přírodovědně a matematicky a často je sám přesvědčen, že je to jediný možný způsob interpretace světa. Přesto je v hloubi duše člověku jasné, že ani tento moderní výklad světa není zcela vyčerpávající a že na svět můžeme nahlížet i z jiné perspektivy, která není tak striktně podmíněna matematickým myšlením. Svět je možné chápat nejen jako souhrn faktů, ale i jako skupinu prvků, pojmů a subjektů, které mají svou jedinečnou interpretaci. Jako bychom i v dnešní době vnímali, že přirozený výklad světa není zcela vyčerpávající, a že duchovní významy, kulturnost, lidskost a ideály které nejsme schopni přesně vypočítat pro nás byly stále důležité, a jakoby právě ony dělaly život zajímavějším a niternějším. Lze tedy vnímat, že přirozený a duchovní svět se navzájem zcela nevyklučují, ale naopak se nějakým způsobem doplňují.

Drobné památky se tak podle Hájka (2006) stávají věcí jakoby zároveň postradatelnou a zároveň natolik jedinečnou, že i dnes se objeví řada lidí, kteří usilují o jejich záchranu. Jakoby nás tyto pozůstatky minulosti osvobozovaly od vědomí přesně

naplánovaného života, a schopnost se u nich zastavit jakoby nám dávala možnost se nad světem na chvíli, nakolik nám čas dovolí, zamýšlet jinak. Drobná církevní architektura je tak jakousi klíčovou dírkou či malými dvířky, která nám pomáhají vnímat něco mimo náš běžný život. Důvod, proč naši předkové drobné památky budovali, je tak pro nás otázkou. A uvědomíme si, že to něco bylo snad něco víc, než jen tradice. Něco, co možná i dnešní člověk hledá a co nelze nalézt jen na povrchu naší každodennosti. Něco, pro co je nutné zajet více na hlubinu.

3.3 Spojení přírody a lidského díla

Památková péče směřuje podle Hájka (2005) postupně od ochrany jednotlivých objektů k ochraně památkových území a od prohlášení nemovitých památek k památkovým zónám a to včetně kulturní krajiny. Lidé si nakonec uvědomili, že musí být chráněna nejen památka, ale i její okolí. Potom můžeme veškerou kulturní krajinu vnímat jako památku. Evropská úmluva o krajině považuje množinu svých kulturních krajin jako jednu z částí Evropského kulturního dědictví. Tak se rozvíjí teritorializace památkové péče. Co se týče krajinných úkazů, tak k nim můžeme přiřadit vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny. Jedná se o ty zóny, které mají výjimečný osud. Přitom krajinu nepoznáváme prostřednictvím něčeho mimořádného, ale vnímáme v ní právě to obyčejné. Z toho plyne, že je možné zahrnout pod ochranu celou krajinu. Nelze se soustředit pouze na velké památky, ale i v krajině je třeba vnímat stopy našich předků, a to včetně všedních věcí. Často právě úplně obyčejná krajina v nás vzbudí touhu v ní setrvat a zapomenout na civilizaci. Identifikace venkovského prostředí, jako prostředí malých dějin, jistě pomáhá tuto krajinu lépe pochopit, avšak to samo o sobě není důvodem toho, proč se nám tato krajina zdá zajímavá. Důvod, proč toužíme v krajině být, je spíše zažít duchovní prožitek a až romantický světobol. Právě na venkově nacházíme cit a idylu, které jsou tak odlišné od velkých dějin, které připomínají velké památky. Na venkově spíše zakusíme sentiment. V tomto ohledu je potom památková péče ochranou domoviny, kde jde o něco více, než jen o činnost okrašlovacích spolků. Drobná církevní architektura pak reprezentuje to něco víc, co nelze nikde zaznamenat.

Podle Hájka (2006) se nachází u drobných památek často památné stromy. Ochrana přírody a památek se často prolínala, tak byly kromě církevních staveb opatrovány i památné stromy, které dnes bývají poškozovány a ničeny. Památné stromy představovaly svět mýtů a symbolů, který musel nemilosrdně ustoupit průmyslově pojaté přírodě. Snaha o záchranu národního dědictví však přece jen přinesla vytoužené ovoce, a Česká republika se tak stala zemí, kde se snad nejvíce na světě vedle sebe vyskytují památné stromy a církevní stavby. Církev využila národní úcty k památným stromům, a sama nechala sázet především lípy u křížků a kapliček. Někdy vysadila u kapličky i skupinu stromů. To vše přispělo k ochraně drobné církevní architektury.

Někdy zase podle Hájka (2006) církev využila památný strom a u něho zbudovala kapličku, kříž či jinou architekturu. Například v Postupkách u Kroměříže byla vystavěna k památným stromům boží muka, ve Stochově zase ke starému dubu přibyla socha svatého Václava. I svaté obrázky často posloužily jako doplněk památných stromů. Pozůstatky památných stromů za oltářem jsou vidět tam, kde u významného místa stromu s podobiznami svatých nakonec vyrostl celý kostel, jako tomu bylo v Křešicích, kde byl takto vystavěn na počátku 18. století poutní kostel svatého Matouše.

Spojení památného stromu a církevní architektury je podle Hájka (2006) příkladem prolnutí slovanské a německé kultury s křesťanstvím a na našem území se jich nachází přes půl tisíce. Církev tak často bojovala v Česku se silně zakořeněným pohanstvím, jehož vliv se snažila oslabit. Šlechta tyto snahy rovněž podporovala, protože byla častěji stoupenkyní křesťanství, než prostý lid. První drobné památky byly budovány již ve středověku. Jednalo se zejména o kamenné kříže. Nepříznivou dobou byla pak reformace křesťanství, protože nové křesťanské církve nepřikládaly drobným památkám velký význam. V době protireformace se situace otočila, kde byly například nově postavené kříže využívány jako symboly návratu obce ke katolické víře, byť byla obec často k návratu donucena násilím. Kříže s plechovou podobiznou budovali jezuitští misionáři, kteří na něm vyznačili i rok své misie. Drobné památky se nejvíce vyskytují v tradičně katolických oblastech. V oblasti spíše nekatolických, jako byly východní Čechy či Pošumaví nalezneme památek naopak méně. Památky doby protireformace měly v lidech vzbudit potřebu navrátit se k pravému katolickému vnímání víry v Boha.

Rekatolizace podle Hájka (2006) umožnila vznik vrcholných barokních děl, na druhou stranu potlačila lidové baroko. Lidé v českých zemích odjakživa přijímali víru spíše, když jim byla předávána mírnou cestou. Proto i bez rekatolizace by byl možný

výskyt mnoha děl drobné církevní architektury. To vidíme i na pozdně gotické a renesanční době, kdy bylo možné mít různé vyznání a přesto se zde vyskytovala řada drobných církevních staveb. V českých zemích byl lid vystaven mnoha okolním kulturním vlivům a přesto si dokázal uchovat svou vlastní kulturní tradici. Často také cizí vlivy proměňoval do osobité místní podoby. Soulad mezi přírodou a náboženskou tradicí byl českému lidu odpradáвна vlastní.

Již renesance a baroko viděli podle Hájka (2006) velkou hodnotu v antickém umění. V průběhu devatenáctého století se pak pomalu začíná rozvíjet uvědomění si potřeby péče o památky, jak svědčí například zákon na ochranu megalitických památek v Meklenbursku, či vznik nejstaršího evropského archeologického muzea v Kodani v roce 1807. Lidé často hledali v minulosti jednotící prvky pro nově chápanou národní identitu. Vydání francouzského zákona na ochranu památek v roce 1887 lze chápat jako počátek moderní památkové péče, přičemž více než o antické památky je pozornost věnována hlavně národnímu bohatství. Americké společnosti prospěl nález sekvojů v polovině 19. století, čímž dokázala Amerika ve stáří památek překonat i Evropu, a lidé zde byly hrdí na nový symbol nově se utvářející svobodné země. Na tomto příkladu je patrné, jak je možné vnímat starobylý strom jako protiváhu, či jako doplnění drobné církevní architektury, jak tomu bylo v Evropě.

To, co bylo podle Hájka (2006) původně vnímáno jako střet dvou náboženství, pohanského a křesťanského, nakonec docela dobře nalezlo soulad mezi symbolem svobody, kterou představuje strom, a symbolem kulturnosti a morálky, kterou reprezentuje drobná církevní architektura, protože lidská přírodní pudovost musí být přece jen krocena morálkou. Na rozdíl od obrovských katedrál představují navíc drobné památky symboly, které mají blíže k lidovému prostředí a zejména pro ne zcela náboženského člověka mohou znamenat možnost, jak zažít duchovno jedinečným, byť ne zcela jednoznačným způsobem.

3.4. Dvojitý čas

Drobná církevní architektura představuje podle Hájka (2006) elementy, které mají nejen památkovou funkci. Jejich význam není nutně dán jejich historickou hodnotou,

ale závisí i na míře ztotožnění místních lidí s jejich významem a na vhodnosti jejich zasazení do místního prostředí.

Čas je podle Hájka (2006) možné rozlišit na oficiální a paralelní, přičemž oficiální čas ovládají vládcové a politici, jejichž hlavním cílem je udržet si moc, a posílit výrobu. Často se tito lidé tváří, že jiný čas neexistuje, a že vše, co stojí mimo hlavní proud běhu dějin, ztrácí svůj význam. Paralelní čas je přitom časem, který je možné vnímat jako prostor dávno zaniklých skutečností, kterým můžeme a nemusíme dát šanci na nás zapůsobit. Příkladem může být kaplička připomínající dávnou bitvu, která pro nás může být nedůležitá a nebo, jestliže jí dáme šanci, na nás může působit až překvapivou monumentalitou. Je to odkaz dávné minulosti, svědčící o čase, který dávno minul, a přesto je kapličkou zpřítomňován. Tak na nás může drobná církevní architektura působit podobně jako zřícenina hradu. A stejně tak jako zříceninu ji můžeme míjet, či se u ní pozastavit. Kaplička svědčí nejen o čase minulosti, ale i o již minulých osudech prostých lidí. Přesto je pro nás někdy nakonec jejich osud nakonec přitažlivější, než slavné životopisy významných osobností, protože jsou nám svou prostotou bližší. Kaplička tak zpřítomňuje zaniklý osud, který však díky ní jakoby vyvstával z minulosti a něčím nás přitahoval.

Paralelní čas tak podle Hájka (2006) můžeme vnímat jako běh obyčejných životů, který se místy prolíná a místy jde souběžně s osudem těch, kterým je určeno vládnout. Drobná architektura je tak odkazem obyčejných životů a stává více než jen pouhou předlohou pro fotografii na pohlednici. Paradoxně tak drobná církevní památka znamená nepřilíživě vynikající vzpomínku na minulost v době, kdy lidé rádi na minulost zapomínají. Stejně však jako zřícenina inspirovala umělce minulosti a vedla je k povznesení se do tvůrčích rovin, představuje drobná památka upomínku minulosti, která nemusí mít uměleckou hodnotu, a přesto je něčím velmi hodnotnou. Památka je totiž symbolem toho, že ani v době toužící po moderních trendech nemáme zapomínat na minulost. Pomalu v hluku mediálních událostí přestáváme rozlišovat důležité zprávy od těch méně důležitých. Drobná církevní architektura však v sobě nese něco více, než jen zprávu. Nese v sobě skutečnost obtížně zachytitelného okamžiku a atmosféru setkání s hodnotami života a smrti, které na každého člověka působí jedinečným způsobem. Oficiální čas, který dál nese dnes už ne zcela důvěryhodné heslo pokroku je sice stále dominující, mnohem častěji však toužíme po atmosféře ticha a samoty, kdy si uvědomujeme, že hodnoty naší moderní společnosti, které oficiální vláda razí kupředu, nejsou ani pro moderního člověka zcela

vyčerpávající. Drobná památka se tak stává jakousi duchovní pouští, kam je velmi příjemné na chvíli odejít.

Pro městského člověka je podle Hájka (2006) cesta k drobné památce příjemnou protiváhou pracovního koloběhu. Cesta krajinou, kde se vyskytuje drobná církevní architektura však není pouze protiváhou kancelářské práce a příjemnou procházkou přírodou ve volném čase. Je to také příležitost k hledání v krajině obrazu vlastního já, které touží být více individuální a podobné samo sobě, než mu často moderní společnost dovolí. Hodnotu drobných památek nelze hledat v hodnotě jich samých. Mnohé byly zbudovány na jiném místě, než se dnes vyskytují. Navíc je téměř nemožné je všechny systematicky popsat pro jejich veliké množství. Jelikož je drobná památka vždy jedinečná, nelze najít ani univerzální způsoby péče o ně, a i proto mnohé památky postupně zanikají. Kamenné kříže často přežily, jen pokud je podpíraly kořeny stromů, protože byly do země jen volně zasazeny. Když se zamyslíme nad všemi těmito důvody, uvědomíme si, že hodnota drobných památek je někde jinde. Drobná církevní architektura je totiž hodnotná pro své spojení minulosti a současnosti a pro spojení mezi námi a tradicí. Přidají-li se k tomu city a melancholie, můžeme drobnou památku vnímat jako jakousi lokalizovanou utopii.

Utopie, ideální obraz společnosti a světa, se podle Hájka (2006) nikde skutečně nevyskytuje. Avšak drobná památka se může stát alespoň jejím obrazem. Utopie byla obrazem dokonale prostorově i společensky uspořádaného města, které bylo zbaveno svých vnitřních protikladů. V myšlenkách tak vzniká napětí mezi utopickým městem a skutečným prostorem. Přesto nejsme schopni se alespoň nesnažit si utopii zpřítomnit, a to alespoň na některých místech. Drobná církevní architektura tak představuje jakousi zpřítomněnou utopii, a to jak do své podoby, tak místa. Navíc reprezentuje ideální hodnoty, které se v životě nedaří vždy realizovat. Původní význam drobné architektury byl často orientační bod. Tento význam už malá církevní stavba ztratila, avšak neznamená to, že by ztratila svůj význam zcela. Naopak do popředí vystoupil tak význam, který sama památka reprezentuje, onu touhu po ideálně uspořádaném světě. Tak se podivuhodně drobná památka stává zapomenutou a znovu objevenou. Setkání s památkou se tak stává setkáním známého a neznámého. Památka je známá jako úkaz, avšak není nám vždy zcela zřejmý význam. Význam přitom je mnohem více naším osobním prožitkem než samotný důvod vzniku památky, jehož znalost nás sice může ve vnímání ovlivnit, na to jak na nás památka působí však nemusí mít rozhodující vliv.

Drobná církevní architektura je tak podle Hájka (2006) protiváhou velkého známého světa a stejně jako hřbitovy či zahrady představují oázy zvláštní harmonie, která nás na chvíli uchrání od hlučného koloběhu dějin. ~~Jsou díly na okraji civilizace, která jí zároveň potvrzuje, avšak zároveň představují jejich protiváhu.~~ Drobná památka, která je po většinu našeho času pro nás nevýznamnou, se stává významnou právě v době našeho vnitřního konfliktu s každodenností a poskytuje nám alternativu ke všednímu životu. Pomáhá nám nazírat hlubiny duše, které nejsme v každodenním shonu schopni vnímat.

3.5. Drobná památka jako příležitost

Katastrofy, jako třicetiletá válka, které se odehrály v dějinách Evropy podle Hájka (2006) rozvrátily často řád krajiny. Přes katastrofální následky války došlo alespoň k mírné obnově lesů, protože opuštěné louky začaly zarůstat břízou a vrbinami. Podoba lesů se však změnila. Část z nich utrpěla potřebou dřeva na vojenské ležení, jiné byly zarostlé. Je to příklad toho, jak je krajina již od doby neolitu měněna zásahem člověka. Proto se příroda stává prostorem kulturně přírodním. Již pravěcí lidé po sobě zanechávali odlesněná místa, palisády, příkopy, studny a podobně. Doba starověku po sobě zanechala například vojenské silnice. Středověk zase přetváří krajinu kolonizací vytvářející nová města a vesnice. Krajina, kterou přetváří člověk, nese v sobě stopy jeho vlastní duše. Člověk se v rámci podmaňování si přírody neustále snaží přetvářet krajinu, ve které žije. Postupně se však mění důvody, proč člověk přetváří krajinu. Postupně ustupuje hlavní důvod přetváření krajiny ze zemědělských důvodů. Tak se například člověk snaží vysázet lesy, které dřívě vykácel. Na druhou stranu rybníky jsou často proměňovány v ornou půdu, alespoň tam, kde je to možné. Přes jiné vnímání přírody, než jen jako zemědělského prostoru je využití půdy v 19. století tak veliké, že lidé hledají často přírodu v parcích a zahradách. Přesto později nastupuje průmyslové zemědělství a krajina se stává výrobním prostorem. Na druhou stranu ne veškerá krajina je využita pro zemědělství a proto se objevují i rozsáhlé travnaté plochy.

Krajina však nemůže být podle Hájka (2006) zkulturňována donekonečna. Venkov se sice vysidluje, to má ale za následek obrovské aglomerace. Vláda se snaží venkov podporovat a udržet, přesto je venkovský prostor pomalu zatlačován do pozadí městskou společností. Bohužel, i sami lidé, žijící na venkově ztrácejí pomalu víru v hodnotu

venkova. Zatláčování venkova do pozadí má v podstatě počátky již v době vzniku prvních větších lidských sídel a tento proces neustále pokračuje. Je bolestnou otázkou, zda má venkov vůbec budoucnost. Lidstvo se rozrůstá, což má i negativní dopad na krajinu, zejména pokud s ní člověk nezachází dobře. Přesto člověk přírodu potřebuje a vlastně z ní žije. Vláda člověka nad přírodou se rozrostla natolik, že to člověku samotnému začalo ubližovat a i proto vznikají jako protiváha ekologická hnutí, která se lidskému ničení krajiny snaží nastavit hráz. Vítězství technologie totiž není tak úplně vítězstvím člověka. Věda o životním prostředí proto člověku připomíná, že příroda musí být chráněna a musí mít svá téměř nedotknutelná místa, protože to jí prospívá a prospívá to i člověku. Příroda a i člověkem přetvořená krajina jsou totiž mnohem křehčí, než si člověk uvědomuje. Čas od času nás ale i příroda překvapí svou schopností se znovu obnovovat, jak vidíme například na opuštěných polích či lidských sídlech. Ač má člověk přirozenou potřebu krajinu přetvářet podle svojí představy, přesto je nutné vnímat hodnotu krajiny a přírody, a to, že člověk nemá nad přírodou absolutní moc, neboť jeho vlastní snaha přírodu neustále přetvářet nakonec může ublížit jemu samotnému. Navíc nese krajina pozůstatky života našich předků, a pakliže ji necháme netknout, budeme se z ní moci mnohé o našich předcích dozvědět.

Krajina přetvořená člověkem byla podle Hájka (2006) pro člověka vždy inspirací. Tato inspirace však dnes pomalu slábne, protože městský člověk se dostal z dosahu krajiny a není už tak vždy schopen v ní identifikovat stopy své vlastní práce. Sepjetí člověka s přírodou tak ochablo a člověk se rád schová v bezpečí svého známého městského prostředí. Navíc narychlo zarostlý opuštěný les nepředstavuje pro nás tak úžasný zážitek, jako byl pro naše s přírodou spojené předky. Přesto již v 19. století nacházíme jakýsi protiproud, kde je venkov po helénistickém vzoru vnímán jako pastýřská idyla. Již člověk 19. století tak cítí potřebu k nalezení protiváhy nově se rozrůstajících velkoměst. Idylu zde však nemůžeme vnímat jako jakousi dokonalost, avšak spíše jako místo ticha a harmonie. Cílem tohoto postoje není svádět bitvu mezi městem a venkovem, ale spíše najít mezi nimi rovnováhu. Město, které žije z venkova a je tak zranitelné, hledá svou ochranu v utopické idealizaci, kde ve městě vládne dokonalý řád.

Zajímavý je podle Hájka (2006) i rozdílný pohled na duchovno ve městě a na venkově. Zatímco město potřebuje své chrámy, aby Boha přitáhlo, na venkově se Bůh zdá být všudypřítomný. I město mělo potřebu se proměňovat, proto o svou idealizaci bojuje ať už rovnoměrným uspořádáním, nebo bojem za každý kus zeleně. Město se také

pokouší alespoň zčásti překonat svou anonymitu a snaží se mezi svými obyvateli budovat vřelejší vztahy.

Někteří lidé, jako například desurbanisté, se podle Hájka (2006) pokoušeli připodobnit město venkovu tím, že se snažili postavit největší zástavbu kolem hlavní komunikace. I to je příkladem snah propojit přednosti města a venkova. Tyto snahy však zůstávají velmi řídké a většina velkých měst je tak nakonec přeci jen vybudována podobně, jako dnešní Londýn či Paříž. Boj o městský ideál možná není marný, avšak jedná se boj dosti náročný. Právě však venkovské prostředí dodává často drobné církevní architektuře na její síle. Pro mnohé je venkovská krajina dnes podobně obtížně uchopitelná jako samy drobné památky. Zkulturnování krajiny přestává být spolu s vyklidňováním venkova dostatečně zajímavé a boj za ideální podobu venkova je tak stejně těžký, jako boj za ideálně uspořádané město. Nežřídka je tak drobná církevní památka objektem, který se znenadání tyčí ve volné krajině. Svět se proměňuje do podoby, kterou dnes můžeme pouze předpovídat, avšak už dnes si uvědomujeme, že na mnoho dobrých věcí z minulosti může být neprávem zapomenuto. Smírčí kříže, kdysi postavené za pokání za zločin se postupně proměnily v pouhé hraniční znamení. Dnes už neslouží ani tomuto účelu. Přesto se objevuje nárůst zájmu o drobné památky a ty se tak stávají tichým svědkem kulturní krajiny. Drobná památka se ve svém významu osamostatňuje právě jakousi praktickou bezvýznamností. Stává se zajímavá sama o sobě, a co do hodnot které zpřítomňuje. Ať si to člověk připouští či nikoli, ne každého nechá drobná církevní architektura zcela chladným. Symbolicky řečeno se tak zastavení u ní stává jakýmsi patetickým zastavením se v prostoru a času.

Péče o památky se tak podle Hájka (2006) pomalu rozvíjí. Nejdříve se památková péče starala o konkrétní objekty a jejich okolí. V devadesátých letech se začínají ustavovat vesnické nebo krajinné památkové rezervace. Dnes už si uvědomujeme potřebu péče o krajinu jako takovou. Jako památka je tak nakonec pojímán již celek krajiny. Uvědomujeme si, že památková péče nemůže být tak výběrová, ale že je třeba pečovat o odkaz minulosti jako takový. Některé méně hodnotné památky často potřebují záchranu více, než jiné více hodnotné, které se ovšem nacházejí v lepším stavu. Jinak začínají drobnější poklady minulosti nenávratně mizet. Není možné se zaměřit jen na památky, které jsou součástí turistických průvodců. Není vždy tak jednoduché určit význam daného objektu, byť se nám zpočátku může jevit jako přebytečný. Osobitost konkrétní drobné architektury činí právě místo, kde se nachází jedinečným. Přesto není v našich silách

zachránit odkaz minulosti celý a bohužel mizení památek zcela zabránit. Krajina totiž nemůže být zcela zakonzervovaná, neboť se v čase neustále vyvíjí. Rovněž nelze hledat ideál všeho jen v minulosti, neboť i naši předkové se dopouštěli chyb. Přesto snaha o zachování historického rázu krajiny alespoň na některých místech svůj význam nepochybně má.

Své místo si podle Hájka (2006) nostalgie se smyslem pro minulost dokonce vybojovává i u části mladé generace, která si pochopitelně nic nemůže pamatovat. Je to zvláštní protiproud moderně organizované informační společnosti, který ale s hlavním proudem přímo nebojuje. Jedná se tedy spíše o jakési doplnění informační společnosti o to, co nám sama nemůže poskytnout. Zastánců drobných církevních památek nacházíme tedy i dnes poměrně dost. Zbývá jen rozlišit, které památky zachovat. Někdy nám přílišné lpění na nepodstatné památce bere síly, která by mohla být využita pro záchranu hodnotnějších objektů. Avšak jak již bylo řečeno, význam památky nelze určovat jen podle historické hodnoty, ale i podle své jedinečné síly, kterou památka vyzařuje. Nakonec právě snaha o plošnou evidenci všech památek nám může pomoci se více zamyslet nad tím, které památky potom volit přednostně, a které více nechat zatím v klidu, než se třeba později najde dostatek prostředků i pro jejich záchranu. Památková péče se tak zřejmě bude rozrůstat a bude se snažit zachytit každý element, který je součástí krajiny. I Evropská úmluva o krajině považuje za památku celek krajiny, tedy přírodní, městskou i příměstskou. I když se taková práce zdá být nadlidským úkolem, pomůže člověku více pochopit minulost a snad i současnost a sebe sama a může mít na nás pozitivní dopad, který bude přínosný nejen v cestovním ruchu, ale i v otázce hledání smyslu lidské existence.

3.6. Místní identita a drobné památky

Památková péče je podle Hájka (2006) sama o sobě těžko uchopitelnou disciplínou, proto není vždy jednoduché určit její přesné principy. Větší zájem o památky se začal rozvíjet v 19. století, kdy se začíná rozrůstat zájem o dějiny jako takové. Objevuje se snaha napodobit doby minulé v nových stavbách a tento trend je mírněn až v období secese. Dnes jsme naopak zahlceni stavbami, které jsou obrazem své funkce. Na jednu stranu můžeme

vnímat krásu historii napodobujících staveb, na druhou stranu může někdo vnímat přílišnou snahu o napodobování krás minulosti jako neopodstatněnou a dnes snad ne tak úplně důležitou. Přesto to byla právě záliba v minulosti, která sebou přinesla i snahu o záchranu našich památek. Civilní stavby 19. století napodobují renesanci, církevní zase gotiku. Památky jako Karlštejn se staly dokonce jakýmsi symbolem kulturního hnutí. Tak podpořil dotací císař František Josef I. opravu tohoto hradu, čímž jednak schválil vizi jednotné střední Evropy Karla IV., na druhou stranu podpořil české vlastenectví. Motivem mu k tomu mohl být historismus oné doby, který nakonec přemohl ono nebezpečí sílících vlasteneckých snah českého národa. Na tomto příkladu vidíme, že zájem o vlastenectví a zájem o historii se sice navzájem doplňují, nepředstavují ale úplně totéž. Obnovené památky se však přesto staly oporou pro české měšťanstvo, které se snažilo o vytvoření české kulturní, demokratické a vlastenecké protiváhy vládnoucí rakouské aristokracie.

Evropská regionální politika dnes podle Hájka (2006) usiluje o to, aby finanční a správní záležitosti bylo možné řešit na co možná nejnižším stupni správního systému. Regionalizace, jež se ze své podstaty snaží podpořit demokracii, má své zastánce, avšak i odpůrce. Někteří odborníci se totiž domnívají, že rozdrobení správy nakonec povede k tomu, že nebude možné z centra v případě potřeby zasáhnout do místních záležitostí. Regiony by tak nakonec mohly oslabit funkci národního státu, což sebou může přinést negativní důsledky. Národní státy jsou totiž integrované celky, které díky demokracii umožňují formaci národní elity. Při oslabení funkcí národního státu se tak může oslabit i funkce tvorby národní elity. Regionální koncept je všestranně podporován, avšak zůstává otázkou, nakolik je realistický a skutečně přínosný. Avšak je možné též v regionálním hnutí vidět kompromis mezi místní lokalitou a globálním světem. Region tak může hledat určité sjednocující elementy, které pomohou podpořit jeho rozvoj. Každý region tak může nalézat symboly reprezentující hodnoty dané oblasti, které jsou pro jeho obyvatele dostatečně čitelné. Jako se Karlštejn či katedrály stávají celonárodními symboly, tak se drobné církevní památky stávají symboly malé lokality, což je výhodou v globálním světě, ve kterém ztrácíme záchytné body.

Památky se sice často podle Hájka (2006) stávají zajímavější pro cizince, než pro naši vlastní mládež, přesto jen místní lidé jsou většinou plně schopni docenit jejich význam. Je proto třeba si uvědomit, že člověk dostatečně spojený s hodnotami vlastního národa je nakonec lépe schopen orientovat se ve světě jako takovém, protože neztrácí své vlastní kořeny. Svět vnímá pozůstatky minulosti často pouze jako atrakci, protože namísto

úcty k tradičním symbolům klade důraz na líbivost. Lidé moderní doby se starají pouze o přítomnost. Nezajímá je často minulost a někdy se nestarají příliš o to, co budou dělat v budoucnosti. Ne všichni lidé však uvažují tímto způsobem. A právě místo, ve kterém tito lidé žijí, obsahuje místní symboly, které jsou součástí tradice a důvodem k lokálnímu sebeuvědomění. Tak lidé nalézají jinou motivaci ke své práci, než je jen touha být úspěšný a bohatý. Drobné církevní památky jako by byly znamením takového lokálního hnutí, kdy samo místo původu, domov, je dostatečným odrazovým můstkem pro nalezení smyslu života a vnitřní radosti. Drobnou památku tak nelze degradovat pouze na lákadlo v turistických katalozích. Drobné památky tak mohou napomoci k nalezení regionální identity. Region, jestliže má historický základ, je dobrou geografickou, sociální a ekonomickou jednotkou. Lokální sebeuvědomění je tak vhodným prostředkem pro socializaci. Identity regionů se navíc vzájemně prolínají, což může přispět k národní jednotě. Regionální identita zahrnuje konkrétní skupinu lidí, znamená jedinečnou tradici a též jedinečný systém hodnot. Identitu můžeme rozlišit na přirozenou a ideologickou. Přirozená, nebo též spontánní identita znamená pocit patření k určitému konkrétnímu prostoru, části obyvatelstva a uznávání určitého způsobu života. Ideologická identita, která většinou předpokládá větší vzdělání, se týká potom postojů, které z přirozené identity vycházejí. Regionální identitu proto ovlivňuje místní elita.

Evropská úmluva o krajině potom podle Hájka (2006) uznává význam krajiny jak pro tvorbu místní, tak i evropské identity. Krajina je původem regionální identity, avšak sama o sobě se symbolem regionu ještě nestává, protože symbol musí být jednoduchý, dobře lokalizovatelný a stabilní, zatímco krajina se neustále proměňuje. Drobná církevní architektura je však dobře lokalizovatelná, relativně trvalá a dostatečně jednoduchá pro to, aby se mohla stát oním jednotícím reprezentantem hodnot a symbolem místa, ve kterém se nachází. Nese stopy osudů lidí a krajiny, kde se vyskytuje, a představuje jedinečné spojení lidské kultury a přírody. Může se rovněž stát místem setkání, kde si lidé připomenou svoje úsilí o lepší budoucnost konkrétního místa, a to zvláště při významných událostech. Regiony se od sebe odlišují v drobných prvcích, a právě drobná církevní architektura na sobě nese stopy těchto odlišností. Pakliže v daném místě navíc chybí větší monument, stává se drobná církevní architektura právě tím monumentem, který nahrazuje jeho funkci. Drobná památka je tak zajímavá nejen z hlediska cestovního ruchu, kdy se může objevit na obálce knihy vypovídající o dané lokalitě, či v televizním pořadu

pojednávajícím o daném místě, ale i z hlediska své schopnosti stát se symbolem regionální identity.

3.7. Drobná památka a umělá krajina

Podle Nuska (2006) se od 70. let 20. století v anglosaském světě rozpracovává pojem kulturní krajinné paměti, v rámci nichž svou úlohu sehrávají historické struktury krajiny. Někdy se projevují jako určující dominanty rázu krajiny, jindy jsou jen její nenápadnou součástí. Jedna se o stopy projevů života lidí na venkově, které se vyskytovaly před vědeckotechnickou revolucí. Struktury potom narušila socialistická kolektivizace, ovšem i tím, že lidé odcházeli za prací z méně úrodných zón. Někdy kulturní krajina vznikala jako hojení ran minulosti, jak tomu bylo v baroku po třicetileté válce. Zpočátku byly historické struktury vnímány zejména z hlediska environmentálního, avšak od 90. let se začíná více prosazovat vnímání památkových objektů v krajině. Drobná církevní architektura má v tomto ohledu zvláštní postavení. Tyto prvky byly zapojeny do krajiny prostřednictvím cest a remízů. Památková péče přestává vnímat pouze jednotlivé úkazy, ale tématem se stává kulturní krajina jako celek. Právě spojení drobné architektury s krajinou posiluje snahy o její záchranu, která se vyskytuje často společně s obnovou cest a zeleně a spolupracují na ní i různě zaměřené organizace. Drobné památky se navíc stávají orientačním prvkem, který umožňuje vnímat tradiční územní souvislosti. Často byly vyznačeny už na josefském I. a Františkovu II. vojenském mapování. O drobné památky se začínají více zajímat i ekologicky zaměřené organizace. Tak se drobné církevní památky staly prvkem, ve kterém se pojí environmentální a památkový přístup a jejich obnova tak obohacuje a prohlubuje krajinou paměť. Tento trend je pro zachování památek příznivý.

Podle Hájka (2006) má region potřebu si uchovat svou identitu jako protiváhu ke globalizačním trendům. Regiony totiž bojují o přežití a snaží se obstát v soutěži, kdy si musí udržet dostatek obyvatel a ekonomickou životaschopnost. Lidé si často myslí, že na prvním místě je v regionu vždy hospodářství a správa, spíše než samotná identita. Avšak právě nalezení jedinečnosti regionu může výrazně zlepšit i jeho ekonomickou situaci. Místní symboly mohou zvýšit zájem o cestovní ruch v daném místě. Poklidná krajina je dobrou alternativou k hluku dnešního velkoměsta. Drobná církevní architektura

se tak v budoucnu může stát jak symbolem místní identity, tak lákadlem pro návštěvníky lokality.

Samotné chápání cestovního ruchu se podle Hájka (2006) proměňuje. V 80. letech byl chápán jako útěk před průmyslovým charakterem lidských sídlišť. Dnes začíná být chápán i jinak. Cestovní ruch začíná být chápán i jako prostředek identifikace v době, kdy zemědělskou a průmyslovou éru střídá éra informační společnosti. Člověk však potřebuje hledat kořeny a zakotvení, aby si udržel svou identitu a byl schopen dobře konat svou práci. Otázkou je zda je cestovní ruch dostatečným prostředkem pro plnění identifikační úlohy. Dříve plnily identifikační úlohu kultura a náboženství, o něž je mezi dnešními lidmi mnohem menší zájem. Místo toho přichází kultura dovolených. Volný čas je dobou, ve které se člověk může setkat s rituálem, mýtem a utopií, na jejichž hodnoty dnes moderní člověk příliš nemyslí. Moderní člověk je nucen k flexibilitě a nejčastěji je mu blízké přirozené a vědecké vykládání světa, takže není mnoho disponován k tomu chápat svět, jak jej chápali naši předkové. Rozumové uvažování se jakoby střetává s ideály minulosti a moderní člověk se nechce vždy vcítit do uvažování minulosti, které považuje za překonané. Přes veškerou snahu o vyložení světa rozumem se přece jen člověk tu a tam dostane do úzkých, protože každý někdy vnímá, že ne vše se dá uchopit pouze praktickým uvažováním dneška. V době volného času a cestovního ruchu lidé nalézají svobodu od svého každodenního pracovního tlaku a naskýtá se jim tak možnost nahlédnout do starodávných dob a způsobu myšlení. Člověk přece jen není tak racionální bytostí, aby neměl zájem nahlédnout svět i z jiné perspektivy. I člověk dneška hledá duchovní význam věcí a snaží se proniknout k jejich podstatě. Tak se může doba volného času v jistých ohledech stát náhradou za kulturu minulosti a v jistých lokalitách se vcítit do nábožensky uvažujícího člověka dob minulých.

Drobná církevní architektura vypovídá podle Hájka (2006) o místní, avšak i národní identitě. Krajina navíc sama o sobě je prostorem, který je pro člověka vhodným pro zakoušení transcendentní zkušenosti. V krajině, byť je již změněna člověkem, nacházíme souznění s přírodou, které moderní člověk tolik postrádá. Člověk, který někde tráví svůj volný čas, není jen plně soustředěn na pohodlí, které se mu najednou nabízí, ale je někdy i překvapivě zaujat dokonce i zcela zchátralou drobnou památkou, která v člověku probouzí často větší touhu po proniknutí k tajemství a po přesažném zážitku. Drobná církevní architektura tak nabízí transcendentní zážitek, za kterým není nutné cestovat do vzdálených míst. Paradoxně rozbořená církevní památka poskytne

člověku někdy mnohem hlubší zážitek, než mu zpřístupní monument známý z letáků cestovních kancelář. Drobná církevní architektura je navíc jakousi protiváhou i k modernímu konzumnímu stylu života, protože nenabízí zážitek smyslový, ale především duchovní. Člověk může nalézt v klidném prostředí malých vesniček a krajiny s drobnými památkami útočiště, kde na něho v ideálním případě neustále neútočí reklamní poutače. Krajina není drobnou církevní památkou rušena, ale naopak umocňuje její zážitek duchovního pohlázení.

Starověké civilizace si podle Hájka (2006) zpřítomňovaly podobu ráje budováním krásných zahrad. Zrovna tak drobná církevní architektura poukazuje na duchovní ideály a připomíná sen, ve kterém je vše dokonalé. Krajina je tak zároveň prázdná i živá, a přestože už není zcela původní, má svou starobylou sílu, kterou působí na svého návštěvníka. Největší účinek působení krajiny se projeví právě tehdy, když člověk nemá žádná konkrétní očekávání, a není ani rolníkem, ani tulákem či básníkem. Přestože člověkem změněná krajina již není původní, představuje jakousi mozaiku, která dává tušit znamení minulosti, alespoň když jí to kolemjdoucí člověk dovolí. Máme možnost obnovovat památky pouze dočasně s cílem zaujmout turisty. Ovšem mnohem hlubším svědectvím je trvalá snaha o uchování památek v co nejpůvodnější podobě, protože to dává znamení druhým, že hodnota nespočívá pouze v praktickém využití, ale také ve stopě, kterou do krajiny vryla lidská ruka s touhou předat duchovní hodnotu, která působí zcela jedinečným způsobem. Je jenom na nás, jestliže budeme drobné památky považovat za hodné naší pozornosti a či je budeme vnímat i jinak, než jako lákadlo pro turisty. Místní představitelé budou nejvíce motivováni se vydat k památce při akcích, které zviditelní dané místo, přesto zůstane drobná církevní památka zejména místem osobního zastavení. Péče o památky se jistě odrazí na tom, jak budou danou lokalitu vnímat návštěvníci. A i příjem z turistického ruchu může přispět k jejich opravě. Tak se může stát, že cestovní ruch přispěje k obnovení a zachování kulturní krajiny. Přesto není možné drobnou církevní architekturu vnímat jako prostředek k dosažení praktických cílů. Hlavní důvod jejich údržby, ať už ze strany nadšenců nebo ze strany státu či veřejnosti, nemůže být nikdy podpora cestovního ruchu, ale vědomí původního významu památky jako setkání s transcendentem.

Velké tradiční památky, jako byly hrady či katedrály, jsou podle Hájka (2006) významné pozůstatky minulosti, a jejich původní význam, alespoň v případě hradů, je zatlačován cestovním ruchem. Drobné církevní památky taktéž mohou představovat

zajímavé objekty z hlediska cestovního ruchu, jejich význam však může být i posílení rituálů, které dnes modernímu člověku schází. Komerční využití tak bude vždy až na druhém místě po jejich kulturní hodnotě. V moderní době se může stát trendem, že renesance zájmu o drobnou církevní architekturu přinese postup, kdy budou do umělé krajiny zasazeny kopie drobných památek. Původní architektura je dnes často odstraňována z původního místa, přemístěna do muzea, a nahrazena kopií. Dnes často v přírodě vnímáme jen část duchovního tajemství, které byli schopni vnímat naši předkové. Možný větší zájem o drobnou architekturu může znamenat pro památky nejen přínos, ale může také znamenat jejich větší opotřebení. Památkám škodí solení silnic, zplodiny z automobilů a někdy jsou bohužel i kradeny. Drobné památky jsou navíc vnímány v oblasti památkové péče jako chudí příbuzní velkých památek, kterým je věnována hlavní pozornost. Někdy musí ustoupit stavbě silnic, a to často bez náhrady. Opravovány jsou vůbec jen zřídka, a to často jen částečně. Většinou zůstávají ve své původní podobě. Původní podoba je však někdy zachována záměrně, aby památka co nejvíce svědčila o minulosti. Tak alespoň více svědčí o svém původním významu, který dnes už bývá zapomínán.

Při obnově památky je podle Hájka (2006) narušena její historická hodnota. Z hlediska turismu by však rekonstrukce byly nutné. Kompromisem by mohlo být nahrazení původních kusů kopiemi, čímž by sice utrpěla historická hodnota, více by však vynikla krajina a zlepšilo by to jedinečnou atmosféru daného místa. V tomto ohledu by význam repliky byl velmi pozitivní, protože by se tím prodloužila životnost památky, která přirozeně v průběhu času podléhá poškození a někdy i zničení. I mnohá řecká díla se do našeho povědomí dostala jen díky římským kopiím. Starodávny zjev ovšem nelze vnímat pouze negativně, protože někdy dodává památce na atraktivitě. Je také důležité se rozhodnout, zda bude při vytváření kopie respektován původní materiál, či zda půjde pouze o napodobeninu, což je výrazně jednodušší postup. V dřívější době byla běžným postupem i náhrada památky za jinou, pocházející z jiného místa, což už ovšem dnešní památkářské předpisy neumožňují. Tento přístup sice celou věc trochu komplikuje, klade však důraz na jedinečnost památky a individualitu tvůrce. Drobné církevní památky jsou tak chráněny před přílišnou masovostí.

3.8. Péče o drobné památky v současné České republice

Jelikož se česká společnost chtěla vymezit vůči Rakousko-Uhersku, bylo podle Hájka a Bukačové (2006) spolu s osamostatněním republiky zničeno i mnoho z pokladů drobné církevní architektury. Později však nalézáme předpisy, které se snaží zachovat památky lidové zbožnosti. Poměrně větší výskyt drobných památek nalézáme ve 30. letech 20. století, což lze vyložit jako potřebu lidu nalézt útěchu v době hospodářské krize. Po druhé světové válce můžeme vysledovat několik fází péče o drobné památky. Zpočátku je země zaměstnána poválečnou obnovou, takže drobná církevní architektura stojí mimo zájem obyvatelstva. Komunismus navíc otázce lidové zbožnosti příliš nepřál. I proto bylo od 50. až do poloviny 60. let zničeno mnoho památek. Mezi lidem se však vyskytují i protichůdné tendence, které se naopak snaží památky zachránit. Například na Vyšebrodsku bylo odsunuto německé obyvatelstvo a místo nich sem přišli Slováci a Rumuni, kteří ovšem byli věřícími katolíky a o tamější památky pečovali.

Přestože bylo nové obyvatelstvo Sudet často z řad věřících katolíků, podle Kmoška (2016) nehledali cestu k obnovení památek vždy snadno. Svědčí o tom i příběh tří kaplí v oblasti Vysokého lesa mezi Litomyšlí a Poličkou, které byly obnoveny až současnou generací.

Navíc ne všechny vesnice byly podle Bukačové (2006) osídleny, a po vzniku hraničního pásma v roce 1951 v něm byla plošně ničena obydlí, kostely i drobné památky. Některé jiné zase musely ustoupit nově pojatému zemědělství. V polovině 60. let začíná období obnovy významnějších objektů, takže drobné památky jsou opět v pozadí zájmu. Lidé však navzdory oficiální ideologii někdy uschovali drobné památky, které našli na poli, ve svých venkovských obydlích. Ve druhé polovině 80. let stojí opět drobné památky na okraji zájmu, ale objevuje se jejich dokumentace v terénu. Kvalifikace v památkové péči sice pomalu roste, některé památky přesto utrpěly neodbornými opravami. Značný díl práce udělala místní a odborná sdružení, která zajišťovala evidenci památek a rovněž usilovala o zapsání některých z nich do Státního seznamu kulturních památek. Mimo to se snažila o osvětu v oblasti drobné církevní architektury.

Po pádu komunistického režimu se podle Hájka a Bukačové (2006) objevila snaha o rozšíření Státního seznamu kulturních památek. Dnes se do seznamu obce často snaží protlačit svoje památky, protože doufají ve větší finanční výpomoc na údržbu. Drobné

církevní architektuře je však v seznamu věnována menší pozornost. Někdejší dobrovolní konzervátoři památkové péče dnes chybí a památkám příliš nepomáhá ani byrokracie. Regionální badatele a učitele mladá generace nenahradila a jejich práci proto zčásti převzali místní kronikáři. Oproti 19. století se počet drobných památek po roce 1989 zmenšil o polovinu. Kromě snížení počtu se výrazně zhoršil i stav jednotlivých památek. V minulosti se o jejich zachování navzdory režimu zasazovali místní občané, a často zachraňovali i památky, které ani nebyly ve Státním seznamu kulturních památek. Přesto se péče o drobné památky stala jedním z ohnisek obnovy kulturní krajiny a snaha o jejich záchranu se mění v neinstitucionalizované hnutí. Významně by drobným památkám prospěla dobrovolná sdružení, která by o ně pečovala. Záleží tedy na občanech a dobré legislativě. Je ovšem zřejmé, že účinnější je snaha místních lidí pečovat o památku, než očekávání pomoci v otázce opravy památek shora.

3.9. Zákon o památkách a drobné památky

Podle zákona o státní památkové péči stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu. Ministerstvo kultury prohlašuje za kulturní památky movité i nemovité věci, případně jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje a způsobu života lidí od nejstarších dob do současnosti. Jsou dokladem tvůrčí činnosti člověka a mají historickou, uměleckou či vědeckou hodnotu. Jiné jsou významné z hlediska jejich vazby k významným osobnostem či událostem. Před prohlášením věci za kulturní památku Ministerstvo kultury vyžaduje vyjádření krajského úřadu a obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Archeologické nálezy jsou kulturními památkami prohlášeny na návrh Akademie věd České republiky. Vlastník je při tom povinen památku chránit. Nejvýznamnější součástí kulturního dědictví země prohlašuje vláda České republiky nařízením za národní kulturní památky a rovněž stanoví podmínky jejich ochrany.

Vláda České republiky může prohlásit za památkovou rezervaci území, které je charakterizováno souborem nemovitých kulturních památek, a může určit podmínky její ochrany. Území sídelního typu, na němž se nachází menší počet kulturních památek nebo část krajinného celku, které v sobě nesou kulturní dědictví, má Ministerstvo kultury právo po projednání s krajským úřadem prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její

ochrany. Do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky, který vede odborná organizace státní památkové péče, se potom zapisují kulturní památky, národní kulturní památky, památkové rezervace, památkové zóny či ochranné pásmo nemovité kulturní památky.

Vlastník kulturní památky je povinen o ni pečovat na vlastní náklady a udržovat památku v dobrém stavu. Má povinnost ji chránit před poškozením nebo odcizením. Památka může být používána pouze způsobem odpovídajícím jejímu kulturnímu a politickému významu, hodnotě památky a jejímu stavu. Občané a organizace jsou povinni se chovat k památkám tak, aby památky nebyly poškozeny a nebylo ohroženo jejich společenské využití, a to i v případě, že sami nejsou vlastníky konkrétní památky. Pokud vlastník z nějakého důvodu převádí památku na jiného vlastníka nebo ji přenechává k provedení její obnovy, je povinen nového vlastníka nebo restaurátora uvědomit o tom, že se jedná o kulturní památku.

Každé ohrožení nebo poškození kulturní památky je vlastník povinen bez odkladu nahlásit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, tak krajskému úřadu. Vlastník si potom musí vyžádat rozhodnutí o způsobu odstranění závady.

Vlastník kulturní památky je též povinen předem oznámit obecnímu úřadu s rozšířenou působností nebo krajskému úřadu každou zamýšlenou změnu užívání památky. Vlastník kulturní památky je též v případě zamýšleného prodeje památky povinen nabídnout památku ke koupi přednostně ministerstvu kultury. Výjimkou je prodej mezi osobami blízkými nebo spoluvlastníky.

Jestliže vlastník kulturní památky zamýšlí nechat provést její údržbu, opravu nebo rekonstrukci, případně údržbu jejího okolí, je povinen si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, nebo krajského úřadu, jde-li o národní kulturní památku. Restaurovat kulturní památku nebo její část, jedná-li se o výtvarné dílo nebo uměleckořemeslnou práci, může fyzická osoba, která je plně svéprávná a bezúhonná. Restaurovat památku je možné na základě povolení. K restaurování uděluje povolení ministerstvo kultury fyzické osobě, která prokáže odborné předpoklady. Stavbu, která je kulturní památkou, je možné přemístit jen s předchozím souhlasem krajského úřadu navíc po vyjádření odborné organizace státní památkové péče.

3.10. Evropská unie a drobné památky

Trendem v Evropské unii je snaha o dlouhodobé zachování kulturního dědictví Evropy a o jeho zpřístupnění ostatním. Evropská unie podporuje umělecká a tvůrčí odvětví několika způsoby. Jednak prostřednictvím programů, které pomáhají využít digitální technologie a trh EU, dále poskytováním finančních prostředků, a také výzkumnými projekty a spoluprací s partnery v EU i mimo ni. Evropská unie podporuje jak údržbu a obnovu velkých památek, tak obnovu drobné architektury.

V roce 2015 byla ministerstvem pro místní rozvoj vyhlášena výzva pro podávání žádostí o dotace na obnovu drobné církevní architektury v obci v rámci podprogramu Podpora obnovy a rozvoje venkova. Pro rok 2015 bylo na tento účel určeno 50 milionů korun. Ministerstvo tak dalo najevo, že obnova památek je dlouhodobě probírané téma, a že touto cestou lze přispět k obnově drobných církevních staveb ve venkovském prostoru, které nepatří církvi. Jedná se tedy o kaple, boží muka a kříže.

V roce 2017 je pod tématem sakrální stavby a dotačním titulem drobné sakrální stavby možné čerpat skrze ministerstvo pro místní rozvoj dotaci na obnovu drobné církevní architektury. Věc se týká obcí velikosti do 3 tisíc obyvatel. Termín pro přijetí žádostí je říjen až prosinec roku 2017 a orientační výše alokace je 35 milionů Kč. Oprávněným žadatelem může být obec do 3 tisíc obyvatel, ne však obcí zřízená právnická osoba. Obec musí mít schválený strategický rozvojový dokument. Žadatelem může být rovněž svazek obcí, a to v případě, že památka je umístěna na hranicích více obcí. Dotace může pokrývat až 70 % vynaložených nákladů. Dolní limit dotace na jednu akci je 40 tisíc Kč, horní limit potom 300 tisíc Kč. Podpora je směřována k církevním stavbám, které nejsou kulturní památkou a nalézají se na katastrálním území obce. Z dotace je možné financovat úpravu okolí do 5 metrů kolem památky. Dotaci je možné poskytnout na jednu nebo více staveb, ovšem pouze na rekonstrukci, nikoliv na fotodokumentaci nebo restaurátorskou zprávu. Povinnou spoluúčast je možné splnit formou vlastní dodávky materiálu nebo dobrovolné práce občanů. Dotace musí být čerpána v daném roce.

3.11. Typy drobných památek

Téma drobných památek je podle Bukačové (2006) poměrně nové. V minulosti se lidé zabývali spíše památkami s konkrétním příběhem, než s drobnou architekturou jako takovou. Ohroženost drobných památek si lidé začali uvědomovat až později. V 19. století začínají lidé vytvářet památkové soupisy, které později slouží jako dobré východisko pro památkové zákony a definici památky jako takové. Památky jsou postupně upravovány a obnovovány a stávají se součástí slavností a poutí s národním podtextem v době obrození.

Památná místa v krajině jsou součástí literatury, která často čerpá z národních pověstí, kde se místa vyskytovala. Drobná církevní architektura se vyskytovala jak v národní a místní literatuře, tak ve výtvarném umění. Právě tam vyniká emocionální a umělecká hodnota drobné památky. V pojmu krajina navzájem působí různé významové roviny. Drobná architektura je právě jednou z těchto rovin. Svědčí o dějinném a existenciálním rozměru lidského života způsobem, který je pro člověka pochopitelný. Drobná církevní architektura má mnoho funkcí, ale hlavním smyslem bylo zachování náboženské a topografické informace. Nejvíce do popředí vystupovala, kromě náboženské, právě topická funkce, neboť drobná památka byla vždy pojena s konkrétním místem.

Drobnou církevní architekturu lze podle Bukačové (2006) rozdělit do více skupin, z nichž každá má svůj osobitý význam. Jednotlivé památky lze hodnotit z hlediska výtvarné hodnoty, použitého materiálu nebo z hlediska účelu, který plnily. Nejčastějším materiálem byl přitom kámen. Kromě církevních památek se někdy dokonce až z pravěku dochovaly některé rituální útvary nebo přírodní úkazy, které sloužily i jako orientační body. Méně trvanlivý materiál, jako je dřevo, nezabrání tak snadno zániku památky. Památky které sloužily jako orientační body, byly často později doplněny reliéfy nebo u nich byl postaven kříž. Objevují se však kamenné památky, které byly samostatnými objekty vyrobenými na objednávku. Vkus kamenných památek je spíše konzervativní, protože to odpovídá době jejich vzniku. Druh kamene bývá různý a výsledek odpovídá umění tvůrce. Materiály pro stavbu drobných památek byly kromě kamene a dřeva i cihlové i jiné zdivo, slitiny, kovy, pálená hlína i kombinace různých materiálů. Nejstaršími památkami jsou ty pravěké, které známe pod pojmem archeologické, avšak ty pochopitelně byly pohanské. Pohanské památky antické se na našem území nevyskytují. Křesťanské drobné památky se začínají objevovat ve středověku. Od té doby vznikaly

až do současnosti. Na začátku novověku se vedle církevních památek začínají objevovat i světské památky, například pro označení hranice, či pro orientaci v terénu. V 19. století se vyskytují nejhojněji památky vojenské a národní. O vojenské památky se zasloužily války, jako pruskorakouská, napoleonské války i obě světové války, a připomínají například důležité bitvy. Jinou kategorií jsou též památky zobrazující českou mytologii, což je úkaz, který lze hledat v celé Evropě.

Náboženské památky

Kříže a smírčí kříže

Podle Johna a Pátka (2005) tvoří smírčí kříže nejstarší skupinu drobných památek. Většinou se jednalo o hrubě opracované kameny ve tvaru kříže. Ostatní kříže už byly z různých materiálů. Byly vztyčovány na památku mučednické smrti Ježíše Krista. Nejdříve byly jednoduché ze dřeva v podobě otesaných trámů, později k nim přibyl dřevěný či plechový korpus Krista. Dřevěné kříže nemají takovou trvanlivost a proto se jich mnoho nedochovalo. Ke křížům někdy později přibyla podobizna Matky Boží a svatého Jana.

Bukačová (2006) zastává názor, že na povrchu krajiny můžeme nalézt pozůstatky historie, které nám pomohou minulou dobu lépe pochopit. Nejvýznamnější památkou zůstává kříž, který je zároveň i věroučným symbolem. Původ křesťanského chápání světa nalézáme v židovství. Jeden příběh starého zákona nám dává pochopit smysl drobných památek. Když Izraelité reptali na poušti proti Bohu, Bůh na ně seslal jedovaté hady, které národ hubily. Pro jejich záchranu nechal potom Mojžíše zhotovit měděného hada na holi a kdo na hada pohlédl, byl zachráněn, i když byl uštknutý. Ježíš na kříži je ztotožňován právě s tímto hadem, kdy pohled na něho na kříži člověka zachraňuje. Tak jako byl had vyvýšen na poušti, tak musel být vyvýšen Syn Boží na kříži, aby žádný kdo v něho věří nezahynul, ale měl život věčný. Tato symbolika je užívána na všech křesťanských památkách, kde je zobrazen kříž. Pohledem na kříž nalézá člověk cestu a spasení. Kříž je tedy znamením záchranu před zlem. V křesťanství však už vždy není potřeba krvavé smrti, protože Kristova oběť je zástupnou obětí za všechny lidi. Proto je Kristus zpřítomňován v podobě chleba a vína.

Potřeba zhmotnit víru do konkrétní památky se podle Bukačové (2006) objevuje už ve středověku. Křesťanské památky jsou pouhými symboly, ovšem mají v sobě obsaženou neviditelnou podstatu, která mění okamžik setkání na duchovní prožitek. Předmět křesťanské úcty ovšem nesmí být nikdy zbožštěn, protože úcta nenáleží předmětu kříže, ale samotnému Bohu. Památky se dlouho těšily veliké úctě, avšak doba josefínských reforem utlumila poutě a procesí, a tak poklesl význam poutních míst a křížových cest. Středověk byl dobou úcty k zobrazované Madoně a k sochám svatých. Úctu k nim nalomilo obrazoborectví a reformace, které příkládaly památkám pramalý význam. Sama církev ovšem zrazovala od přílišného uctívání obrazů, neboť se obávala herezí. Tridentýský koncil v roce 1563 nakonec umožnil užívání obrazů, protože podle jeho názoru pomohl symbol lépe pochopit podstatu liturgie.

Nejčastějším materiálem k tvorbě křížů bylo podle Bukačové (2006) dřevo, které se užívalo i ke zhotovování kapliček a zvoníčků. Dřevo nebylo drahé, snadno se opracovávalo a bylo všude dostupné. Pozůstatkem někdejšího zvyku stavět kříže, jsou dnes kříže a pomníčky, které nám připomínají oběti dopravních nehod. Použití dřeva však mělo i symbolický význam. Například se věřilo, že boží muka postavená ze dřeva činila lidská srdce měkčí. Takto byly drobné církevní památky zhotovovány možná už v ranném středověku, pro nedostatečnou trvanlivost dřeva se ji však dochovalo obecně jen velmi málo. Vlna zhotovování křížů ze dřeva se objevila v době rekatolizace, kdy si tím církev pomáhala při bohužel často násilném obracení zpět na katolickou víru. Vzhledem k potřebě výstavby mnoha těchto monumentů nebylo možné tolik využít kámen. V době po napoleonských válkách bylo zase důvodem ke stavbě křížů ze dřeva zchudnutí obyvatelstva. Navíc, mnohdy byly kříže zavěšovány na stromech nebo ve stromech uchovávány. Pověst o nalezení sochy Matky Boží na vrchu Javory u Hvožd'an v dutině stromu, svědčí jako důkaz o uchovávání památek v dutinách stromů. Nacházíme i zmínku o dřevěném misijním kříži zhotoveném v roce 1756, který byl však kvůli svému poškození nahrazen křížem kamenným. Protireformační kříže byly obzvláště veliké, aby byl zdůrazněn návrat obce ke katolické víře.

Boží muka

Podle Johna a Pátka (2005) jsou boží muka druhou nejstarší skupinou drobných církevních staveb. Existují ve dvou základních podobách, a to hranolová a sloupková. Hranolová bývají zděná, sloupková ze dřeva či z kamene.

Podle Bukačové (2006) jsou Boží muka jakousi dodnes fascinující zkamenělou modlitbou. Drama Kristova utrpení bylo v minulosti jedním z nejčastějších uměleckých námětů. Z křížové cesty byly vybírány často ty nejvíce drastické scény, jako bylo bičování, korunování trním, Kristus klesající pod křížem, Veroniččina rouška, ukřižování nebo pieta. Počet scén v božích mukách bývá různý a to od jedné do čtyř. Často byl zobrazován sedící zbičovaný a trním korunovaný Kristus, nebo Ježíš, který je připoután ke sloupu. Mezi nečastěji zobrazované postavy kromě Krista jsou na božích mukách Panna Maria a svatý Jan. Mezi další zobrazované patří čtrnáct božích pomocníků s Matkou Boží a Ježíšem uprostřed. Reliéfy také někdy zobrazují patrony člověka, který si památku objednal. Na reliéfech byla často zobrazována svatá Uršula jako ochránkyně před nebezpečím, svatý Urban, jako ochránce vinic či též svatý Vendelín, který je ochráncem stád. Původně měla stavba drobných památek obrátit lidi na křesťanství, a pro potlačení na našem území častých pohanských kultů. Zobrazení scén na božích mukách tak mělo i věroučný význam, protože křesťanství neznalí lidé se na jednotlivé scény vypyтали. Lidé byli poučováni o významu kříže jako nástroje spásy po vzoru Ježíše Krista. Boží muka tak také přispěla k chápání přijetí utrpení jako cesty ke spáse, kdy zříkání se světských rozkoší a přijímání bolesti jsou tou pravou cestou ke spáse, i když spása sama o sobě nemůže být zasloužená, a je pouze důsledkem utrpení Kristova. Zobrazení Kristových útrap sama o sobě tak přinášela posilu trpícím lidem. Například vyobrazení Kristovy žízně jim bylo posilou ve snášení vlastní žízně. Zobrazení nošení těžkého kříže je pak úlevou pro všechny trpící, kteří ve víře hledí na dané vyobrazení. Kolemjdoucí tak mohl spojit své utrpení s útrapami Krista a tak nepatrně přispět ke spáse druhých. Boží muka představovala i naději pro odsouzence, kteří tak při pohledu na ně mohli doufat v odpuštění svých vin a ve spásu své duše. Kromě požehnání pro pole a obilí, kterými boží muka byla, v nich lidé nacházeli posilu ve svém každodenním utrpení a byli podníceni k díkůvzdání Spasiteli.

Nejčastější podobou božích muk je podle Bukačové (2006) sloup, na kterém je buď slovní nebo výtvarné vyjádření umučení Spasitele. Nápisy byli ovlivněny často lidovou zbožností a poezií. Jednalo se též o citáty z písma, které měly sloužit k zamyšlení

či napomenutí kolemjdoucího. Boží muka sloužila buď k zastavení, nebo sloužila k veřejným projevům zbožnosti. Měla člověka přimět k usebrání a pokloně srdcem, a i proto se jim lidově říkalo poklona. Boží muka představovala utrpení, se kterým se v životě setkává každý člověk. Kříž byl jediným symbolem zobrazující veškeré utrpení. Boží muka byla proti tomu výrazově i výtvarně bohatší. Lidovost některých božích muk sebou však dokonce nese i jisté nedokonalosti. Nápis často chybí anebo je někdy vytesán špatně, což svědčí o tom, že kameník neuměl psát. Náměty reliéfu pocházely často z knihtisků pozdní gotiky. Zatímco kříže mohly být zhotoveny i samotnými zručnými hospodáři, boží muka musel vyrobít tesař či kameník. Boží muka se nejvíce vyskytovala v Německy mluvících zemích i v protestantských zemích.

Boží muka se podle Bukačové (2006) objevovala v různých variantách a lidé je často budovali jako díky za záchranu před nemocí nebo nebezpečím. Někdy však byla motivací ke stavbě i smrt člověka nebo neštěstí. Boží muka byla budována dokonce ještě na počátku 20. století. Někdy měla památka povzbudit kolemjdoucí k modlitbě za zemřelé. Dalšími důvody ke stavbě božích muk byly například hladomory a bída, či jen snaha povzbudit lidi k úctě k Bohu, Matce Boží a svatým. Objednatelé díla bývají někdy na díle i vyobrazení a to často i s celou rodinou, čímž se zadavatelé zakázky mohli zviditelnit. Někdy však zadavateli stačilo, aby byl na památce vyznačen monogram. Boží muka byla v souladu s dobovým vkusem a byla výrazem nábožensky založené společnosti. Někdy byla boží muka budována i jako prosba za šťastnou hodinku smrti. To sloužilo i pro kolemjdoucí, kteří si tuto skutečnost mohli připomenout. Člověk si mohl uvědomit potřebu zbožného života a také jeho pomíjivost, o čemž často svědčí nápisy z doby baroka.

Avšak někdy se na božích mukách podle Bukačové (2006) nezobrazuje pouze Kristus ukřižovaný, ale i zmrtvýchvstalý, který připomíná posmrtnou rajskou blaženost všech, kteří dojdou spásy. Na mnoha místech vybízí boží muka k zamyšlení se nad vlastním životem nebo k modlitbě za duše v očistci. Při pohledu na Kristovo utrpení si člověk uvědomil, že i jeho jednou čeká smrt. Modlitba za své bližní, a to ať žijící nebo zesnulé, byla kdysi běžnou součástí lidského života. Člověku bylo připomínáno, že má mít pokoru a jeho život má být spravedlivý.

Ještě nedávno bychom podle Bukačové (2006) našli na českých vesnicích mnoho rituálů spojených s božími muky. Když nesli mrtvého, zastavovali se u božích muk, a příbuzný se jeho jménem odprošoval, pokud se dopustil vůči někomu nějaké křivdy. Často se boží muka objevovala i na poutních místech. V době gotiky byly budovány

rozsáhlé památky s přísnou formou, hraněným dřikem. Zdůrazněny zde byly svislé linie a byly opatřeny stříškovým nástavcem. Součástí nich byli ornamentální ozdoby, jako například lomené oblouky, fiály či křížové květy. Jednotlivé varianty se však mohly lišit místo od místa. Gotický sloh u drobných památek často přežíval do pozdějších staletí, ať už pro jeho oblibu nebo z důvodu úmyslného historismu. největší výskyt gotických památek je registrován do poloviny 16. století. Vyskytovaly v oblasti Alp. Tato díla měla často nahoře otevřené kapličky nebo baldachýnky pro zapálení světel za mrtvé. Později se začínají zobrazovat jednotlivé události Kristova utrpení a podoba božích muk se postupně ustálila. Dole byl umístěn hranolový podstavec, na němž byl sloup s patkou a hlavicí. Na hlavici byla potom schránka nebo kaplice zakončena křížem. Někdy zde byla místo schrány jen podoba Panny Marie. Kaplice je většinou dutá s baldachýnem a v ní je umístěn obraz Krista. Jindy je na plné hlavici zase vytvořen reliéf. Na vrcholu stříšky se často skví koule s dvojitým kardinálským křížem.

V době renesance jsou podle Bukačové (2006) do božích muk začleňovány antické prvky, jako je segmentový stlačený oblouk ukončující horní část památky. Plochu přitom ohraničují sloupky s hlavicemi. Dalšími prvky, které se na božích mukách vyskytovaly, byly voluty, andílci a andělské hlavičky. Velikost památky se postupně zmenšila, začala působit více přívětivě, a prosazují se více oblé tvary. V 17. století nastupuje baroko, kdy se výrazně proměňují zdobné motivy. Monumenty z této doby harmonicky sjednocují různorodé prvky a zachycují živý pohyb. Všude jsou umístěny hlavičky andílků a nápisy a prosby jsou spolu s letopočty vyznačeny na máslovitých kartuších. V baroku jsou si památky často navzájem podobné, v pozdějším rokoku ještě přibývá zdobných prvků. Tehdy boží muka připomínají medailony, a je na nich přemíra andělů. Především v oblasti Bavorska nalezneme motiv Krista padajícího pod tíhou kříže. Tento motiv se vyskytuje jak ve volné krajině, tak na hřbitovech či na branách do dvora. Tvůrci i ti, kdo si stavby objednali, často do svého díla zřejmě promítali své vlastní utrpení. Sochy nenalzáme už jen jako ozdobu šlechtických obydlí, ale naléají set i na vesnicích a v polích. Kromě křížů a kalvárií bývá na božích mukách zpodobňována nejčastěji Madona a často i Jan Nepomucký. Novým typem útvaru je procesní oltář, u kterého se průvod zastavoval při svátku Božího Těla. Před koncem 18 století se pomalu upouští od přílišné zdobnosti a dochází i k částečnému návratu renesančních ozdob, jako sloupků, hlavic, volut, segmentového oblouku a hranatých dřiků. V 19. století se pak dokonce objevují styly připomínající gotiku. 20. století je potom obdobím, ve kterém se Boží muka vyskytují

poměrně málo. Jedná se navíc často o kopie starších kusů nebo o nově uspořádané starší motivy. V nepatrné míře se objevují i nové formy.

Boží muka se podle Bukačové (2006) objevují častěji v katolických, než protestantských oblastech a nesou jména objednatelů nebo majitelů polí, na kterých byla zbudována. Boží muka i kříže se často objevovaly na rozcestí. Přechodem od božích muk ke kapličkám byla zděná Boží muka ve tvaru hranolu s mělkými výklenky. Kaplice zde byla zakončena často jehlanovitou stříškou s dvojramenným křížem na kouli, která symbolizuje svět. Někdy drží kouli s křížkem, připomínající jablko, malý Ježíšek v náručí Madony. Protože Boží muka tvoří často jen jeden výklenek, bývají někdy nazývána otevřenými kaplemi. Otevřené kaple však také byly využívány k otevřené zbožnosti a to někdy i v přítomnosti kněze, častěji však bez ní. Zdivo památek bývá z lomeného kamene nebo z cihel, bývají opatřeny omítkou a někdy jsou i obílené. Na povrchu jsou často malby či výjevy ze života svatých lišící se podle místa vzniku. Od konce 18. století býval pro stavbu Božích muk výrazně užíván trojiční motiv. Půdorys tak byl ve tvaru rovnostranného trojúhelníku. Ve výklenku je potom zobrazena Nejsvětější Trojice a vše doplňují úryvky modliteb.

Kaple, kapičky

Podle Bukačové (2006) je kaple drobnou církevní stavbou, která slouží k uctění Boha, Panny Marie a svatých. Většina kaplí je budována jako uzavřená stavba se čtvercovým půdorysem. Někdy je však kaple ve tvaru oválu či kruhu. Stříška v horní části má většinou podobu jehlanu, barokní kaple mívají však střechu cibulovitou. Na vsi sloužily kaple často jako malé kostelíky. V českém prostředí jsou kapličky typickou součástí venkova, kde byly budovány na významných místech, jako byly vrchy u pramenů. Někdy byla kaple zbudována na poutním místě spojeném se zázrakem. Kaple byly budovány jak významnými architekty, tak prostými venkovskými zedníky. Na rozdíl od velkých sakrálních staveb, kapličky netvoří ráz krajiny, ale pouze ho doplňují. Kaple se též vyskytují na poutních cestách a jsou spojeny s konkrétním světcem, jako byl například svatý Jakub. Svatý Jakub je obecně patronem poutníků, proto jemu zasvěcené kapličky často nalzáme u studánek na poutních cestách, které slouží k občerstvení poutníků. Nejvíce kaplí nalezneme v období baroka, kdy byla jejich stavba součástí

rekatolizace po třicetileté válce. Za Josefa II. byly kaple často odsvěceny a poté buď začaly chátrat, nebo byly využity jako stavební materiál.

V 19. století byly podle Bukačové (2006) některé kapličky přebudovány a tak byly někdy zachráněny i pro naše časy. U kaplí na skalách bývá jejich součástí tesaný reliéf. Kaple a kapličky bývají i součástí křížových cest, nazývaných velké pašije, kdy je na cestě zobrazeno čtrnáct zastavení Kristova umučení. Skalní útvary byly často využity i pro vytesání Kristova bdění v Getsemanské zahradě, kdy působí jako zkamenělá divadelní scéna. Velmi hodnověrně bývají zachyceni spící apoštolové. Scéna je typicky gotickým výtvorem, avšak baroko ji ještě přidalo na dramatičnosti, a romantismus později umocnil její sentiment. Závěr křížových cest, takzvaná Kalvárie, je často postavena na vyvýšeném místě, jako byl na vrchu ukřižován i Kristus. Součástí Kalvárie jsou často tři postavy, a to ukřižovaný Ježíš, jeho matka Maria s apoštol Jan. Mezi nejzdařilejší podoby kalvárií patří ty barokní, neboť se na jejich tvorbě podíleli vynikající umělci své doby. Mezi nejčtenější kapličky patří ty zasvěcené Panně Marii, které mají mírný, lyrický ráz a vyskytují se v řadě různých místních variant. V jihozápadních Čechách se nejčastěji vyskytovala Panna Maria Pomocná, druhou nejčastější byla pak lurdská Panna Maria.

Výzdoba kapliček bývala podle Bukačové většinou dosti skromná, kdy malý oltář zdobila polychromovaná dřevořezba nebo barvotiskové obrázky. Pokud byla kaple větší, byly často na stěnách podmalby na skle a uvnitř kapličky i lavice. Mezi jiné časté náměty kaplí patřily pieta, Ukřižovaný Mesiáš, svatý Václav a Vojtěch či Jan Nepomucký, patroni Čech, a také svatá Anna. Kaple se často vyskytovaly pod vzrostlým stromem, nejčastěji lípou, a byly často budovány na místě, kde se sbíhaly cesty. Mezi objednatelé staveb patřili zbožní šlechtici, měšťané, ale i bohatí sedláci. Kaple často vyrostla na místě, kde dříve stával kříž a někdy byl po její výstavbě postaven i kostel.

Pomníky

Podle Bukačové (2006) se mnoho míst stalo připomínkou něčí smrti. Šibenice, místa možná zasloužené, ale nedobrovolné smrti, byly často opuštěnými místy, která naháněla strach. Cesta, která vedla k popravišti, byla často lemována Božími mukami nebo kříži, aby tak byla odsouzenci dána šance zpytovat svědomí a prosit za odpuštění před svou smrtí. Zastavení u daných stavbiček umožnila odsouzeným žít často o chvilku déle. Šibenice se nacházela u měst s hrdelním právem na osamoceném místě. Pranýř se zase

nacházel ve městě, neboť na něm prováděné tresty byly veřejné. Pranýř byl zhotoven buď ze dřeva nebo z kamene a kolemjdoucí se ho neměl dotýkat, protože byl místem hanby. Zakázán byl Josefem II. na konci 18. století. V době cti byla hanba větším utrpením než fyzické strádání.

Na místě vražd a tragédií se podle Bukačové (2006) nacházejí smírčí kříže. Byly často budovány z kamene, a díky tomu představují relativně trvalou stopu minulosti. Často byly vytesány z jednoho kusu kamene. Mezi kamenné památky patří takové, kde je na nich kříž vytesán reliéfně, nebo jsou na nich vyznačeny jiné obrazce nebo letopočet. Kamenné kříže se od sebe kraj od kraje odlišují a jejich různorodost je dána i místem, kde vznikly. V oblasti severních Slezských a Moravských zemí se setkáme nejčastěji s označením Kreuzstein nebo Suhnenkreuz. V západních Čechách se potom setkáváme se švédským křížem. Pohřbené vojáky a válečné události potom připomínají kříže turecký, ruský či francouzský. Dalšími kříži byly morové, husitské a bonifácké. S připomínkou milénia misie moravských českých věrozvěstů byly v době 19. století mnohé kříže označeny jako cyrilometodějské, později však jejich souvislost se světcí byla vyvrácena. Památky se často nacházejí v krajině nebo i v zástavbě, která se kolem nich časem rozšířila. Mezi nejstarší kříže patří vysoké kříže latinského typu a později stejnoramenné kříže řecké. Často se v nich nacházely otvory, do kterých se ve významných dnech dávalo světlo. Smírčí kříže sloužily k mimosoudnímu vyrovnání mezi vrahem a pozůstalými oběti. Původně byla zvykem krevní msta, později se však šlo ze msty vykoupit odškodněním nejbližšího pozůstalého, jehož součástí byla často i stavba smírčího kříže. Dlouhou dobu se totiž takové případy řešily soukromě, protože ještě nebyl vybudován právní systém soudů a trestů a vyšetřování bylo zdoluhavé. O osudu vraha často rozhodovaly nejbližší osoby oběti a byla uzavírána smírčí smlouva. Viník musel zaplatit určitou sumu, odprosit a následně se pokořit, což byl rituál symbolizující potrestání. Lítost pak byla mnohdy vyjádřena postavením kříže. Církev dlouho využívala smírčích křížů jako součást potrestání a jeho budování bylo časté i v městském právním řádu. Jako nástroj trestu se s užíváním křížů přestalo v první polovině 17. století.

Význam křížů byl podle Bukačové (2006) jednak ve viditelném znamení odplaty, a jednak v tom, že kromě potrestání jejich stavba přinášela i potřebu projevu lítosti viníka, který se tak se svým činem mohl morálně vyrovnat, což tehdejší křesťanská společnost vyžadovala. Smírčí kříže se potom často staly vzorem pro kříže, které sloužily jako hraniční znamení. Pomníky se zase vyskytovaly na místech významných bojů, kde

se mísila sláva se smrtí. Zatímco pod smírčími kříži nebyl pohřben nikdo, pod pomníky se nachází mnoho padlých. Sedláci na polích ještě po mnoha letech nacházeli při své práci úlomky šavlí, ostruhy či střely. Místní lidé si často dlouho pamatovali střetnutí, která ovlivňovala dějiny. Pomníky tak byly budovány jak generálům, tak neznámým vojínům a často se u nich z nostalgie konala veřejná připomenutí. O stavbu památek usilovaly nejrůznější spolky. Na našem území nenalezneme tolik pomníků jako ve Francii či v Německu, protože Rakousko-Uhersko se mnohé snažilo naštěstí řešit sňatkovou politikou. Přesto ani jemu se válka zcela nevyhnula. Umělci navíc uzavírali dobré obchody v době významných výročí císařské rodiny, kdy tak vyrostla řada pomníků. Například roku 1908 bylo připomínáno 60 let vládnutí císaře Františka Josefa I. Pomníčky navíc připomínají i Josefínské reformy, a předčasně zesnulé básníky. Podoba památek byla ovlivněna vkusem své doby. Napoleonské války připomínají empírové pomníky, kolem Hradce zase nalezneme pomníky připomínající Prusko-rakouskou válku. Mnoho pomníků pak připomíná oběti první i druhé světové války. Jindy byly pomníky budovány při význačných výročích; komunismus zase zdůrazňoval husitské hnutí a stávkový dělnický boj. I důlní neštěstí v Oseku však zapříčinilo výstavbu pomníku. Tak se smrt mnohých a touha si je připomenout staly významným popudem ke stavbě drobných památek.

Sochy a sousoší

Výskyt soch podléhal podle Johna a Pátka (2005) často dobové zálibě v určitém světcí. V barokní době byl nejoblíbenějším světce svatý Jan Nepomucký, který má na sobě často barokní kněžské roucho a v ruce drží kříž. Většina soch pocházejí od anonymního tvůrce. Silný mariánský kult baroka sebou přinesl i mnoho soch Panny Marie. Panna Maria je nejčastěji ztvárněna jako Neposkvrněná (Immaculata), dále Nanebevzatá (Assumpta), a též jako pieta (Panna Maria s mrtvým tělem Krista). Po zjevení Panny Marie v Lurdech se začíná vyskytovat i typ sochy Panny Marie Lurdské.

Mariánské, trojiční a morové sloupy

Za sloup je podle Johna a Pátka (2005) považován výtvar, kdy výška podstavce výrazně převyšuje výšku nahoře čnicí sochy. Smyslem sloupu bylo jednak zvýraznit dílo jako takové, jednak měl připomínat nebeskou sféru, ve které se Panna Maria nachází.

Kromě Matky Boží se na sloupu čas od času vyskytoval i jiný světec, a to nejčastěji u sloupů morových. U těch se nahoře vykytovala Panna Maria, Trojiční motiv nebo jiný světec, dole se potom nacházely sochy dalších světců, nejčastěji patronů proti moru, jako byli svatý Šebestián nebo svatý Roch. Trojiční sloupy se zase vyskytovali ve více variantách. Starší typ je zobrazen Bůh Otec s papežskou tiárou na hlavě s rozepjatýma rukama, ve kterých drží ukřižovaného Krista. Tento typ trojičního sloupu se nazýval trůn milosti. U mladšího typu trojičního sloupu je zobrazen Bůh Otec se sedícím Kristem po pravici, který má v ruce kříž a celek doplňuje holubice, která znázorňuje Ducha Svatého. U trojičního motivu se někdy vyskytuje ještě Panna Maria.

4. Analytická část práce

4.1. Drobné církevní stavby ve sledované oblasti

Malebné prostředí Úval i jejich okolí takřka idylicky souzní se zde vybudovanými drobnými památkami. Při jejich zkoumání si člověk uvědomuje, jak významným dokreslením krajiny může památka být. Předkové zdejších obyvatel budovali památky s konkrétním úmyslem, který je dnes buď známý, jako je například popud ke stavbě sochy slavného pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic jakožto rodáka z Úval, byť se časem ukázalo, že se jednalo o omyl, nebo dnes už důvod stavby znám není a můžeme si jen klást otázku kdo a proč danou památku zhotovil. Tak jako tak je účinek působení památek ve sledované oblasti velmi silný a je jakýmsi důkazem vnitřního náboje drobné církevní architektury, která má schopnost dané prostředí oživit a zduchovnit.

Důvodem pro zvolení právě této oblasti k pořízení fotografií a památek a popisu dat o nich je kromě velmi lákavého malebného venkovského prostředí i to, že v dané oblasti je výskyt drobné církevní architektury velmi hojný, a proto se místo dobře nabízelo pro předkládané zpracování. Práce si neklade za cíl fascinovat, spíše jen upozornit na jistý prvek naší krajiny v konkrétní oblasti, kterého absence by sebou přinesla nemilou ztrátu. Proto i tato práce chce upozornit na téma na jednu stranu okrajové, na druhou stranu však možná mnohem důležitější, než by se na první pohled mohlo zdát.

Jednotlivé památky jsou podle svého stavu hodnoceny hodnotící škálou od 1 do 5.

1 – stav je velmi špatný

2 – stav je špatný

3 – stav je uspokojivý

4 – stav je dobrý

5 – stav je velmi dobrý

4.2. Jednotlivé oblasti a památky

4.2.1. Úvaly

Úvaly se nachází v Okrese Praha – východ. Žije v nich zhruba 6435 obyvatel a rozkládají se na ploše 1097 ha. Podle Psoty a kol. (2009) obec vznikla poblíž brodu přes řeku Výmolu blízko významné obchodní cesty. Zmínku o obci nalézáme již na počátku 14. století, a v 15. století už se o ní mluví jako o městečku. Úvaly byly v té době pod správou pánů z Hostyně (Hostína) a ze Škvorce. V roce 1462 prodal pan Mikuláš ze Škvorce část Úval Čenkovi z Klinštejna. Druhou část přenechala vdova po Janu ze Stěžova Margareta v roce 1473 svým čtyřem synům. V 15. století nechal Jindřich ze Stěžova postavit most přes řeku Výmolu v místě někdejšího brodu a zavedl mýto. Část pánů z Hostyně připadla na počátku 16. století pánům z Vchynic. Ale v roce 1560 se Úvaly staly součástí škvoreckého panství, které spravoval rod Smiřických. Jejich majetek zdědil Albrecht z Valdštejna, který ho ale roku 1623 prodal panu Karlu z Lichtenšteinu. Během třicetileté války městečko zpustlo a muselo se znovu obnovit. V roce 1845 projíždí městečkem první vlak na trase Praha – Olomouc a i díky železnici postupně převládá průmysl nad zemědělstvím. Úvaly se stávají městem 1. ledna roku 1969.

Jelikož se v obci Úvaly podle Psoty a kol. (2009) nacházel kostel, nebyla zde naléhavá potřeba ke stavbě kaple či zvoničky. Proto se zde objevují kříže. Kříže byly nejdříve dřevěné, později byly postaveny z kamene a sloužily zbožnosti zdejších obyvatel. Náklady na jejich výstavbu hradili jak místní obyvatelé, tak církev. Většina místních křížů však již zanikla. Mezi nejvýznamnější zdejší památky patří socha Jana Nepomuckého, která byla postavena roku 1701 díky Jiřímu Doubravovi, který byl bohatým poddaným z panství ve Škvorci. Socha by dnes potřebovala opravu, protože její stav není ideální. Dříve se lidé domnívali, že se v obci narodil Arnošt z Pardubic, takže i s jeho sochou se v obci setkáme. Sbírka na její stavbu probíhala po celém českém království. Socha byla v roce 1997 zrekonstruována a přemístěna z lesíka za městem na náměstí. Mezi jiné památky v Úvalech patří pamětní desky věnované významným osobnostem, jako například P. Aloisovi Dostálovi či spisovatelce Marii Majerové. Nalezneme zde i připomínky významných výročí a památníky věnované obětem obou světových válek.

Konkrétní památky

1. Hanušův kříž (fotografie číslo 1)

Souřadnice kříže podle GPS jsou 50°4'53.618''N; 14°42'53.07''E. Kříž se nachází na parcele číslo 2862/1 v Purkyňově ulici před někdejší Kubíkovou továrnou. Památka pochází z roku 1818.

Konstrukce

Památka je tvořena soklem z pískovce širokém 57 cm, vysokém 80cm a hlubokém 57cm. Na soklu je sloupek z červeného pískovce široký 28 cm, vysoký 52cm a hluboký 28cm. Samotný kříž je z litiny a je vysoký 116 cm. Celková výška památky je potom 248 cm.

Popis a historie

Kříž se nachází mezi dvěma malolistými lipami. Sokl je odstupňovaný. V přední části je obtížně čitelný minuskulní nápis, který je umístěn v ozdobném rámečku. Text je následující: „Tato / Statue ke cti a / chwale Božj / nakladu / Joseph B. Hanusch / postawena gest / A 1818“. Na stranách památky jsou iniciály nových donátorů Josefy Mickové a Bedřicha Micky. Na podstavci je ozdobný kříž s bílou postavou Krista.

Historie kříže sahá podle Psoty a kol. (2009) až do 17. století, kdy stál dřevěný kříž v místě Husovy ulice pře domem číslo 77. Tento dřevěný kříž stál na rozcestí silnice z Prahy do Jiren. U tohoto kříže se měl prý kdysi zastavit Josef Kajetán. Josef Hanuš nechal kříž ze dřeva nahradit novým, kamenným, a to právě roku 1818. Na konci 19. století chtěl na místě kříže postavit svůj dům jistý František Fiala. Nakonec dům sice postavil o kus dál, přesto kříž nechal rozebrat a odstranit. Hostinský Bedřich Micka se o kříž postaral, a nechal ho umístit na místě někdejšího dřevěného kříže na křižovatce královské cesty a cest z Jiren. Kříž byl vztyčen roku 1893 a jeho horní část byla nahrazena křížem z litiny. Kamenná část byla natřena cementovým nátěrem. Původní nápis byl zakryt a na jeho místě se objevily iniciály donátorů. Poblíž kříže byly zasazeny lípy. Původní kříž

byl zničen během první světové války, proto byl místo něho vystavěn kříž nový, který vydržel až do 70. let 20. století. Kříž byl přemístěn do Purkyňovy ulice, byl poničený a měl opadaný cementový nátěr, na kterém ještě byly vrstvy lišejníku. Nová obnova kříže začala v roce 2007, kdy nadace VIA poskytla grant sdružení Otevřené Úvaly. Kříž byl zrestaurován kamenickou firmou pana Bohumila Pánka z Říčan. Kámen byl doplněn o poškozené části a byl opatřen nátěrem. Kříž v podstavci byl věnován panem Josefem Fišerem. Členové sdružení upravili okolí a rovněž poskytli zbytek potřebných prostředků. 15.6.2008 byl kříž vysvěcen farářem Krysztofem Lachem. Slavnostní příležitosti se účastnil i starosta MUDr. Jan Šťastný, místostarostka Ing. Helena Váňová a občané Úval.

Hodnocení stavu památky: 3

2. Misijní kříž (fotografie číslo 2)

Souřadnice kříže podle GPS jsou 50°4'28.223''N; 14°43'49.719''E. Je umístěn na parcele 2/4 u kostela Zvěstování Páně. Památka byla vybudována ve druhé polovině 19. století.

Konstrukce

Kříž je vyroben ze smrkového dřeva, a je široký 160 cm a 294 cm vysoký.

Popis a historie

Kříž stojí na betonovém základu a tělo Krista je namalováno na plechu.

Podle Psoty a kol. (2009) se ve farní kronice nachází zmínka, že kříž byl vztyčen roku 1878 jako připomínka misie. Roku 1889 byl kříž poražen a zničen prudkým větrem. Kříž byl obnoven zásluhou pátera Holada, který podal zprávu patronátnímu úřadu. Nový kříž z dubového kmene vytesal se svými pomocníky tesařský mistr Jan Fiala. Na náklady pana faráře byl ještě kříž natřen fermeží a zobrazení Krista bylo opraveno malířem samoukem a místním učitelem Antonínem Soukupem. Kříže byl poté ještě dvakrát opravován, a to v roce 1901 a 1915, kdy byla oprava zajištěna okrašlovacím spolkem

a výtěžkem sbírky. O dalších opravách neexistují záznamy, ale jsou více než pravděpodobné.

Hodnocení stavu památky: 4

3. Centrální hřbitovní kříž (fotografie číslo 3)

Souřadnice kříže podle GPS jsou 50°4'26.914''N; 14°44'18.932''E. Stojí na parcele číslo 3974 na Úvalském hřbitově. Byl zhotoven roku 1894.

Konstrukce

Základ kříže je z žuly, široký 230 cm, vysoký 24 cm a hluboký 230 cm.

Na něm stojící sokl je ze žuly a je široký 80 cm, vysoký 127 cm a hluboký 87 cm.

Kříž je z litiny a je vysoký 305 cm.

Celková výška památky je 456 cm.

Popis a historie

Dvoustupňový sokl je zakončen žulovou hlavou. Na ni je umístěn litinový kříž se stříbrným tělem Spasitele. Nad hlavou Krista je nápis INRI a na čelní straně památky je černý nápis: „JÁ JSEM / VZKŘÍŠENÍ / A ŽIVOT“. Na druhé straně je zapsán rok vzniku. Kříž i kámen jsou natřeny nepříliš vkusnou stříbrnou barvou.

Podle Psoty a kol. (2009) bylo pro účely pohřbívání využíváno okolí kostela Zvěstování páně. Původně měl být rozšířen, ale místo toho byl zbudován hřbitov nový v místě křižovatek silnic do Tuklat a Tlustovous. Proti vstupní bráně hřbitova byl právě vztyčen kříž. Při dalším rozšíření hřbitova už se pochopitelně kříž nenacházel v jeho středu. Při rozšíření hřbitova v roce 1911 byl kříž pozlacen, znovu byl pak opravován při dalším rozšíření pohřebiště v roce 1933. Opravu tehdy zaplatila paní Emilie Zavadilová, která tak chtěla uctít smrt svého manžela Antonína. Kříž byl tehdy opraven kameníkem a opět pozlacen. Při další obnově byl kříž zase postříbřen, což nepříliš prospělo podstavci, který potřebuje vzduch a ošetřování konzervačními nátěry.

Hodnocení stavu památky: 4

4. Socha sv. Jana Nepomuckého (fotografie číslo 4)

Souřadnice sochy podle GPS jsou 50°4'28.062''N; 14°43'49.997''E. Je postavena na parcele 2/4 u kostela Zvěstování Páně. Byla zbudována v roce 1701.

Konstrukce

Základna sochy je z betonu o šířce 171 cm, výšce 20 cm a hloubce 153 cm.

Římsa je z pískovce, a je 108 cm široká, 19 cm vysoká a 108 cm hluboká.

Na ní stojící sokl je též z pískovce a je široký 70 cm, 85 cm vysoký a 70 cm hluboký.

Samotná socha je opět z pískovce a je vysoká 165 cm.

Celková výška útvaru je 279 cm.

Popis a historie

Socha se nachází na betonovém základě. Na něm je sokl s rámem s prohnutými rohy. Socha světce drží v rukách kříž a na hlavě má svatozář s pěti hvězdami. Po obvodu podstavce je nápis: „Georg Dobrawa / Hatt Dießes Werck / Auffrichtichten Laßßen 1701 Die 3. Augus.“ Socha je napodobeninou sochy z Karlova mostu od sochaře Jana Brokoffa v Praze.

Podle Psoty a kol. (2009) byla socha zbudována roku 1701 za prostředky pana Jiřího Doubravy, který byl bohatým vrchním rychtářem v Úvalech a Tuklatech. Přitom je zajímavé, že světec Jan Nepomucký byl kanonizován až o 28 let později. Původní místo sochy bylo v dolní části náměstí před domem číslo 88. První oprava památky proběhla v roce 1865, kdy byla socha natřena ochrannou zelenou barvou. Socha měla být po vzniku Československa zničena jako symbol monarchie, přičemž odstranění sochy požadovali hlavně sociální demokraté. Zachránit památku se snažil farář Alois Dostál. Nakonec byla socha přece jen zachráněna a přemístěna do parku poblíž kostela Zvěstování Páně. Po zhroucení sochy byla památka znovu opravována v roce 1933. Roku 1934 byl obetonován podstavec. Socha je dokonce zapsána jako nemovitá památka do registru ÚSKP- Národního památkového ústavu. Socha byla později pravděpodobně opět

opravována a je dnes v dobrém stavu. Památce však příliš neprospívá blízká flóra, která zadržuje vlhkost.

Hodnocení stavu památky: 4

5. Socha Arnošta z Pardubic (fotografie číslo 5)

Souřadnice sochy podle GPS jsou 50°4'24.345''N; 14°43'45.842''E. Socha se nachází na parcele číslo 174 na Náměstí Arnošta z Pardubic.

Konstrukce

Základna je z pískovce široká 326 cm, vysoká 50 cm a hluboká 326 cm.

Na ní je sokl z pískovce široký 133cm, vysoký 195 cm a hluboký opět 133 cm.

Samotná socha je z pískovce a je vysoká 255 cm.

Celková výška památky je 510 cm.

Popis a historie

Socha je postavena na hlavním náměstí v Úvalech. Po stranách památky jsou dvě lípy. Kolem sochy se nachází patníky z pískovce a řetěz. Socha stojí na pískovcové základně a soklu ve tvaru hranolu. Ve střední části soklu můžeme nalézt čtvercové niky. Vpředu se nachází znak arcibiskupa a nápis: „Arnoštu / z Pardubic“. Po stranách je stejný nápis v latině a němčině. Vzadu se potom nachází nápis: „Vděčná / Vlast' / 1869.“ Socha je oděná do řaseného roucha a v jedné ruce drží listinu. Sochu v nadživotní velikosti vytvořil Jindřich Čapek.

Podle Psoty a kol. (2009) dnes už z jistotou víme, že Úvaly nejsou rodištěm arcibiskupa Arnošta z Pardubic. V době vzniku sochy o tom byl ale přesvědčen celý národ. Roku 1864 uběhlo 500 let od jeho smrti, a proto místní farář František Soukup tehdy navrhl stavbu památníku slavnému arcibiskupovi. Pracovní výbor, který měl úkol na starosti, získal povolení k výstavbě již 21. října 1864. Rovněž získal povolení na sbírku v celém království. Původně měla být socha z kovu, ale kvůli neúrodě a válce se na ni nezískalo dostatek prostředků, a proto nakonec bylo rozhodnuto, že bude vybudována

socha z kamene. Sochař Jindřich Čapek vyhrál návrh na sochu. Památka byla posvěcena vikářem z Přistoupimi Františkem Jandou, a to 15. května roku 1869. Socha byla odhalena 30. června téhož roku. Symbolickému předání sochy starostovi Františku Těšiteli se zúčastnil i významný kanovník Čeněk Bradáč z Prahy, který při této příležitosti měl i slavnostní promluvu. Slavnosti se též účastnil kardinál Bedřich Schwarzenberg, a další duchovní, členové rady hlavního města Prahy, zástupci pražské univerzity, zástupci Umělecké besedy a Hlaholu, a mnoho dalších lidí. Údajně při celé akci tehdy bohužel přšelo. Po sporech byla památka umístěna u železniční trati u dvora Hostína. Kolem památky byl vysazen sad. Socha však díky blízké železnici i jiným vlivům rychle chátrala, a proto byla v roce 1963 opravena sochaři Františkem Peškem a Zdeňkem Šejnoškou. Opravu tehdy zaplatila státní památková péče. V roce 1977 došlo v důsledku pádu větve k výraznému poškození památky. Nové opravy se potom ujala sochařka D. Pátková. Ke konci století byla socha ve velice špatném stavu. Kromě mechanických škod byl pomník porostlý mechem a kámen byl zvětralý. Proto byla socha v roce 1996 přemístěna a očištěna. Pomník byl rozebrán a převezen na náměstí Arnošta z Pardubic. V roce 1997 byl pomník zrekonstruován, byly doplněny chybějící části kamene a kolorovány původní nápisy. Na práci se podíleli sochaři Jiří Kašpar a Josef Vajce a restaurátor Miloš Sokol. Peníze na obnovu památky byly získány od města a státu, a také z příspěvků občanů. Později začala socha trpět vzlínáním vody do kamene a mechem a lišejníky, které pokrývaly podstavec. Přesto sochu před úplným zničením zachránilo její přestěhování.

Hodnocení stavu památky: 3

Pro její zajímavost navrhuje autor uznat sochu jako kulturní památku.

4.2.2. Jirny

Jirny se nachází v okrese Praha-východ asi 5 km severozápadně od Úval. Žije v nich 2036 obyvatel a rozkládají se na ploše o velikosti cca 824 ha. Podle Psoty a kol. (2009) nalezneme zmínku o obci již v roce 1350. Tehdy byla obec sídlem malého panství. Obec vlastnili různí páni, zejména však pražští šlechtici. Nejdříve byly Jirny rozdělené

mezi více majitelů, v 16. století se však dostávají celé do vlastnictví Mikuláše Vančury z Řehnic. V 17. století má obec čtyři části, a to Horní a Dolní Jirny, Zeleneč a Žák. V této době panství vlastnil Jan z Proseče. Po třicetileté válce se obec přestala rozšiřovat a dostala se do majetku více pánů. Vládnoucí šlechtici v Jirnech patřily často k nižší šlechtě, a tak v obci i sídlili. Tam, kde dříve stávala tvrz se dnes nachází barokní chrám svatého Petra a Pavla. Blízko obce byl postaven i zámek, blízko něhož se nachází i park, poplužní dvůr a pivovar.

Podle Psoty a kol. (2009) se v obci nachází překvapivě poměrně velké množství památek. Důvodem mohla být i snaha majitelů obec zvelebit. V obci se nacházela i farnost, která měla o výstavbu památek zájem. Zakladatelé jednotlivých stavbiček jsou dnes už většinou neznámí. Pravděpodobně se však místní obyvatelé na založení drobné architektury v obci podíleli jen málo. Sochu svatého Judy Tadeáše nechala pravděpodobně vybudovat šlechta, na vystavění křížů se zase zřejmě nejvíce podílela církev. Stav památek je dnes bohužel většinou špatný.

Konkrétní památky

1. Kříž (fotografie číslo 6)

Poloha prvního kříže je podle GPS 50°7'6.4''N; 14°42'16.33''E. Památka se nachází na parcele číslo 826/3 (837) severovýchodně od obce vlevo od cesty ke skladišti REWE. Vznik památky je možné datovat do roku 1818.

Konstrukce

Sokl památky je z pískovce a je 53 cm široký, 92 cm vysoký a 54 cm hluboký. V nejširším místě je však široký i hluboký 64 cm.

Pilíř památky je rovněž z pískovce a je 53 cm široký, 105 cm vysoký a 52 cm hluboký.

Kříž je z litiny a je vysoký 115 cm.

Celková výška památky je potom 312 cm.

Popis a historie

Památka stojí na betonové základně a hranolovém podstavci se stupňovitě členěnou patkou i podstavcem. Na přední straně můžeme nalézt nápis: „Léta Páně / 1818“. Na opačné straně je špatně čitelný nápis. Na podstavci je pilíř ve tvaru jehlanu s prohnutými stěnami. Na pilíři stojí litinový kříž s rozetami a paprsky. Spod kříže je ozdoben harfovitým útvarem.

Podle Psoty a kol. (2009) bylo původní místo kříže blízko starého kravína. Před druhou světovou válkou byl kříž opraven a později přemístěn do zeleného pásu mezi silnicí a skladištěm REWE. V roce 1997 byla památka na náklady REWE opravena panem M. Tichým z Čelákovic. Kříž byl znovu vysvěcen 6. září téhož rohu staroboleslavským kanovníkem a zároveň jirenským farářem K. Kroupou.

Hodnocení stavu památky: 2

2. Kříž (fotografie číslo 7)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°7'21.56''N; 14°41'58.9''E. Kříž se nachází na parcele číslo 791/22 nad dálnicí D11 u silnice II/101. Vznik kříže je datován v 19. století.

Konstrukce

Sokl kříže je z pískovce a je 67 cm široký, 35 cm vysoký a 65 cm hluboký.

Dřík památky je rovněž z pískovce a je 30 cm široký, 39 cm vysoký a 57 cm hluboký.

Kříž je z litiny a je vysoký 188 cm.

Celková výška památky je 262 cm.

Popis a historie

Kříž stojí na dvoustupňovém hranolovém podstavci s vykrojenými rohy. Kříž je z litiny, je fasetovaný a ozdobený dekorativními prvky. Na kříži je korpus Krista a nad ním nápis INRI. Památka je zarostlá.

Podle Psoty a kol. (2009) stál kříž na tomto místě pravděpodobně už na konci 18. století. Dnešní kříž však již není původní. Byl zrekonstruován po svém zničení Františkem Skálou z Jiren v roce 1923. Současný kříž pochází pravděpodobně z této doby.

Hodnocení stavu památky: 1

3. Kříž (fotografie číslo 8)

Souřadnice kříže jsou podle GPS 50°6'49.51''N; 14°42'9.03''E. Památka stojí na parcele číslo 935 na jihovýchodě obce blízko rozcestí na Nové Jirny a Horoušany. Kříž byl postaven v roce 1998.

Konstrukce

Základna kříže je z pískovce široká 100 cm a hluboká 96 cm.

Sokl je vyroben ze žuly o šířce 41 cm, je vysoký 75 cm a hluboký 31 cm.

Kříž je z litiny a je vysoký 164 cm.

Celková výška památky je 239 cm.

Popis a historie

Kříž stojí na pískovcové základně a hranolovém žulovém podstavci. U základu a vrcholu má podstavec římsy. V přední části je černý majuskulní nápis: „OBNOVENO / L.P. 1998“. Na podstavci je nasazen litinový kříž s tělem Ježíše Krista.

Podle Psoty a kol. (2009) je kříž z Dobříše a byl postaven díky občanům obce a panu Františku Hausdorfovi. Na jeho místě stála dříve socha Judy Tadeáše, která byla však později přenesena ke kostelu.

Hodnocení stavu památky: 4

4. Kříž (fotografie číslo 9)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°6′51.33″N; 14°41′57.53″E. Kříž se nachází na parcele číslo 1 poblíž kostela. Památka vznikla v roce 1900.

Konstrukce

Sokl památky je z pískovce, široký 72 cm a vysoký 32 cm.

Dřík podstavce je také z pískovce, široký 56 cm a vysoký 52 cm.

Tělo kříže je z litiny a je vysoké 163 cm.

Celková výška památky je 319 cm.

Popis a historie

Kříž je součástí kostelního plotu. Podstavec má více stupňů a je na něm hranolový dřík, na jehož čelní straně je vytesán letopočet „1900“. Na čelní straně kříže je místo pro nápisovou desku, která dnes však již chybí. Kříž se čtyřstupňovou základnou je fasetovaný a nad korpusem Spasitele se nachází majuskulní nápis „INRI“.

Podle Psoty a kol. (2009) vznikl kříž na popud faráře z Jiren V. Brabce. Na dnes již nedochované desce byl nápis: „Věnováno památce našich minulých osadníků, kteří na starém hřbitově odpočívají“. Kříž byl zapsán do registru ÚSKP – Národního památkového ústavu jako nemovitá památka, a to 3. května roku 1958.

Hodnocení stavu památky: 3

5. Kříž manželů Hellbergových (fotografie číslo 10)

Souřadnice kříže jsou podle GPS 50°6′52.1″N; 14°41′57.24″E. Památka se nachází na parcele číslo 2 u cesty do areálu kostela pod zvonící a byla postavena v roce 1900.

Konstrukce

Základna památky je z pískovce, je 89 cm široká, 17 cm vysoká a 50 cm hluboká. Sokl na základně je z pískovce, a je 64 cm široký, 34 cm vysoký a 36 cm hluboký. Tělo kříže je vyrobeno z bílé žuly, je široké 74 cm, 106 cm vysoké a 38 cm hluboké. Hlava i ramena kříže jsou z červeného pískovce, o rozměrech 48 x 98 x 14 cm. Celková výška kříže je 285 cm.

Popis a historie

Kříž je postaven na kamenném tarasu se třemi schody. Sokl je ve tvaru hranolu a je umístěn na pískovcové základně. Vpředu je nápis: „K. NOVOTNÝ“. Na soklu je dřík podstavce ve tvaru hranolu s profilovanou patkou a hlavicí. Nahoře je obloukovitý vlys, nad nímž je kružba se čtyřlístem. Dole má kříž zahluobený obdélník s nápisem: „KE CTI A CHVÁLE / BOŽÍ / VĚNOVALI MANŽELÉ / HUGO A ANNA / HELLBERGOVI / 1900“. Kříž v horní části nesl původně i tělo Krista.

Podle Psoty a kol. (2009) stál na místě památky od roku 1876 dřevěný kříž s korpusem Krista a obrazem Sedmibolestné Panny Marie na plechu. Kříž byl posvěcen farářem V. Hlínou. Po svém zchátrání byl kříž nahrazen novým z bílé žuly. Ten nechal vytvořit úředník velkostatku v Jirnech Hugo Hellberg. Tehdy byl kříž výrazně bílý. Procesí chodila ke kříži až do poloviny 50. let 20. století, a konaly se zde i pobožnosti. Korpus Spasitele se ztratil a kříž ztratil svou jasnou barvu. Navíc je znečištěn působením řas.

Hodnocení stavu památky: 4

Pro jeho originalitu navrhuje autor uznat kříž jako kulturní památku.

6. Centrální hřbitovní kříž (fotografie číslo 11)

Poloha kříže je podle GPS 50°6'50.55''N; 14°42'12.44''E. Památka se nachází na parcele číslo 932 v areálu hřbitova. Drobná památka vznikla v roce 1885.

Konstrukce

Základna kříže je z pískovce, široká 190 cm, 15 cm vysoká a 175 cm hluboká.

Sokl je z pískovce o šířce 11 cm, o výšce 130 cm a hloubce 94 cm.

Kříž je z litiny a je široký 80 cm, 233 cm vysoký a 35 cm hluboký.

Pylony jsou ze žuly o rozměrech 24x90x24 cm..

Celková výška památky je 378 cm.

Popis a historie

V dolní části kříže je podezděný základ z pískovcových bloků. Na ní je nasazen pískovcový sokl, který je oddělen římsami. Horní část soklu se zužuje. Uprostřed soklu je destička s vyznačeným rokem „1885“. Do soklu je vsazen litinová kříž s patkou, tělem Spasitele a nápisem „INRI“. Po stranách soklu jsou dva žulové pylony.

Podle Psoty a kol. (2009) vznikl kříž při založení nového pohřebiště, protože už nestačilo původní pohřebiště v okolí kostela. Sokl je značně poškozen působením řas a mikroorganismů, a to zejména v zadní části. Památce neprospěl ani cementový nátěr, který nyní opadává spolu s kamenem.

Hodnocení stavu památky: 4

7. Socha sv. Judy Tadeáše (fotografie číslo 12)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°6'51.49''N; 14°41'57.14''E. Socha se nachází na parcele číslo 1 (935) v areálu kostela. Památka vznikla v roce 1860.

Konstrukce

Sokl památky je z pískovce a je 72 cm široký, 71 cm vysoký a 67 cm hluboký.

Pilíř je z pískovce a je 55 cm široký, 122 cm vysoký a 48 cm hluboký.

Samotná socha je z pískovce a je vysoká 172 cm.

Celková výška památky je 365 cm.

Popis a historie

Socha je umístěna západně od kostela. Podstavec je ve tvaru hranolu a je v horní části zkosený. Na podstavci je pilíř s profilovanou hlavicí a zkosený v nárožích. Ve přední části se nachází mramorová deska se zkosenými rohy, kde je nápis: „SanCto ThaDDeo / FranC LeDerer / CVratVs“. Pod nápisem je umístěn vytesaný letopočet: „O. 1896“. Na nízkém podstavci s nápisem je postava světce v životní velikosti. Světec má plnovous a je oděn do tuniky. Jednou rukou se apoštol opírá o kyj, ve druhé ruce drží knihu. Podle Psoty a kol. (2009) nechal sochu postavit kněz Franc Lederer roku 1860. Již v roce 1841 stála socha na místě kříže na jihovýchodě obce u rozcestí na Nové Jirny a Horoušany. Nevíme však, zda byla současná socha vyrobena až v roce 1860, nebo jestli je to opravená původní socha. Sochu opravil kameník Novotný z Jiren. Socha byla poté několikrát poškozena a v roce 1969 byla na popud místního faráře přemístěna ke kostelu.

Hodnocení stavu památky: 1

4.2.3. Nové Jirny

Obec se nachází v okrese Praha-východ asi 4 km severovýchodně od Úval. Jedná se o místní část obce Jirny. Podle Psoty a kol. (2009) byly Nové Jirny založeny koncem 18. století. Obec se rozkládala kolem panského hostince a myslivny poblíž cesty z Jiren do Úval. Osada se rozšiřovala při kácení lesa. Správou patřily Nové Jirny pod Jirny a nikdy nebyly samostatné. V 19. století byla v obci vybudována zvonička o rozměrech kapličky. Jiná kaplička zasvěcená Panně Marii vyrostla na starém pietním místě. Stav obou památek je poměrně dobrý.

Konkrétní památky

1. Prostorová kaplička sv. Rozálie se zvoničkou (fotografie číslo 13)

Památka má souřadnice podle GPS 50°6'11.52''N; 14°42'35.28''E. Nachází se na parcele číslo 1742 na návsi před číslem 16. Památka vznikla v roce 1872.

Konstrukce

Půdorys památky je 390 cm široký a 490 cm hluboký.

Portál je 108 cm široký a 229 cm vysoký.

Celková výška památky je 580 cm.

Popis a historie

Zděná kaple je v klasicistním stylu. Součástí stavby je zvonička. Půdorys má kaple ve tvaru obdélníka. V průčelí jsou nároží ozdobena kvádrovými pilastry. Nad vstupní branou je štuková oblouková římsa. Dveře mají malá okénka opatřená mříží. Po stranách má kaplička půlelipsová okénka, která mají štukovou římsu. Nad branou je štít ve tvaru lichoběžníku vysoký zhruba půl metru. Ten převyšuje sedlovou střechu pokrytou plechem. Nad vstupní branou je též kulaté okénko, nad nímž je ve štukovém rámečku nápis: „LÉTA PÁNĚ +1871+“. Na vrcholu štítu je nástavec s otvory nahoře vytvarovanými do tvaru oblouku. Uvnitř je umístěn zvon. Nad plechovou střechou zvoničky je malý kříž s korpusem Krista.

Podle Psoty a kol. (2009) kapličku vybudovali místní obyvatelé v roce 1872. Obraz svaté Rozálie v kapli byl dán darem Rozálií Wágnerovou, která byla majitelkou jirenského velkostatku. Posvěcením kapličky byl pražskou konzistoří 5. června roku 1872 pověřen farář z Jiren V. Hlína. Oprava kapličky se uskutečnila v roce 1930, neboť byla v chatrném stavu. V roce 1940 byl do kapličky umístěn nový zvon, který byl poté posvěcen o svatodušních svátcích.

Hodnocení stavu památky: 4

2. Výklenková kaplička Panny Marie se zvoničkou (fotografie číslo 14)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'56.64''N; 14°42'2.94''E. Kaple se nachází na parcele číslo 1672 u křižovatky lesních cest v místě jménem Dubina nebo též U Panny Marie. Kaple pochází z roku 1914.

Konstrukce

Základna památky je z betonu pokrytého deskami o šířce 270 cm a hloubce 160 cm.

Půdorys zvoničky je ze zdiva o šířce 87 cm a hloubce 89 cm.

Kaplička je též ze zdiva a její půdorys je 97 cm široký a 53 cm hluboký.

Celková výška kapličky je 610 cm.

Popis a historie

Základ kapličky je z betonu s plochými deskami a na něm je nízký podstavec. Na podstavci je zvonička se čtvercovým půdorysem. Ta má ve své horní části malá okénka s obloukem nahoře. Malá okénka se nacházejí na všech čtyřech stranách. Ke zvoničce přiléhá malá výklenková kaplička s obdélníkovým průřezem. Ve spodní části památky je hranolová římsa. Na zvoničce je zavěšený dřevěný kříž s kovovým pozlaceným korpusem Krista. Na malém štítku nad tělem Krista je malý štítek s nápisem INRI. Kaplička má v sobě niku, ve které se nachází pískovcová soška Madony. Kaplička má nad sebou valbovou stříšku, zvonička jehlancovou. Nad zvoničkou je ještě jeden kříž menších rozměrů ze železa. Zdivo zvoničky je vysoké 460 cm, kapličky pak 285 cm.

Podle Psoty a kol. (2009) nechala památku vybudovat manželka Maxe Pazdery ze Mstětic v novojirenském lese, který pan Pazdera vlastnil. V té době byl na místě dnešní kapličky velký strom s dutinou, do které byla vložena soška Matky Boží. Strom byl ovšem zničen v roce 1911, a to buď bleskem nebo úmyslně. Do základů kapličky bylo vloženo kovové pouzdro s textem o historii obce. Do poloviny 20. století mířila ke kapličce procesí a byly zde konány pobožnosti. Památka byla posvěcena 18. srpna roku 1914 jirenským farářem P. Wachtlem. Obnovena pak byla v roce 1975 díky Františku Hausdorfovi z Jiren. Další oprava se konala v roce 1991, kdy byla kaplička opět omítnuta a doplněna o střešní krytinu. Tehdy ji opravil mladý muž uzdravený po ochrnutí při autohavárii, aby dal najevo svou vděčnost. Soška Madony byla nejprve ukradena a poté nahrazena v roce 1993, ovšem časem byla ukradena znovu. V roce 2008 došlo k další opravě, kdy byla opravena fasáda, jejíž barva byla laděna do žluta, zatímco římsy a dozdívký do fialova. Nika a průhledy byly natřeny bílou barvou. Později byl doplněn nový zvon a pískovcová socha Panny Marie.

Hodnocení stavu památky: 5

4.2.4. Horoušany

Obec se nachází v okrese Praha-východ asi 5km severně od Úval. Rozkládá se na ploše 704 ha a žije v ní 1271 obyvatel. Podle Psoty a kol. (2009) nalezneme o obci zmínku již v roce 1238. V této době obec patřila Zderazskému klášteru, kterému bylo sídliště přiděleno darem. Po husitských válkách rozdělil král Zikmund obec na dvě části. Vesnice připadla panu Vaňkovi z Křivé, dvůr byl dán Ješkovi z Roztok. Potomkům pana Ješka se potom říkalo Horoušanští z Roztok. Ves potom získali Pražané, ale po neúspěšném povstání v roce 1547 jim byla odňata. Potom připadla pod správu poděbradského panství a začátkem 17. století jí zakoupil rod Trčků z Lípy. Tím se stala obec součástí panství Kounice, které koupila Marie Terezie Savojská a společně s panstvím ve Škvorci ji odkázala knížatům z Lichtensteinu. Ti poté k obci Horoušany připojili v roce 1780 i obec Malé Horoušany.

Podle Psoty a kol. (2009) byly všechny památky zbudovány obcí, někdy za přispění místního obyvatelstva. Zvonička byla podpořena šlechtou, církev do stavby památek v této oblasti nezasahovala. Kromě křesťanských památek zde nalezneme i památníky a pamětní desky. Památky se zachovaly, jejich stav ovšem není ideální.

Konkrétní památky

1. Obecní kříž (fotografie číslo 15)

Souřadnice kříže jsou podle GPS 50°6'22.05''N; 14°44'26.67''E. Památka se nachází na parcele číslo 590/8 (590/1) na návsi před domem číslo 19. Rok vzniku památky je 1812.

Konstrukce

Základna je z pískovce o rozměrech 131 cm do šířky a 142 cm do hloubky.

Sokl je z pískovce , 57 cm široký, 97 cm vysoký a 57 cm do hluboký.

Pylon je z pískovce , je 53cm široký, 183 cm vysoký a 35 cm hluboký.

Kříž je z červeného pískovce, o šířce 50 cm a výšce 84 cm.

Celková výška památky je 360 cm.

Popis a historie

Dolní části památky tvoří pískovcová základna. Na ní je posazena nízká patka ve tvaru hranolu a esovitě profilovaný sokl. Na vrcholu soklu je dvoustupňová římsa. Na soklu napsáno: „Léta Páně / 1812 / gest tento kříž / swati ke cti slawne / ho Božího jména i / lidu katolického / nákladem“. Na boční straně je nápis: „počestné Obce / Horoušanské / wistaweni a / od Jana Tichého Mi / stra kamenického / J.../ proweneni“. Na soklu je sloup, který se směrem vzhůru zužuje. Na sloupu je jonizující hlavice s krycí deskou. Nad ní je kříž v vytesanou podobiznou Spasitele, přičemž jeho zjev je mírně naivně pojatý. Na vrcholu kříže je nápis INRI. Pískovec se v některých místech drolí a opadává.

Podle Psoty a kol. (2009) bylo původní místo kříže u autobusové zastávky na opačné straně silnice. Na konci 1. čtvrtiny 20. století byl kříž přenesen na současné místo, a to před dům číslo 19. Kříž patří spíše k cennějším památkám v obci. Kříž by potřeboval opravit a očistit od nečistot a řas. Památka se dostala do Registru ÚSKP – Národního památkového ústavu jako nemovitá památka.

Hodnocení stavu památky: 2

2. Zvonička (fotografie číslo 16)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°6'22.3'N; 14°44'25.28'E. Zvonička se nachází na parcele číslo 226 v parku na návsi. Památka vznikla v polovině 19. století.

Konstrukce

Podezdívka je ze zdiva o šířce 129 cm, výška je 168 cm a hloubku má 136 cm.

Tělo zvoničky je ze zdiva. V nejširším místě je 129 cm široká a 136 cm hluboká.

Výklenek má šířku 43 cm a výšku 67 cm.

Celková výška zvoničky je 565 cm.

Popis a historie

Zvonička je postavena na vysoké podezdívce, která má nahoře dvojitou římsu. Je štíhlá a má půdorys obdélníka. Přední strana je otočená směrem na severovýchod. Vpředu asi v polovině stavbičky je výklenek s obrazem ukřižovaného Krista. V horní třetině zvoničky je umístěn zvon, ovládaný provazem. Nad zvonek je křížová střecha na níž stojí kopinatý kříž. Zvonička vznikla podle Psoty a kol. (2009) v 19. století jako náhrada za původní dřevěnou stavbu. Místo kříže byla dříve ve výklenku soška Madony. Do začátku 20. století byla zvonička ozdobena lizénovými rámci, které byly později zahlazeny omítkou. Na střeše, která byla původně šindelová, dříve scházel kříž, dodaný až při úpravě střechy.

Hodnocení stavu památky: 3

4.2.5. Horoušánky

Horoušánky jsou místní částí obce Horoušany. Nachází se v okrese Praha-východ asi 4 km severně od Úval. Podle Psoty a kol. (2009) byla obec založena na konci 18. století. Tehdy patřila obec ke kounickému panství, jež bylo pod správou knížat z Lichtensteinu. Původně se obec jmenovala Malé Horoušany, později byl však název změněn. Od založení samosprávy byly podporovány Horoušany a dnes k nim náleží zcela. V obci se nachází několik zajímavých památek. Unikátní památkou je soustava křížů tří svatých, avšak pietní místo je na okraji zájmu obce. Velmi cennou je kaplička na návsi.

Konkrétní památky

1.Kříže tří svatých (fotografie číslo 17)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'51.07''N; 14°42'48.85''E. Památka se nachází na parcele číslo 523 u silnice číslo II/101 u Nových Jiren směrem na Úvaly, v místě U tří svatých.

Konstrukce

Sokl je z pískovce a je 63 cm široký, 82 cm vysoký a 52 cm hluboký.

První kříž je z litiny a je vysoký 154 cm.

Celková výška památky je 236 cm.

Druhý kříž je z kovaného železa a je 47 cm široký a 93 cm vysoký.

Popis a historie

V dolní části památky je základna z pískovce na níž je sudovitý podstavec, který je po stranách zaoblený. V horní části nacházíme třístupňovou římsu s obloučkovým dekorem vpředu. Na přední části podstavce je dnes nečitelný nápis s orámovanou volutovou linkou. Sokl je natřený nekvalitním hnědým nátěrem, který se odlupuje. Kříž je pseudogotický. Na něm je stříbrný korpus Krista. Zakončení ramen je ve tvaru gotického oblouku. V horní části je též nápis INRI. V základně je kříž rozšířený. Druhý kříž je přibit ke stromu a jeho konce jsou vějířovitě členěny záseky. Korpus Krista dnes už chybí.

Podle Psoty a kol. (2009) je kříž pravděpodobně starší, než Horoušánky samy a vznikl nejspíše ve druhé polovině 18. století. Původně byl na pietním místě zřejmě kříž z kamene, a na stromech byly připevněny dokonce dva kříže. Z původního kříže se dnes dochoval pouze sokl. Litinový kříž je mladší než kovaný, ale není jasné, jak starý je. Kříž byl vícekrát poškozen, a to v roce 1945 i 1954. Pískovci neprospěl červený olejový nátěr, který se nyní odlupuje i s kamenem. Kříž na stromě pochází pravděpodobně z 19. století a proti němu byl na stromě asi ještě jeden kříž. Místo je dnes zarostlé a sokl je znehodnocen opravami. Památka se těší bohužel minimální pozornosti.

Hodnocení stavu památky: 2

2. Výklenková kaplička se zvoničkou (fotografie číslo 18)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'58.14''N; 14°43'29.41''E. Kaplička se nachází na parcele číslo 542/1 v hlavní ulici naproti domu číslo 17. Památka vznikla v roce 1904.

Konstrukce

Spodní část je ze zdiva a je 160 cm široká, 60 cm vysoká a 160cm hluboká.

Nika je 58 cm široká a 160 cm vysoká.

Deska ze světlého mramoru je 40 cm široká a 24 cm vysoká.

Prostor pro zvoníka je 62 cm široký, 182 cm vysoký a 80 cm hluboký.

Celková výška památky je 630 cm.

Popis a historie

V dolní části památky je zděná část ve tvaru hranolu a má nahoře dvoustupňovou římsu. Na ní je zdivo kapličky, která má v rozích čtyři svislé polosloupky se stupňovitou hlavicí. V přední části je ve zdi nika s konchou, a v ní za nízkou mřížkou litinový kříž s tělem Spasitele, který má nad hlavou rozetu a květinový reliéf. Po stranách kříže jsou postavy Panny Marie a svatého Jana. Pod nikou je mramorová deska, která nese nápis: „VĚNOVÁNO / ODE VŠECH OBČANŮ / V HOROUŠÁNKÁCH r 1904“. Vpředu má památka nad polosloupky malé niky, ve kterých jsou umístěny sošky patronů. Nahoře je zvonička, která je ale užší než zbytek stavby a je osázená pískovcovými deskami. Nad zvoničkou je sedlová střecha se zahlobenými okny, která jsou po obvodu lemovaná štukovými sloupky. V západní části kapličky je malý přístavek zakončený sedlovou stříškou, který slouží jako prostor pro zvoníka. Stříška je krytá kamennými deskami.

Hodnocení stavu památky: 5

Pro její architektonickou zajímavost navrhuje autor uznat kapličku jako kulturní památku.

4.2.6. Tuklaty

Obec Tuklaty se nachází v okrese Kolín asi 3km serevýchodně od Úval. Žije v ní asi 900 obyvatel a má rozlohu 816 ha. Zmínku o obci nacházíme podle Psoty a kol. (2009) již v listině krále Přemysla Otakara I. z roku 1205, ve které potvrdil převod vsi z vlastnictví velmožů na Zbraslavi do rukou benediktinského kláštera Ostrov u Davle. Obec nesla název i Tukleky nebo Havraň. Ve 14. století byla ve vsi postavena tvrz. V 16. století patřily

Tuklaty ke dvoru Hostín a později se dostaly pod správu škvoreckého panství, které v 17. století patřilo rodu Liechtensteinů. V té době zde byl postaven kostel Narození svatého Jana Křtitele, k jehož farnosti tehdy přiléhaly i okolní osady včetně městečka Úval, což svědčí o poměrně velkém významu Tuklat. V 18. století byla zdejší tvrz přestavěna na zvonici a vyrostl zde i lovecký zámek, později sloužící jako fara. Když byla vybudována od obce dosti vzdálená železnice, její význam upadl. V polovině 19. století byla k Tuklatům připojena obec Tlustovousy, která byla později odpojena a v roce 1964 opět připojena.

Podle Psoty a kol. (2009) jsou v Tuklatech až na výjimky památky výhradně sakrální, protože obec byla svého času duchovním centrem svého okolí. Zdejší kříže byly objednávány místními faráři, později však i zdejšími občany. Mnoho památek bylo zničeno, avšak po roce 1989 se objevila snaha o jejich obnovení. Nejvíce se o to zasloužili občané kolem pana Nedrdy a díky nim stojí většina křížů zpět na svém místě. Památky by však potřebovaly péči odborníků. K opravě některých památek přispěla i obec a okresní úřad. Obnovu by potřebovaly hlavně socha Neposkrvněné Panny Marie a socha svatého Jana Nepomuckého, které pochází z 18. století.

Konkrétní památky

1. Kříž (fotografie číslo 19)

Souřadnice památka jsou podle GPS 50°4'54.867''N; 14°45'54.836''E. Kříž se nachází na parcele číslo 501 na křižovatce silnic z Úval a Přišimas. Památka vznikla v první polovině 19. století.

Konstrukce

Základna kříže je cihlová, a je 82 cm široká, 20 cm vysoká a 82 cm hluboká.

Sokl je z pískovce a je 60 cm široký, 181 cm vysoký a 60 cm hluboký.

Kříž je z litiny a je 149 cm vysoký.

Celková výška památky je 350 +cm.

Popis a historie

Kříž z litiny je postaven na pískovcovém soklu. Dolní část soklu je pravděpodobně z 18. století. Z moderní doby je však jeho horní část ve tvaru hranolu s kónickou hlavicí z betonu. Kříž je z počátku 20. století. Je prolamovaný a nese na sobě korpus Krista. Pískovec se odlupuje, a to i díky nevhodným nátěrům.

Podle Psoty a kol. (2009) je možné kříž nalézt na mapách vojenského mapování již v polovině 19. století. Tehdejší kříž byl pravděpodobně z pískovce, a byl postaven možná už koncem 18. století. Obecní kronika odhaduje v zápise z roku 1991 dobu vzniku památky mezi lety 1890-1900. Tehdy byl kříž obnoven a na kamenný podstavec byl postaven kříž z litiny. Spodní podstavec byl tehdy pravděpodobně vyměněn za jiný cihlový. Spodní část byla tehdy natřena cementovým mlékem, což poškodilo nápis na památce. Ve druhé polovině 20. století byla většina památek zničena. Obnovována začala být památka v 90. letech 20. století. Tehdy byl vyčištěn kříž a poté natřen Balacrylem ve hnědé a zlaté barvě. V roce 1992 byla nahrazena vrchní imitace klobouku novým, odlitým ze sklářského písku. Usazení kříže bylo upevněno, avšak podstavec by potřeboval zrestaurovat.

Hodnocení stavu památky: 3

2. Šípkův kříž (fotografie číslo 20)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'10.427''N; 14°46'4.221''E. Kříž se nachází na parcele číslo 851/1 pod zvonící u silnice na Tlustovousy. Památka vznikla v roce 1814 v Tlustovousech a v roce 1991 byla přemístěna do Tuklat.

Konstrukce

Základna památky je z pískovce a je 118 cm široká, 12 cm vysoká a 118 cm hluboká.

Sokl je rovněž z pískovce, a je 45 cm široký, 120 cm vysoký a 45 cm hluboký.

Tělo kříže je z pískovce a je vysoké 65 cm.

Kříž je litinový a je vysoký 120 cm.

Celková výška památky je 322 cm.

Popis a historie

V dolní části památky je čtyřboký sokl, na němž je kónické tělo kříže. Na něm spočívá litinový kříž s korpusem Krista. Pod ním se nachází kruhový věncovitý štítek. Na soklu se nachází nápis: „Leta Paně 1814 / dne 20. Měsyce / Srpna byl yest / poftawen ten / toSwaty Kříž pro / Rozmnoženy Cti s Sla/ wye Božj a ku potefseni / Lidu Katolického z na / Kladem Waclawa Sfipka Mlinaře / Tluftofauskeho“.

Podle Psoty a kol. (2009) se kříž na dnešním místě objevil až v roce 1991. Od počátku 19. století tento kříž byl umístěn za obcí Tlustovou u silnice vedoucí na Horoušany. V polovině 20. století byla celá sestava rozbořena a kříž se ztratil. Na místě památky potom vyrostla černá skládka. Místo pod zvonicí se tak jevílo jako lepší místo pro obnovu památky. Kamenné části někdejšího kříže, které byly nalezeny na původním místě, byly přeneseny a očištěny. Na zbytek litinového kříže byl posazen druhý, který věnoval farář z Hradešína, který se jmenoval Vincenc Mrtvý. V místě, kde se kříže spojovaly byla připevněna kruhová plastika s opírajícími se dvěma anděly. V soklu kříže byl jehlou vyryt nápis. Druhý nápis však pro nečitelnost obnoven nebyl. V roce 1991 byla na místě památky vysazena lípa. V roce 1995 byl kříž rozbit a ještě téhož roku opět opraven.

Hodnocení stavu památky: 2

3. Kříž (fotografie číslo 21)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'5.223''N; 14°46'16.877''E. Kříž se nachází na parcele číslo 278 na křižovatce silnic do Břežan II. a Rostoklat. Památka vznikla v roce 1863.

Konstrukce

Základna kříže je z pískovce a je 95 cm široká a 95 cm dlouhá.

Sokl je z hladkého pískovce a je 60 cm široký, 52 cm vysoký a 56 cm hluboký.

Tělo kříže je ze špicovaného pískovce, a je 37 cm široké, vysoké 61 cm a hluboké 31 cm.

Kříž je z litiny a je vysoký 146 cm.

Celková výška kříže je 259 cm.

Popis a historie

V dolní části kříže je čtyřboký sokl na němž je hranolový kámen. V přední části je štítek s rokem 1991. Do kamene je zasazen litinový kříž s tělem Krista, které je stříbrné.

Podle Psoty a kol. (2009) stál na tomto místě tehdy dřevěný kříž zřejmě už v roce 1841. Lze ho zjistit z otisku Stablního katastru. Podle Tuklatské pamětní knihy ze 30. let 20. století pochází současný kříž z roku 1863. Památku můžeme nalézt i na II. vojenském mapování z roku 1877. Okolí památky prošlo úpravou počátkem 20. století, kdy byla též vybudována silnice k Břežanům. Vedoucí stavby silnice, kterým byl učitel František Rubáš, nechal tehdy poblíž památky zasadit tři lípy a pámelník. Později byl na místě zasazen i akát. V polovině 20. století byla památka v katastrofálním stavu. Na místě zbyl jen základový kámen a část soklu zarostlá pámelníkem. Kříž se bohužel ztratil. V roce 1991 byla památka obnovena. Pro chybějící část kamene byl použit materiál z místní zbourané stodoly. Nový kříž darovala jihočeská farnost. Původní kříž se sice našel, nebyl však použit pro stavbu památky, protože zdejší kříž byl již opraven. Stromy kolem památky zůstaly na místě dodnes.

Hodnocení stavu památky: 3

4. Centrální hřbitovní kříž (fotografie číslo 22)

Souřadnice památky jsou podle GPS $50^{\circ}5'9.476''N$; $14^{\circ}46'6.634''E$. Kříž se nachází na parcele číslo 25 na místním hřbitově. Rok vzniku kříže je 1839.

Konstrukce

Základna kříže je ze žuly a je 238 cm široká, 24 cm vysoká a 230 cm hluboká.

Sokl je též ze žuly a je široký 80 cm, 127 cm vysoký a 83 cm hluboký.

Kříž je z litiny a je vysoký 305 cm.

Celková výška kříže je 456 cm.

Popis a historie

V dolní části památky se nachází dvoustupňová základna a na ní je odsazený sokl. Na soklu je položena deska, v níž je upevněn litinový kříž s korpusem Krista. Nad hlavou Spasitele je napsáno INRI. Na přední straně soklu je letopočet „1893“ a nápis: „OPRAVENO L. P. 2000“. Po stranách památky jsou dvě lípy.

Podle Psoty a kol. (2009) sloužil v Tuklatech jako pohřebiště prostor blízko kostela Narození sv. Jana Křtitele. Prostor byl rozšířen ve druhé polovině 19. století. 20. září 1886 se začalo se stavbou ohradní zdi, která byla dostavěna za pouhý měsíc. Zidku postavil stavebník František Procházka z Horek, přičemž na něj dohlížel farář P. Júnér. Hřbitov byl vysvěcen za účasti mnoha duchovních, a to 8. listopadu 1886. Kromě faráře Júnera zde byl přítomen hradešínský farář, farář ze Sluštic a farář z Úval. Kromě nich ještě kněží P. Šnajdr z Hradešína a P. J. Prachař a přítomno bylo ještě mnoho dalších lidí. První pohřbenou byla paní Kateřina Stehlíková, nádenice z Břežan. Pohřeb se konal 10. prosince roku 1886. Centrální kříž byl zbudován až v roce 1893. Památka však byla časem poškozena a tak byla v roce 2000 opravena. Při opravě byl zafixován podstavec železným ostěním a také opraven kříž.

Hodnocení stavu památky: 3

5. Burghardův kříž (fotografie číslo 23)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'12.445''N; 14°46'9.369''E. Kříž se nachází na parcele číslo 258 za farní zahradou u polní cesty na severovýchodě obce. Památka vznikla roku 1820.

Konstrukce

Základna kříže je z pískovce a má šířku 156 cm, výšku 17 cm a hloubku 110 cm.

Sokl je z pískovce a je 92 cm široký, 215 cm vysoký a 48 cm hluboký.

Kříž je z pískovce a má výšku 240 cm.

Celková výška památky je 472 cm.

Popis a historie

V dolní části kříže je dvoustupňová základna a na ní celokamenný kříž. Sokl je svisle odstupňovaný. Tělo kříže je konkávně prohnuté a na koncích zakončené volutami. Uprostřed je pak ozdoba v podobě mušle. Uprostřed těla kříže je nápis: „Dán / Náklad / Jakuba / Burgharda / Leta Paně / 1820“. V dolní části kříže je ozdoba v podobě palmetových lístků. Kříž i tělo Krista jsou z pískovce. Nahoře je nápis INRI.

Podle Psoty a kol. (2009) nechal kříž vybudovat Jakub Burghard v roce 1820. Jeho rod žil ve zdejší obci přinejmenším už v roce 1700 a nacházel se na zdejším místě ještě v první polovině 19. století. Sídlo rodiny, statek, je dnes nejzachovalejší barokní budovou v obci. Kříž lze dohledat již na Císařském otisku stabilního katastru z roku 1841. Památka byla opravena v roce 1846, a dvacáté století přečkal kříž v poměrně dobrém stavu. Na začátku 90. let však bylo vidět na několika místech závrtý a druhotně vytvořené nápisy. Obecní úřad nechal opravit sokl, přičemž většinu opravy uhradil Odbor památkové péče okresního úřadu Kolín. Nápis obnoven nebyl. V současné době není kříž v ideálním stavu. Je pokryt lišejníky a má narušený základový kámen.

Hodnocení stavu památky: 3

6. Baumanův kříž (fotografie číslo 24)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°05'36.44''N; 14°46'10.66''E. Kříž se nachází na parcele číslo 188/1 u polní cesty za vesnicí směrem na Tlustovousy. Kříž byl postaven v roce 1991.

Konstrukce

Základna památky je z pískovce a je široká 120 cm, 30 cm vysoká a 90 cm hluboká. Sokl je rovněž z pískovce, a je široký 50 cm, vysoký 100 cm a hluboký 50 cm. Celková výška památky je 130 cm.

Popis a historie

V dolní části památky je čtyřstranná základna a na ní je hrubě opracovaný hranolový kámen. Na přední straně je štítek z litiny s nápisem: „ŽIVOT JE DAR“. Do kamene byl v nedávné době opět vsazen litinový kříž, který byl dříve uražený.

Podle Psoty a kol. (2009) byl kříž na tomto místě opět postaven v roce 1991. Čelem památka směřovala ke zbořenému Baumanovu mlýnu v Horoušanech. Rodina, která vlastnila mlýn, byla za války Němci popravena, protože skrývala parašutisty. Kámen v základu věnoval občan Tuklatů. Byl nalezen za stodolou v obci Tlustovousy. Podstavec byl zbudován z patníku, který byl získán z výkopu poblíž Baumanova mlýnu. Kříž pochází z počátku 20. století, a spolu se štítkem byl věnován jednou Úvalskou rodinou. Štítek byl na kámen umístěn až v roce 1992. V roce 1998 byl kříž ulomen a nějakou dobu opřen o podstavec. Později se ztratil úplně. Po čase byl ovšem opět nalezen a připevněn zpět na kámen. Památce ale škodí vyrostlé mechy a lišejníky.

Hodnocení stavu památky: 3

7. Socha Panny Marie Neposkvrněné (fotografie číslo 25)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'8.538''N; 14°46'6.998''E. Socha se nachází na parcele číslo 851/1 na návrší Na Valech před farní budovou. Rok vzniku památky je 1717.

Konstrukce

Základna památky je z cihel a žulových desek. Je 177 cm široká, 85 cm vysoká a 177 cm hluboká.

Sokl je z pískovce a je 89 cm široký, 200 cm vysoký a 89 cm hluboký.

Římsa je z pískovce a je široká 118 cm a hluboká rovněž 118cm.

Podstava je vysoká 150 cm.

Socha Panny Marie (z pískovce) je 220 cm vysoká.

Celková výška památky je 655 cm.

Popis a historie

Podle Psoty a kol. (2009) se socha Panny Marie neposkvrněné nachází na hraně terasy před bývalou farou. Vedle sochy stojí lípa. Na sochu je možné se dívat z oken prvního patra fary. Základna je zděná s žulovou deskou na vrchu. Nad ní je postaven sokl a ještě výše nad římsou se nachází základna s oblaky a anděly. Nad anděly se nachází zeměkoule s hadem. Na zeměkouli potom stojí postava Madony s malým Ježíškem. Dříve měl Ježíšek v rukách kříž, který však dnes už chybí. Na soklu je několik nápisů. Na severní straně je nápis: „+ / HONORI / MAGNIPARE / ET / VENERATIONI / VOTAPIEDEVOLV / TVSEXSOLVIOBLA / SISIGITURVIRGO / SERVIENTI / GRATA“. Po stranách jsou iniciály PWP a IGS. Nad nápisem je konzole k zavěšování lampy. Na jižní straně je nápis: „Socha opravena / nákladem / Václava Hamříka / a manželky jeho / z Limuz / 1874“. Tato plastika z období vrcholného baroka má vysokou uměleckou úroveň.

Podle Psoty a kol. (2009) nechal sochu za vlastní peníze postavit farář z Tuklat P. Václav Pečený. Socha byl postavena na návrší Na Valech původně u loveckého zámku, ten se však časem stal farou. Nápis upozorňoval kolemjdoucí, aby vzdali Matce Boží úctu. Socha je dílem pražského sochaře Jana Jiřího Šlanzovského. Iniciály napsané na soše patří jemu a objednateli. Na druhé straně se nachází záznam opravy za prostředky Václava Hamříka a jeho ženy v roce 1874. Další oprava se uskutečnila v roce 1897, kdy byl 11. června vysvěcen na kněze syn řídícího učitele Václav Pokorný. Při té příležitosti byla pozlacena a opravena socha Panny Marie. Dnes chybí kříž v ruce Ježíška a lucerna. Návrší je dnes více zarostlé než v minulosti. V roce 1878 nechal farář Matěj Chuděra vysázet stromořadí podél cesty vedoucí k soše. Udělal to proto, aby se zamezilo nehodám vozů. Tímto prostředím však pískovcová socha trpí. Stromy navíc zakrývají výhled na sochu. 3.5.1958 byla socha spolu se sochou sv. Jana Nepomuckého (20.8) zapsána do registru ÚSKP-Národního památkového ústavu jako nemovitá památka.

Hodnocení stavu památky: 3

8. Socha sv. Jana Nepomuckého (fotografie číslo 26)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'9.119''N; 14°46'6.064''E. Socha se nachází na parcele číslo 851/1 na návrší Na Valech v místě mezi farou a zvonicí. Socha vznikla v roce 1743.

Konstrukce

Základna památky je z cihel a je 129 cm široká, 55 cm vysoká a 129 cm hluboká.

Sokl je z pískovce a je 89 cm široký, 180 cm vysoký a 89 cm hluboký.

Socha je z pískovce a je vysoká 170 cm.

Celková výška sochy je 405 cm.

Popis a historie

Socha se nachází na návrší jižně od zvonice. Dole je zděná základna krytá žulovými deskami a na ní je postaven profilovaný trojdílný sokl. Na něm je nápis: „HOSTIBVS ABACTIS GRATES DEO ET DIVO IONI AGENS HOC POVS POSVIT VEGCESLAVS PECŽENI LOCI PAROCHVS“. Nápis znamená: Po zahánění nepřátel díky dáváje Bohu a nebešťanu (svatému) Janovi toto dílo založil Václav Pečený místní farář. Nad nápisem je římsa ve tvaru oblouku s rokajovou ozdobou. Nahoře je socha světce s křížem a kanovnickou čepicí v ruce. Jedná se o velmi kvalitní barokní plastiku.

Podle Psoty a kol. (2009) nechal sochu na návrší Na Valech postavit roku 1743 místní farář Václav Pečený. Památka je výrazem vděčnosti za vytlačení francouzských a bavorských oddílů v době války o rakouské dědictví. Kněží z rodiny Pečených nechali ve zdejší oblasti postavit více pozoruhodných soch. Kolem sochy sv. Jana Nepomuckého byly vysázeny akáty. Soše by prospěla oprava. Je přesto zapsána do registru ÚSKP - Národního památkového ústavu jako nemovitá památka (3.5.1958).

Hodnocení stavu památky: 4

4.2.6. Tlustovousy

Tlustovousy jsou místní částí obce Tuklaty. Nacházejí se v okrese Kolín asi 4 km severovýchodně od Úval. Podle Psoty a kol. (2009) vlastnil ve 13. století Tlustovousy Hrabišic Kojata z Hněvina Mostu, který je později odkázal zderazskému klášteru. Klášter poté nechal vystavět tvrz, jejíž výskyt lze doložit roku 1417. Ve druhé polovině 15. století dal král Jiří z Poděbrad Tlustovousy Bedřichu Žlebovi ze Střížkova a jeho synu Janovi. V 16. století ves získali Býchorští z Raškovi, kteří však její většinu prodali Jaroslavu ze Smiřic z panství Kostelec. Zbytek náležel kounickému panství. Později se dostaly Tlustovousy pod kounické panství celé. Kounické panství tehdy patřilo rodu Liechtensteinů. Po vzniku samosprávy se ocitly pod správou Tuklat. Dnes jsou místní částí obce Tuklaty.

Podle Psoty a kol. (2009) kříže ve vsi vznikaly většinou jako projev zbožnosti místních lidí. Dva kříže byly pravděpodobně zbudovány díky rodině Šípků, kteří byli zdejší mlynáři. Ze zájmu vrchnosti zase vznikla zvonička u poplužního dvora. Komunismus zdejší památky ničil, protože chtěl potlačit projevy zbožnosti. Jen památník obětem druhé světové války zůstal zachován. Po roce 1989 byly některé památky obnoveny, ale jejich stav je vážný.

Konkrétní památky

1. Kříž (fotografie číslo 27)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50 5'29.51''N; 14 45'31.74''E. Kříž se nachází na parcele číslo 262/5 na návsi. Památka vznikla počátkem 19. století.

Konstrukce

Základna památky je z pískovce a je 122 cm široká, vysoká 31 cm a hluboká 122 cm.

Sokl je z pískovce a je široký 57 cm, vysoký 112 cm a hluboký 57 cm.

Kříž je z litiny a vysoký 112 cm.

Celková výška památky je 255 cm.

Popis a historie

V dolní části památky se nachází pískovcová základna s měděným štítkem s nápisem: „OBNOVENO L.P. 1992“. Základna je spojena betonem a stojí na ní pískovcový sokl. Nad soklem je kříž z litiny. Sokl je barokně profilovaný a je na něm rámeček pro text. Sokl má prolomené rohy. Nápis je však dnes již nečitelný. Na vrcholu soklu je dvojitá římsa a na ní zdobený jetelový černý kříž. Na kříži je štítek s motivem tulipánů. Korpus Krista je natřen stříbrnou barvou a rovněž i nápis INRI nad ním je ve stříbrném rámečku.

Podle Psoty a kol. (2009) lze podle vzhledu památky předpokládat, že vznikla někdy v první polovině 19. století. Dříve byl kříž zřejmě celý kamenný, později byl však kamenný kříž nahrazen litinovým, nejpozději počátkem 20. století. Dříve ke kříži patřil ještě pylon, ten se však ztratil. Na počátku komunismu byl kříž zničen a nahrazen betonovým květináčem. Později byl kříž obnoven. V roce 1992, o což se zasloužil pan Nedrda z Tuklat, byl vyzvednut sokl ze země a odstraněn betonový květináč. Dokonce byl nalezen i původní kříž s Kristem, který uschovala místní rodina. Tak byla památka obnovena do podoby, kterou měla na konci II. světové války.

Hodnocení stavu památky: 3

2. Kříž (fotografie číslo 28)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°5'17.29''N; 14°44'51.99''E. Památka se nachází na parcele číslo 507 u silnice na Úvaly na křižovatce polních cest. Kříž vznikl v roce 1812.

Konstrukce

Sokl kříže je z červeného pískovce a je 57 cm široký, 100 cm vysoký a 57cm hluboký.

Sloupek těla je z červeného pískovce a je 30 cm široký, 143 cm vysoký a 30cm hluboký.

Kříž je z ocele a je 91 cm vysoký.

Celková výška památky je 334 cm.

Popis a historie

Na zemi leží základna z pískovce, na níž je postaven sokl. Na sokl potom navazuje pylon a na něm se nachází malý kříž z litiny. Čtvercový sokl byl dříve položen do základny. Barokně profilovaný podstavec má uprostřed rámeček s prolomenými rohy. Nápisy na památce už není možné snadno rozeznat s výjimkou data „28. July A. 1812“. V horní části soklu jsou profilované římsy a na nich je pylon ve tvaru kvádrů. Na jeho vrcholu je hlavice s volutami a nad nimi kříž ze železa bez zdobené patky. Kříž má nahoře nápis „INRI“.

Podle Psoty a kol. (2009) se kříž objevil na katastrální mapě v 19. století. Tehdy se jednalo o kamenný jetelový kříž, který pravděpodobně zhotovila stejná dílna, jako horoušanský obecní kříž. Památku nechala pravděpodobně zhotovit mlynářská rodina Šípků. Nápis zřejmě zní: „Nakladem P. / Jana Ssipka / mlynáře tlustovouského / 28. July A. 1812“. Později byl kříž převezen do Tuklat a opraven Václavem Slipkou. V 50. letech 20. století byl kříž poražen a pohozen do příkopu. Pan Nedrda a další lidé se postarali o jeho obnovení v roce 1991. Pylon byl tehdy zkrácen a kamenný kříž byl nahrazen železným s postavou Krista. O dva roky později někdo ukradl dodnes chybějící korpus Krista. Na zadní straně soklu přibyl nápis: „SESTAVENO / Z TROSEK / LÉTA PÁNĚ 1991“. Protože se jedná o předmět vysoké historické hodnoty, potřebovala by památka odbornou opravu.

Hodnocení stavu památky: 3

4.2.7. Přišimasy

Obec se nachází v okrese Kolín asi 3,5 km jihovýchodně od Úval. V obci žije zhruba 800 obyvatel a rozkládá se na ploše cca 700 ha. Podle Psoty a kol. (2009) je název obce složen ze slov „při“ a „šum“, protože se obec nachází blízko lesa. Zmínku o obci nalezneme již v roce 1309, kdy šlechtic Jaroš z Přišimas svědčil u prodeje vícero vesnic Zderazskému klášteru. Ve 14. století obec vlastnil rod Olbramoviců, kteří ji v 15. století prodali Václavu z Buchlovic a Malovar, který ji však již za dva roky nato prodal Kristýně

z Prahy. V 16. století se stala vesnice součástí škvoreckého panství. Po zavedení samosprávy byly k obci připojeny ještě vesnice Horka a Skřivan. V tomto období byla ve škole postavena škola. Blízko obce protéká přišimašský potok.

Podle Psoty a kol. (2009) je památek v obci velmi málo. Jedná se hlavně o kříž na křižovatce do Úval a Limuz, který je symbolem katolické víry. Z jiných památek je zde i památník obětem světových válek.

Konkrétní památky

1 Kříž (fotografie číslo 29)

Souřadnice kříže jsou podle GPS 50°3'12.731''N; 14°45'39.846''E. Památka se nachází na parcele číslo 1146/2 na křižovatce silnic od Úval a Limuz ve výšce 313 m.n.m. Památka vznikla v roce 1899.

Konstrukce

Základna památky je ze žuly o šířce 161 cm, výšce 10 cm a hloubce 130cm.

Sokl je z žuly, a je 93 cm široký, 110cm vysoký a 61cm hluboký.

Kříž je rovněž ze žuly a je 118 cm široký, 230 cm vysoký a 18,5cm hluboký.

Celková výška památky je 350 cm.

Popis a historie

Na zemi je základna ze žuly, na níž je postaven hranolový sokl. Materiál užitý pro stavbu památky je hlazená žernovská žula. Na soklu je odsazená jehlancová deska a na ní žulový kříž s pozlaceným korpusem Krista. Nad ním je štítek s nápisem INRI. Kolem kříže je nízký plot. Na památce je nápis: „Postaven / dobročinností spojených obcí / Přišimas, Horek a Skřivan / L. P. 1899.“

Podle Psoty a kol. stál dříve na místě dřevěný kříž. Ten je možné dohledat na mapě katastru z roku 1841. Kříž byl několikrát opravován, přičemž byl měněn i materiál. Kříž byl obnoven starostou obce panem Josefem Hlaváčkem roku 1860. Opraven byl potom v roce 1871 a o devět let později byly kolem památky vysazeny lípy. Původní dřevěný kříž

pravděpodobně uhnul, proto byl poté postaven kříž ze žuly, který nechali vytvořit spojené obce. Dnes se na místě památky už nenachází lípy, ale smrk.

Hodnocení stavu památky: 4

4.2.8. Skřivany

Skřivany jsou místní částí obce Přišimasy. Nachází se v okrese Kolín asi 3,5 km jihovýchodně od Úval. Původní jméno obce, Křiváň, značí podle Psoty a kol. (2009) zřejmě křivý tvar původní okrouhlice. První zmínku o obci nalezneme už v roce 1385. Vyšehradský purkrabí Olbram Menhart z rodu Olbramoviců tehdy převedl nadaci pro kapli Všech svatých z chudé vsi Zelenče na Přišimasy. Obec Skřivany patřila nejprve rodu Olbramoviců, a to do roku 1462. Poté se dostala pod vládu Škvoreckých z Klinštejna a poté Zikmunda Smiřického ze Smiřic. Ves získal dále příbuzný Albrechta z Valdštejna, po něm se dostala pod správu rodu Liechtesteinů. Po zavedení samosprávy se staly Skřivany místní částí obce Přišimasy.

Co se týká památek, na konci obce se nachází kříž z 19. století, který je místní dominantou. Rovněž je v obci i pamětní deska věnovaná obětem války.

Konkrétní památky

1. kříž (fotografie číslo 30)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'56.289''N; 14°46'23.322''E. Kříž se nachází na parcele číslo 1110 na konci Skřivan směrem na Klepec ve výšce 338 m.n.m. Kříž byl postaven v roce 1884.

Konstrukce

Základna kříže je z pískovce a je široká 106 cm, vysoká 22 cm a hluboká 81 cm.

Sokl je rovněž z pískovce a je široký 95 cm, 55 cm vysoký a 66 cm hluboký.

Tělo kříže je z pískovce, široké 77 cm a vysoké 167 cm a 55 cm hluboké.

Hlava kříže a ramena jsou z pískovce o šířce 76 cm a výšce 175 cm.

Celková výška památky je 419 cm.

Popis a historie

Na jednostupňové základně je sokl přecházející v tělo. Sokl je vícekrát oble profilován. Tělo kříže je na bocích uskočeno a je na něm bílá deska. Tam stojí: „Pochválen Buď / Pán Ježíš / Kristus L. P. 1884.“ Podstavec má nahoře zakončení ve tvaru jehlanu a na něm je pískovcový kříž s litinovým korpusem Krista. Nad korpusem je nápis „INRI“.

Kříž z kamene s kovovým korpusem Krista byl podle Psoty a kol. (2009) nechal postavit v roce 1884 řídící učitel pan Václav Pokorný. Památka byla posvěcena 8.6.1884 na slavnost Nejsvětější Trojice. Svěcení se ujal hradešinský farář P. Matěj Bláha za pomoci tuklatského kaplana P. Josefa Prachaře. Během svěcení zde bylo přítomno 2000 lidí a slavnosti se účastnil i pan radní Šnajdr. Deska s nápisem byla bohužel neodborně natřena stříbrnou emailovou barvou ve druhé polovině 20. století. Před křížem je umístěn klekací schod.

Hodnocení stavu památky: 5

4.2.9. Škvorec

Obec Škvorec je městysem. Nachází se v okrese Praha-východ asi 3,5 km jižně od Úval. Počet obyvatel činí dnes 1410 a rozloha obce je 1274 ha. Zmínku o obci nalezneme podle Psoty a kol. (2009) v roce 1279. Majitelem obce byl tehdy královský číšník a pražský purkrabí Domaslav ze Škvorce, který nechal postavit místní hrad. Ve 14. století se obec dostala pod správu Olbramoviců z Prahy. Jeden z členů jejich rodu, pan Olbram ze Škvorce, se stal v roce 1396 čtvrtým pražským arcibiskupem. V 15. století byl hrad rozšířen. Přistavěna byla gotická brána a padací most a kaple. Škvorec se tehdy stal centrem škovreckého panství a dostal se pod správu pražského purkrabího pana Čenkovia z Klinštějna. 13. prosince roku 1497 vymohl jeho syn, pan Jan Škvorecký, u krále Vladislava povýšení obce na městečko. Městečku byl udělen statut, získalo znak, právo

užívat zelenou pečeť a mohlo konat výroční trhy. Později se rod Klinštejnů dostal do finančních potíží, tak se městečko dostalo pod správu Zikmunda Smiřického ze Smiřic. Ten hrad přebudoval na renesanční zámek. Nejslavnějším členem jeho rodu byl Albrecht Jan, který se zúčastnil stavovského povstání na Pražském hradě a měl se stát českým králem. Zemřel však roku 1618. Po smrti byl odsouzen ke ztrátě majetku a Albrecht z Valdštejna získal jeho část, kterou prodal knížeti Karlu z Liechtensteinu v roce 1623. Zámek pak vypálili Švédové během třicetileté války. Obnoven byl v roce 1710 Janem Adamem Ondřejem. Jeho dcera Marie Terezie Savojská z Liechtensteinu nechala mezi lety 1759 až 1767 ve Škvorci postavit kostel svaté Anny. V roce 1848 byly zrušeny vrchnostenské úřady a zřízeny obecní. Dvory a lesy spadaly pod správu velkostatku Škvorec-Uhříněves a jeho knížecího rodu až do zestátnění v roce 1948.

Část drobných památek nechala podle Psoty a kol. (2009) vybudovat vrchnost, část církev, a část vznikla na náklady občanů. Z iniciativy obyvatel a církve vznikaly kříže zejména na rozcestích. Jelikož byl městys kdysi sídlem panství, nechala v něm vrchnost vybudovat i několik cenných soch. Mezi ty zajímavé patří například socha sv. Donáta, patrona úrody. Jednu ze soch nechal vybudovat majitel vily blízko dnešní mateřské školy, a to na vlastní náklady. V obci se nacházejí i pamětní desky a pomník věnovaný obětem války.

Konkrétní památky

1.Kříž (fotografie číslo 31)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'41.25''N; 14°44'20.31''E. Kříž se nachází na parcele číslo 1346/1 na ulici Tyršova a Na Pazderně. Kříž pochází z poloviny 18. století.

Konstrukce

Základna je z pískovce a je 114 cm široká, 10 cm vysoká a 116 cm hluboká.

Sokl je též z pískovce a je 64 cm široký, 96 cm vysoký a 60 cm hluboký.

Tělo kříže je z pískovce a je široké 37 cm, 165 cm vysoké a 39 cm hluboké.

Ramena kříže jsou z červeného pískovce, 47cm široká, 87cm vysoká a 14 cm hluboká. Celková výška památky je 348 cm.

Popis a historie

Základna kříže se skládá ze čtyř pískovcových kvádrů a na ní je postaven kamenný kříž. Sokl je stlačený a nahoře je zakončen římsou se zkosenými rohy. Tělo kříže je ve tvaru čtyřstranného sloupu s volutovou hlavicí na vrchu. Na těle kříže spočívá samotný kříž s vytesaným Spasitelem. Nahoře je umístěna vytesaná stuha s nápisem INRI. U kříže je vzrostlý javor. Ve středu kříže je napsáno: „Obnoven L.P. 1800.“

Kříž byl vystavěn podle Psoty a kol. (2009) jako rozcestní kříž v polovině 18. století. Nalezneme ho ve vojenském mapování jako kamenný objekt. Objevuje se i na mapě škvoreckého panství z druhé poloviny 18. století. Podle velmi špatně čitelného nápisu uprostřed byl kříž obnoven neznámým kameníkem na počátku 19. století. V roce 2008 obnovilo památku sdružení Naše Škvorecko. Opravu provedla kamenická firma pana Bohumila Pánka z Říčan a byla podpořena grantem z fondu T-Mobile a nadace Via.

Hodnocení stavu památky: 4

2. Kříž (fotografie číslo 32)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'46.37''N; 14°43'46.695''E. Kříž se nachází na parcele číslo 1344/1 v parku před radnicí na Masarykově náměstí. Kříž byl vytvořen v roce 1864.

Konstrukce

Základna je z pískovce a je 125 cm široká, 10 cm vysoká a 123cm hluboká.

Sokl je z pískovce a je 67 cm široký, 40 cm vysoký a 64cm hluboký.

Tělo kříže je z pískovce a je 54 cm široké, 132 cm vysoké a 54 cm hluboké.

Ramena kříže jsou z kované ocelové litiny, 70 cm široká a 292 cm vysoká.

Celková výška kříže je 464 cm.

Popis a historie

V dolní části památky je pískovcová základna, na které je postaven sokl. Na soklu je potom železný kříž s korpusem Krista. Sokl se zužuje v užší hranolové tělo se sešikmenou deskou. Kříž je z oceli a plastika Krista z litiny. V horní části je stuha s nápisem INRI.

Kříž nechal vystavět podle Psoty a kol. (2009) neznámý dárce roku 1864. Na podstavci nejsou žádné ozdoby ani stopa po nějakém nápisu. O kříži můžeme nalézt zmínku ve farní kronice hradešínského pátera Josefa Sucháně. Kříž byl posvěcen vikářem z Českého Brodu a v roce 2008 se o jeho obnovu postaralo sdružení Naše Škvorecko.

Hodnocení stavu památky: 2

3. Kříž (fotografie číslo 33)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'52.238''N; 14°43'42.84''E. Kříž se nachází na parcele číslo 1145 na rozcestí silnic II/101 a ulice Komenského, ke Zlaté a Dobročovicím. Památka pochází z poloviny 18 století.

Konstrukce

Základna je z pískovce a je 143 cm široká, 13 cm vysoká a 97 cm hluboká. Sokl je rovněž z pískovce a je 94 cm široký, 53 cm vysoký a 45 cm hluboký. Tělo kříže je z pískovce a je 78 cm široké, 124 cm vysoké a 40 cm hluboké. Ramena kříže jsou z kované ocelové litiny, 55 cm široká a 176 cm vysoká. Celková výška památky je 351 cm.

Popis a historie

V dolní části je pískovcová základna a na ní dvoudílný podstavec, na němž spočívá železný kříž. Tělo kříže je konkávně prohnuto a v horní části je ozdobeno volutami. Na těle kříže je plocha, na které byl dnes již nečitelný nápis. V horní části je profilovaná deska, nad níž se nachází kovaný kříž s litinovým korpusem Krista. Nad hlavou Krista je symbol

Nejsvětější Trojice a na stuze nápis INRI. Po poškození kříže památky došlo k opravě části soklu a plastiky. Kolem památky je vysazeno osm lip.

Barokní kříž byl podle Psoty a kol. (2009) vystavěn zřejmě v 18. století, kdy o něm můžeme nalézt údaj ve vojenském mapování. V roce 2008 byla památka obnovena sdružením Naše Škvorecko.

Hodnocení stavu památky: 2

4. Kříž manželů Šlajsových (fotografie číslo 34)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'26.472''N; 14°44'58.222''E. Kříž se nachází na parcele číslo 681/1 u Hradešína ve výšce 375 m.n.m. Památka vznikla v roce 1739.

Konstrukce

Základna kříže je z pískovce a je 114 cm široká, 12 cm vysoká a 114 cm hluboká.

Sokl je z pískovce a je 72 cm široký, 108 cm vysoký a 72 cm hluboký.

Tělo kříže je z pískovce a je 30 cm široké, 198 cm vysoké a 30 cm hluboké.

Celková výška památky je 306 cm.

Popis a historie

V dolní části památky je pískovcová základna a na ní hranolový sokl. Na soklu spočívá čtyřstranný sloup. Na soklu se nachází dvě reliéfní a dvě nápisové desky. Na první desce se nachází pivovarský znak, dvě zkřížené limpy s ratolestmi a iniciálami donátora, kterým byl pan Václav Šlajs. Nad znakem se nachází korunka. Na druhé desce je nápis: „Tento / kříž wysta / wen gest / kectiach / waLe boží / tež ke cti“, a na třetí desce nápis pokračuje: „neisvětei / syrodiccibozy / mariepany w. / ystavengest / nakLademwa / cLawa sLaise / tezCateři / ny, manzeL / ky geho: / an(n)o 1739“. Na čtvrté desce je napsán Kristův monogram „IHS“, který je užíván jezuity. Na konci soklu se nachází deska s římsou a na ní sloup s dórskou patkou. Dříve byla nahoře dórská hlavice s polštářkem, na kterém spočíval malý kovový kříž, ty však dnes už bohužel chybí. Kolem památky byly vysazeny čtyři akáty.

Objekt se nachází na kraji obce na hranicích s Hradešínem. Památku nechal vybudovat škvorecký sládek Václav Šlajs v 18. století. Z jeho strany i ze strany jeho ženy to byl projev díky za ochranu rodiny. Kamenný kříž lze dohledat na vojenském mapování z 18. století. Na mapě škvoreckého panství se nachází na konci téhož století. Kdysi se vedle památky nacházela významná polní cesta z hradešínského lesa u Doubku přes úvoz směrem do Úval. Kříž byl zapsán do registru ÚSKP-Národního památkového ústavu jako nemovitá památka, a to 3.5.1958. V roce 2006 byl ukraden kříž s podobiznou Krista a zároveň poškozena hlavice sloupu, která byla pak uložena na Novém zámku č.p. 2 ve Škvorci. Kříž je dodnes neopravený.

Hodnocení stavu památky: 1

5. Centrální hřbitovní kříž (fotografie číslo 35)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'49.928''N; 14°44'13.224''E. Kříž se nachází na parcele číslo 34/2, na hřbitově. Kříž byl postaven v roce 1864.

Konstrukce

Základna je z pískovce širokého 205 cm a 5 cm vysokého.

Sokl je z pískovce a je široký 150 cm, 50 cm vysoký, délka strany je 63 cm.

Tělo kříže je rovněž z pískovce o šířce 82 cm, výšce 100 cm a hloubce 34 cm.

Ramena kříže jsou z litiny, 50 cm široká, 239 cm vysoká a 7 cm hluboká.

Celková výška památky je 443 cm.

Popis a historie

Na pískovcové základně je osmiboký podstavec, na němž se nachází kříž s Kristem. Nahoře má kříž nápis INRI ve stuze. Na přední části soklu je nápis „L.P. 1864“. K památce vede alej zeravů západních.

Kříž byl podle Psoty a kol. (2009) zbudován spolu s novým hřbitovem v roce 1864. Kapacita hřbitova u farního kostela byla již nedostačující, proto byl vybudován hřbitov nový. O jeho stavbu se zasloužili starosta a zároveň hostinský pan Josef Škropil

a hradešínský farář Josef Suchaně. Hřbitov byl postaven na místě části zahrady u domu číslo 62, který byl nazýván stará myslivna. Pro stavbu hřbitova posloužily cihly zámku rozbořeného roku 1853. Hřbitov byl tehdy rozdělen na čtyři části a uprostřed byl vystavěn kříž s podobiznou Mesiáše. Nový hřbitov byl posvěcen páterem Janem Zvikem, farářem z Českého Brodu.

Hodnocení stavu památky: 4

6. Socha sv. Donáta (fotografie číslo 36)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°3'10.712''N; 14°44'41.095''E. Socha se nachází na parcele číslo 1311 na křižovatce polních cest od Škvorce a Přišimas ve výšce 304m.n.m. Socha vznikla v roce 1765.

Konstrukce

Základna je z pískovce, a je 143cm široká a 128 cm hluboká.

Sokl je z pískovce, 88 cm široký, 153 cm vysoký a 70 cm hluboký.

Římsa je z pískovce, 88 cm široká, 40 cm vysoká a 82 cm hluboká.

Socha je z pískovce, a je vysoká 190 cm.

Celková výška památky je 383 cm.

Popis a historie

Socha stojí na vysokém a bohatě profilovaném hranolovém soklu. Světec Donát je zobrazen s řaseným pláštěm a biskupskou mitrou. Na soklu můžeme nalézt letopočet „1765“ a knížecí lichtenštejnsko-savojský erb. Dílo z období vrcholného baroka má vysokou výtvarnou i kamenickou úroveň. Socha svatého Donáta drží v jedné ruce pochodeň a ve druhé (bohužel poškozenou) knihu.

Sochu financovala podle Psoty a kol. (2009) vévodkyně Marie Terezie Savojská z Liechtensteinu roku 1765. Socha se nacházela na křižovatce cest. Jedna z nich, silnice vedoucí ke Škvorci, byla hlavní zásobovací silnicí ke dvoru. Křižovatka se nacházela na návsi dnes již zaniklé vesnice Křimín, která patřila k hostínské tvrzi. Vévodkyně

Savojská nařídila stavbu sochy písemně 27.6.1764. Vévodkyně chtěla mít sochu svatého Donáta na každém svém panství, protože světec byl ochráncem proti bouřce, krupobití a moru. Zároveň chtěla, aby se ke každé soše konala procesí proti neúrodě a krupobití. Vévodkyně vyčlenila i prostředky na údržbu soch a 4.1.1766 také vytvořila „Svatodonátský fond“. Fond sloužil k podpoře poddaných, jejichž hospodářství bylo stíženo požárem, suchem nebo jinou pohromou. Socha svatého Donáta byla zapsána 3.5.1958 do registru ÚSKP-Národního památkového ústavu jako nemovitá památka.

Kolem sochy svatého Donáta u Škvorce se nachází čtyři lípy malolisté, které byly v roce 1993 zapsány mezi chráněné stromy. Poškozené lípy byly v roce 2007 ošetřeny díky iniciativě sdružení Otevřené Úvaly. Prostředky pro ošetření byly poskytnuty Fondem životního prostředí Středočeského kraje.

Hodnocení stavu památky: 2

7. Socha sv. Prokopa (fotografie číslo 37)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'44.691''N; 14°44'2.995''E. Socha se nachází na parcele číslo 6 před zámekem v ulici Smiřických. Památka vznikla mezi lety 1725-1730.

Konstrukce

Sokl je z pískovce, a je 107 cm široký, 233 cm vysoký a 107cm hluboký.

Římsa je z pískovce, 118 cm široká a 118 cm hluboká.

Socha je z pískovce a je vysoká 245 cm.

Celková výška památky je 478 cm.

Popis a historie

Socha svatého Prokopa je umístěna před mostem u škovreckého zámku. Socha stojí na hranolovém podstavci s profilovanou římsou. Socha má zřasené roucho a u jejích nohou se krčí ďábel, kterému Prokop hrozí. Socha má na hlavě mitru. Na čelní straně soklu je

lichtenštejnsko-savojský erb s knížecí korunou. Stav sochy není příliš dobrý. Pískovec opadává a socha trpí i vlhkým prostředím ve stínu.

Socha svatého Prokopa je umístěná před zámekem na ruinách budovy z období středověku, které se říkalo Purkrábka. Za autora památky je považován sochař Jiří Šlancovský. Dříve se mělo za to, že socha pochází z dílny Matyáše Bernarda Brauna. Václav Vančura však dokázal, že socha vznikla pravděpodobně mezi lety 1725-1730. Sochař Šlancovský je v této oblasti autorem i mnoha jiných soch, jako například sochy Jana Nepomuckého v Kostelci nad Černými lesy nebo sochy Panny Marie v Tuklatech. Zdejší sochu svatého Prokopa můžeme nalézt na vojenském mapování z 18. století. Na mapě škvoreckého panství je možné vidět, že původní umístění sochy bylo 50 metrů severněji nad zahradou, která patřila k zámku. Na podstavci sochy můžeme nalézt savojsko-lichtenštejnský znak. Socha byla opravena v roce 1795 a kameník na její podstavec tehdy vyznačil své iniciály F.M. Také zde vyznačil rok opravy. Na dnešní místo byla socha přemístěna v roce 1961. Již 3.5.1958 byla však památka zapsána do registru ÚSKP-Národního památkového ústavu jako nemovitá památka. Podle fotografie z 60. let chyběla světlá ruka, později byla však socha opravena. Ruka však opět byla uražena padající větví při bouři v roce 2008. Památka byla potom opět opravena a je v poměrně dobrém stavu. Neprosívá jí však okolní vlhkost způsobená okolní zelení.

Hodnocení stavu památky: 4

4.2.10. Třebohostice

Třebohostice jsou místní částí městyse Škvorec. Nachází se v okrese Praha-východ asi 5 km jižně od Úval. Slovo Třebohostice je podle Psoty a kol. (2009) složeninou slov „třeb“ a „host“, což značí místo, kde se scházeli „hosté“ k bohoslužbě. Zmínku o obci můžeme nalézt již v roce 1377, kdy ji vlastnil Ješek z Třebohostic. Po něm vlastnil obec Reinhard mladší ze Zlaté. Ten později prodal Třebohostice spolu s dalšími statky Janu Švorcenšternovi z Prahy a jeho ženě Kateřině. Po smrti pana Švorcenšterna se stala obec předmětem sporu o věno. Obec patřila ke Kralovickému a později ke Křenickému panství. Mezi další významné majitele obce patřili Mniši ze Zlaté a Zvíkovce, Pechanci z Kralovic či rytíři Skalští z Dubu. V roce 1621 byla obec připojena ke Škvoreckému panství, kdy

zkonfiskovanou ves koupil kníže Karel z Liechtensteinu. V roce 1990 se stala obec místní částí městyse Škvorec.

Díky iniciativě místních občanů vzniklo v této části obce několik památek. Centrum obce představovala kaplička z 19.století, protože v obci není chrám. Kromě církevní architektury se zde vyskytují ještě pomníky. Památky by potřebovaly opravu.

1. Prostorová kaplička se zvoničkou (fotografie číslo 38)

Souřadnice památka jsou podle GPS 50°2'14.034''N; 14°43'16.89''E. Kaplička se nachází na parcele číslo 78 na návsi. Vznikla v roce 1841.

Konstrukce

Přízemí je ze zdiva o šířce 280 cm, výšce 250 cm, a hlubokého 248 cm; tloušťka zdiva je 50 cm.

Zděné patro je 275 cm široké, 225 cm vysoké a 240cm hluboké.

Střecha je plechová, vysoká 383 cm.

Portál je široký 84 cm a vysoký 183 cm.

Celková výška stavby je 860 cm.

Popis a historie

Kaplička je dvoupatrová a byla postavena ve stylu klasicismu. Ve vrcholu stanové střechy se nachází lucerna pro malý zvon. Dole je nízký sokl a na něm kvádrované zdivo v obou patrech. Patra jsou oddělena římsou. Na stranách v patře jsou ve stěnách malá okénka. Nad vchodem je výklenek s křížem, pod kterým je rok vzniku kaple 1841. Střechu tvoří červený plech a stanová stříška pro zvon je zakončena makovicí.

Kapličku nechala podle Psoty a kol. (2009) vystavět obec na vlastní náklad ke konci první poloviny 19. století. Kapličku lze nalézt na mapě císařského otisku z roku 1841. Dříve sloužil jako zvonička pravděpodobně dřevěný kmen s malým zvonkem. Šlechta totiž vydala od 2. poloviny 18 století nařízení, že v každé obci musí být zvonek. Uvnitř kapličky nalezneme malý oltář se svícny. Na zdi nad oltářem spočívá dřevěný kříž,

do něhož je zakomponován menší kovový kříž s podobou Krista. Po stranách jsou obrazy na biblická témata. V patře jsou na obou stranách okénka, zatímco čelní okno bylo zazděno a nahrazeno výklenkem s křížem. Střecha byla dříve došková. O kapli se nejdříve staral farní úřad v Hradešíně, poté o ní pečovali manželé Zajícovi z Třebohostic. Kaplička je na tom relativně dobře.

Hodnocení stavu památky: 4

4.2.11. Zlatá

Obec se nachází v okrese Praha-východ asi 6 km jihozápadně od Úval. Obec má zhruba 249 obyvatel a rozkládá se na ploše 113 ha. Zmínku o obci nalezneme podle Psoty a kol. (2009) už v roce 1357. V té době obec patřila pražskému patricijskému rodu Rostů. Později přešla pod panství ve Škvorci pod vládu Olbramoviců. Přejmenováním od roku 1400 je v obci tvrz, kdy obec spravoval zdejší rytířský rod. Později se obce ujali Zlatští ze Zvíkovce, avšak na konci 15. století se dostává obec pod vládu rodu Pechanců z Kralovic a byla spojena s obcí Sluštice. V roce 1623 se obec dostává pod vládu rodu Liechtensteinů. Nejprve byla obec Zlatá součástí škovreckého panství a ještě později součástí panství Nupaky. V pozdějších časech patřila obec střídavě ke Škvorci a střídavě k jiným panstvím. Obec je malá a je v ní málo památek. Kdysi zde bývala zvonička nahrazující kostel a na náklady obce zde byl postaven kříž. Stav kříže je poměrně dobrý.

Konkrétní památka

1. Obecní kříž (fotografie číslo 39)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°2'21.893''N; 14°42'20.588''E. Kříž se nachází na parcele číslo 216 nalevo od silnice ke Slušticím poblíž křižovatky a polní cesty. Památka vznikla roku 1825.

Konstrukce

Základna je z jemnozrnného béžového pískovce o šířce 182 cm, výšce 32 cm a hloubce 146 cm.

Sokl je z červenožlutého pískovce o šířce 75 cm, výšce 56 cm a hlouce 38 cm.

Tělo kříže je z červenožlutého pískovce o šířce 74 cm, výšce 106 cm a hloubce 38 cm.

Hlava kříže a ramena jsou z červeného pískovce o šířce 48 cm, výšce 98 cm a hloubce 14 cm.

Celková výška památky je 292 cm.

Popis a historie

V dolní části památky je dvoustupňová základna a na ní je postaven pískovcový kříž. Hlava kříže je shora zasunuta do podstavce. Sokl kříže je vertikálně odstupňován. Tělo je ve tvaru kasulovitého štítu. V přední části je nápis: „Leta Panné 1825 / Tento Křjž gest postaweny / kecti a slawé Božj / Nakladem počestne / Obce Zlaty.“ Horní část těla je zakončena mušlovým dekorem. Vepředu je též christogram „IHS“.

Místo bylo vybráno podle Psoty a kol. (2009) díky dobrému výhledu na obec a křížení komunikací. Kříž je dnes namířen na východ. Původně byl kříž pravděpodobně dřevěný a to od roku 1825. Ještě v 19. století měl kolem sebe lípy. Dříve byl na kříži pravděpodobně litinový korpus Krista, který však dnes už chybí. Památka byla vícekrát ošetřována nátěry, které jí však nakonec spíše ublížily než prospěly. V roce 2007 byl kříž restaurován ing. arch. Jiřím Líbalem. Kolem kříže byl vysazen živý plot a postavena lavička. Rovněž byly ošetřeny okolní stromy.

Hodnocení stavu památky: 4

4.2.12. Dobročovice

Obec se nachází v okrese Praha-východ asi 3 km jihovýchodně od Úval. V obci žije přes 200 obyvatel. Rozkládá se na ploše 358 ha. O obci se podle Psoty a kol. (2009)

dočteme už v roce 1394. Majitelem obce byl tehdy Jan z Dobročovic. Dříve byla v obci tvrz, dnes už ale nevíme kde. V 15. století vystřídal obec několik majitelů. Mezi nimi byli například měšťan Martin Rotlev z Koloděj či Petr Myšlín. Někdy před rokem 1415 se obec dostala do vlastnictví Bohuslava z Prahy, předka Hornátekých z Dobročovic. Jeho syn Bohuslav sídlil v obci až do roku 1465. Po nich obec vlastnili jeho bratři Petr a Tadeáš z Dobročovic. Později byla obec připojena ke škvoreckému panství, které spadalo nejdříve pod správu rodu Smiřických a později rodu Liechtensteinů. Obec se osamostatnila po zániku vrchnostenského systému. Památky v obci jsou v relativně dobrém stavu. Nachází se zde kaple svatého Isidora, která má téměř rozměry malého kostela, a na rozcestí silnic poblíž vesnice se nachází kříž. V obci je rovněž památník obětem I. světové války. Památky nechali postavit sami občané Dobročovic.

Konkrétní památky

1.Kříž (fotografie číslo 40)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°3'28.725''N; 14°42'2.845''E. Kříž se nachází na parcele číslo 167 na rozcestí silnic z Úval a Škvorce. Památka pochází z poloviny 19. století.

Konstrukce

Základna je z červenožlutého pískovce a je 210 cm široká, 22 cm vysoká a 165 cm hluboká.

Sokl je z okrového pískovce o šířce 92 cm, výšce 34 cm a hloubce 44 cm.

Tělo kříže je z červenožlutého pískovce o šířce 78 cm, výšce 173cm a hloubce 44 cm.

Ramena kříže jsou z okrového pískovce o šířce 101 cm a výšce 149 cm.

Celková výška památky je 378 cm.

Popis a historie

V dolní části památky je dvoustupňová základna a na ní je sokl ve tvaru kvádrů. V horní části podstavce je ozdoba tvořená vrubovanou mašlí s volutou. V dolní části kříže je vějířovitá ozdoba. Na ní je jehlancová patka se zaoblenými rohy a nad ní jetelový kříž. Kříž je železný, vložený do kamenného a nese na sobě zlaté tělo Spasitele.

Kolem kříže jsou vysázené Javory. Kříž je možné doložit na mapě Stabilního katastru obce z roku 1841. Podle některých záznamů se však jednalo původně o kříž dřevěný. V roce 1902 byl kříž pravděpodobně obnoven a v letech 1911-12 zde byly naplánovány opravy, které se ovšem neuskutečnily. 3. května roku 1958 byl kříž zapsán do registru ÚSKP-Národního památkového ústavu jako nemovitá památka. Podle pamětníků byla na kříži ještě kovová deska pro nápis, která byla ovšem ukradena i s měděným korpusem Krista. Místo původního měděného korpusu byl vytvořen nový, dřevěný a pozlacený.

Hodnocení stavu památky: 3

2. Kaple sv. Isidora (fotografie číslo 41)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°3'21.839''N; 14°41'54.473''E. Kaple se nachází na parcele číslo 1 na návsi u rybníka. Kaple byla postavena v roce 1771.

Konstrukce

U vstupu je kovaná mříž široká 102 cm a vysoká 225cm.

Půdorys památky je 900 cm široký a 1070 cm hluboký.

Celková výška stavby je 850 cm.

Popis a historie

Kaple je postavena podle barokního křížového půdorysu a má polokruhovou apsidu. Stavba má nahoře kupolovou klenbu. Střecha byla původně šindelová, později byla nahrazena střechou z měděného plechu. Prostor presbytáře je zakončen apsidou s klenutou

konchou. Uvnitř se nacházejí přístavky s půlkruhovými oblouky. Na vstupu se nachází čtvercová vížka s křížovou střechou s volutami na stranách. Vížka je zakončena křížem, a je v ní zvon. Na stranách stavby se nacházejí půlkruhová okna.

Kapli, která stojí uprostřed návsi, postavili podle Psoty a kol. (2009) místní sedláci v době morové nákazy na počátku 18. století. Původní kaplička byla malých rozměrů, ale hrozilo jí zřícení. Novou, o mnoho větší kapli nechala roku 1771 vybudovat vévodkyně Marie Terezie Savojská. Vybavení kaple pochází z 18. a též z 19. století. Stavba byla poprvé opravována v roce 1863 a popud k ní dal starosta obce pan Kryštof Vondráček. Další opravu v roce 1889 zařídila rodina gruntovníka Václava Martince a správa velkostatku Uhříněves. V roce 1897 bylo třeba opravit střechu. Tehdy obec usilovala o získání peněz na opravu u patronátního úřadu a u knížete Jana II. z Liechtensteinu. V době první světové války byla problému možných oprav stavby věnována minimální pozornost, což přetrvalo i do poválečných let. Změna nastala ve 30. letech 20. století, kdy díky veřejné sbírce povolené okresním úřadem v Českém Brodě došlo k opravě střechy. Střecha byla pokryta plechem, opravu provedla firma Františka Hrdličky z Kostelce nad Černými lesy. Tehdy se na opravě mohli podílet i místní obyvatelé. Další opravy se uskutečnily v roce 1971 a potom až v roce 2004, kdy došlo k opravě fasády. 3. května roku 1958 byla kaple zapsána do registru ÚSKP-Národního památkového ústavu jako nemovitá památka. Dnes patří stavba k farnímu úřadu ve Slušticích. V roce 2007 rozhodlo pražské arcibiskupství, že kaple bude přístupná veřejnosti pro účely komorních a duchovních koncertů. U kaple se nachází malý park. Uvnitř kaple je oltář z 18. století a obraz svatého Isidora z roku 1863, který namaloval syn tehdejšího starosty, pan Emanuel Vondráček. Z 18. století pochází zdobená dřevěná kazatelna. V 19. století pořídil pan Kryštof Vondráček dřevěnou sochu svatého Jana Nepomuckého, která se prý během povodní dostala až do Prahy. Zvon kaple, který vytvořil v roce 1738 zvonař Valentin Lissiack má na sobě reliéf svatého Isidora. Kaple je v relativně dobrém stavu, ne některých místech však opadává omítka.

Hodnocení stavu památky: 4

4.2.13. Květnice

Obec se nachází v okrese Praha-východ asi 4 km jihozápadně od Úval. Žije v ní 1182 obyvatel a její rozloha je zhruba 283 ha. O obci se podle Psoty a kol. (2009) můžeme dočíst už v záznamech z roku 1352. V této době obec patřila Olbramovicům. Později v ní vyrostla tvrz. Během 15. století se obec dostala do rukou několika majitelů z řad šlechty. Později se dostala pod škvorecké panství a v 16. století se stává majetkem rodu Pechanců z Kralovic. Později se však opět stává součástí panství ve Škvorci. Po třicetileté válce obec zpustla a byla obnovena až ke konci 17. století. Ve století 19. se obec dostala pod správu Dobročovic. V roce 1923 se však stává samostatnou. Součástí obce Květnice byla dlouhou dobu i obec Sibřina.

Drobné památky v Květnici byly vystavěny až na konci 19. století, protože rozsah obce je poměrně malý. O památky zde místní obyvatelé projevovali malý zájem. Poslední výraznější opravy se udály na začátku 20. století. Přestože by památkám opravy prospěly, jejich stav je poměrně únosný.

Konkrétní památky

1. Kříž Jana II. Z Liechtensteinu (fotografie číslo 42)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°3'21.99''N; 14°40'48.66''E. Památka se nachází na parcele číslo 737/5 v parčíku u ulice V Zelených. Památka vznikla v roce 1891.

Konstrukce

Základna je z žuly a je 121 cm široká, 10 cm vysoká a 109 cm hluboká.

Sokl je z žuly a je 87,5 cm široký, 127 cm vysoký a 75 cm hluboký.

Kříž je z litiny a je vysoký 345 cm.

Celková výška památky je 472 cm

Popis a historie

Na žulové základně, spočívá sokl ve tvaru hranolu. Na čele soklu je deska z mramoru, na které stojí nápis: „Tento kříž věnován zbožné / obci KVĚTNICI / od Jeho Jasnosti / panujícího knížete / Jana II. LIECHTENSTEINU / léta Páně 1891.“ Sokl je nahoře zakončen jehlancovou deskou, do které je vnořen litinový kříž. Na něm visí Kristus, nad kterým je nápis INRI. Po stranách památky rostou velké javory.

Kříž byl podle Psoty a kol. (2009) postaven v roce 1891 jako od dar od majitele velkostatku, knížete z Liechtensteinu. V obci byl tento kříž vůbec první církevní památkou a od dob svého vzniku nedoznal větších změn. Původně byl korpus Spasitele pozlacený, a to od roku 1909. Dnes je tělo Krista natřeno bílou barvou.

Hodnocení stavu památky: 5

Pro svou historickou výjimečnost a zajímavý vzhled navrhuje autor uznat kříž jako kulturní památku.

2. Prostorová kaplička se zvoničkou (fotografie číslo 43)

Souřadnice památky jsou podle GPS 50°3'25.77''N; 14°41'4.46''E. Kaplička se nachází na parcele číslo 730/2 na návsi proti rybníku. Kaple byla postavena v roce 1895.

Konstrukce

Průčelí je ze zdiva a je 268cm široké, 605 cm vysoké a 60 cm hluboké.

Portál je ze zdiva a je 109 cm široký a 235 cm vysoký.

Zděná kaple je 215 cm široká, 435 cm vysoká a 173 cm .hluboká.

Celková výška stavby je 655 cm.

Popis a historie

Kaple má odstupňovaný atikový štít na jehož vrcholu je latinský kříž. Na přední straně s naznačeným lomeným obloukem se nachází paprscité kolo. Na vrcholu štítu

se nachází malá věžička se zvonem s vyznačeným rokem 1992. Po stranách kapličky jsou obdélníková okna. Na vrcholu stavby je sedlová střecha s prejzovou krytinou. Uvnitř kapličky se nachází socha Matky Boží.

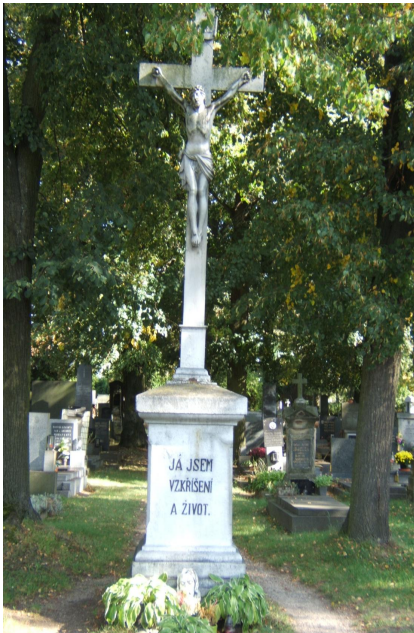
Stavbu kaple si podle Psoty a kol. (2009) objednala obec v 19. století. Kolem kapličky měla být původně postavena zeď, ale od tohoto záměru se nakonec upustilo. Obec požádala v roce 1899 knížete Jana II. z Liechtensteinu, aby převzal vydržování kaple. Opravy se památka dočkala v roce 1909, kdy byl opravován interiér, ovšem není dochována žádná informace jakým způsobem. Během první světové války byl odstraněn zvon, a nový se do kaple dostal až roku 1919. Poslední vnější úprava kapličky proběhla v roce 1992 a z této doby pochází i dnešní zvon. Stav kapličky je poměrně dobrý.

Hodnocení stavu památky: 4

4.3.1. Návrh popisné tabule

Název Památky	Mapka
Souřadnice a místo	Fotografie
Popis a historie	

4.3.2. Konkrétní příklad tabule

<p>Název Památky</p> <p>Centrální hřbitovní kříž</p>	
<p>Souřadnice a místo</p> <p>GPS 50°4'26.914''N; 14°44'18.932''E Úvaly</p>	
<p>Popis a historie</p> <p>Dvoustupňový sokl je zakončen žulovou hlavou. Na ni je umístěn litinový kříž se stříbrným tělem Spasitele.</p> <p>Původně měl být rozšířen hřbitov u kostela, ale místo toho byl zbudován hřbitov nový v místě křižovatek silnic do Tuklat a Tlustovous. Při dalším rozšíření hřbitova už se pochopitelně kříž nenacházel v jeho středu. Znovu byl pak opravován při dalším rozšíření pohřebiště v roce 1933.</p>	

5. Výsledky práce a diskuse

Ve sledované oblasti bylo vyfotografováno celkem 43 církevních památek. Jednalo se celkem o 29 křížů, 7 soch a 7 kapliček a zvoniček. V některých obcích se nacházelo památek větší množství (Úvaly, Tuklaty), v jiných se nacházela i památka jen jediná (např. obec Zlatá). Stav památek se kus od kusu lišil, a to i v jedné obci. Ve většině případů záleží na iniciativě místních obyvatel, nakolik o památky pečují. Jako ve velmi špatném stavu (1) byly označeny 3 památky, ve špatném (2) 6 památek, v uspokojivém (3) celkem 13 památek, v dobrém stavu (4) 17 památek a ve velmi dobrém (5) 4 památky. Celkem 4 památky byly pro svou jedinečnost autorem navrženy na uznání za kulturní památku. Jedná se o sochu Arnošta z Pardubic v Úvalech (fotografie č.5), kříž manželů Hellbergových v Jirnách (fotografie č.10), výklenková kaplička se zvoničkou v Horoušánkách (fotografie č.18) a kříž Jana II. z Liechtensteinu v Květnici (fotografie č.42). Všechny památky byly znázorněny na mapkách za použití serveru mapy.cz.

V průběhu psaní práce a sledování konkrétních památek v krajině se člověk může neustále zamýšlet nad významem předmětů, vytvořených našimi předky, které často nemají žádnou výraznější uměleckou hodnotu, a přeci člověk vnímá jejich důležitost.

Obec od obce se stav památek liší, a to zejména v závislosti na zájmu tamních lidí o jejich údržbu. Přestože památky většinou dříve nebo později začínají chátrat, vždy se alespoň někde najde skupina lidí, kteří se je znovu a znovu pokouší zachraňovat, byť čas je v tomto ohledu největším nepřítelem. Památky tak pomalu mizí, avšak ne zcela. Autor mohl v průběhu setkávání se s drobnou architekturou pozorovat, že některé památky jsou díky iniciativě místních obyvatel v poměrně dobrém stavu, jiné pomalu chátrají a ztrácejí se ze světa. Často památkám neprospěje ani neodborné ošetření, či prostředí, ve kterém se nacházejí, jako je bujná vegetace, blízkost komunikacím a jiné důvody. Zajistit trvale, aby památky byly v dobrém stavu je úkol pro člověka nesnadný, nebo přímo obrovský. Přesto je autor přesvědčen, že tento boj není marný a přináší své ovoce, protože památky pomáhají zpřítomňovat ideály minulosti a připomínat hodnoty, na které člověk může někdy téměř zapomenout. Bez konkrétní připomínky totiž někdy pomalu mizí i samotná myšlenka, a proto snaha o záchranu drobné církevní architektury pomáhá bránit zapomnění, že člověk není na světě věčně a že dříve nebo později bude čelit stáří, slabosti a smrti. Pak vyvstává otázka, co po sobě člověk zanechává a to nejen v hmotné podobě.

Největším pokladem, který může totiž člověk svým potomkům odkázat, je ne ani tak hromady pokladů, jako spíše umění žít, a to žít pokud možno tak, aby člověk druhé neutlačoval, poctivě pracoval a byl schopen pro některé ideály třeba položit i život nebo alespoň něco obětovat.

Při zamyšlení, co vlastně přináší drobná církevní památka obyvatelům Úval a jejich okolí je možné nalézt zcela jistě mnohé. Mezi ty nejdůležitější myšlenky však autor vnímá následující tři.

První je, že památka obec zkrášluje, čili pomáhá utvářet prostředí a vytvářet v něm pevné body, které slouží nejen k orientaci, ale i k posílení estetického dojmu z krajiny.

Druhá myšlenka je, že památka připomíná odkaz předků a z úcty k nim má smysl o ně pečovat. Je to hmotný pozůstatek lidí před námi, který nám předkové odkázali s nemalým úsilím a úmyslem připomínat osoby a události, které by neměli zmizet z našich myslí.

Poslední a třetí myšlenkou je vnímat památku jako připomínku hodnoty, které, jak bylo již řečeno v lidském životě budou vždy mít své místo, a je pouze na nás, jak se s nimi dříve nebo později dokážeme vyrovnat. Není tím myšleno, že by člověk musel být neustále zaujat myšlenkami jako je utrpení, mučednictví a smrt, ale je tím míněno, že jisté hodnoty nelze prostě je tak smést ze stolu.

6. Závěr

Problém drobných památek není jednoduchý. Přesto si člověk při jejich zkoumání nemůže ubránit dojmu o jejich svým způsobem veliké hodnotě. Připomínají totiž ideály, které lidé lépe chápali v minulosti a byla by proto veliký škoda, kdyby jejich symbolika zmizela.

Témata jako utrpení, rozjímání či zbožnost jistě dnes nejsou úplným přežitkem a tak nám drobné památky pomáhají vnímat, že cílem našeho života nejsou pouze hmotné hodnoty, ale zejména ty duchovní.

Při psaní práce měl autor možnost se setkat s velkým množstvím drobných církevních památek a mohl vnímat, že každá z nich je jedinečná, a to i přes svou zdánlivou podobnost. Cílem snad není jen udržovat památky v co nejlepším stavu, ale být také schopen vnímat její význam, její zasazení do konkrétního času a prostoru a přesto její schopnost spoluvytvářet ráz prostředí a navození atmosféry přesahující běžnou každodennost. Drobná církevní architektura není jen odkaz minulosti, ale je zhmotnělou ideou, která pohne k zamyšlení každého člověka, který není zcela lhostejný k chodu tohoto světa a k hodnotám, které přesahují možné ekonomické vyjádření. Pakliže bychom totiž k hmotným památkám přistupovali z ekonomického hlediska, došli bychom často k závěru o jejich naprosté bezcennosti a bezvýznamnosti. Opak je však pravdou, protože snad všechny hodnoty, které drobná církevní architektura v sobě nese, ať už se jedná o kulturní, historickou či duchovní hodnotu, jsou penězi jen velmi těžko uchopitelné a vyjádřitelné. Drobné památky, z ekonomického hlediska téměř bezcenné, mají historickou hodnotu, protože představují odkaz našich předků, mají kulturní hodnotu, protože jsou znamením určitého smýšlení a umu konkrétních lidí, a bezesporu mají i hodnotu duchovní, protože reprezentují ideály přesahující každodenní život, které člověk ale přesto v životě nemůže zcela mít. Utrpení, duchovní život a snaha o zvelebení místa jsou hodnoty, které nikdy neztratí svůj význam, byť budeme sami sebe přesvědčovat o opaku. Jsou to totiž hodnoty, které se dříve nebo později budou týkat každého z nás a i pohled na drobnou památku nám může pomoci nahlédnout život z jiného úhlu pohledu, než je jenom každodenní shon v boji o přežití a slušný výdělek.

Drobná církevní architektura je tak jednou z mála věcí v současném světě, které jakoby brání naprosté ekonomizaci lidského života a dávají tušit, že ani zázračná kariéra ještě není cestou k naprostému štěstí. Jak život sám ukazuje, štěstím není bohatství, ale mnohem spíše jakési smíření, a to nejvíce smíření se sebou samým a s něčím co stojí nad námi, ať už to každý člověk nazývá jinak. Proto má velký význam alespoň některé z těchto památek a odkazů minulosti zachovat, a jejich zdánlivá bezcennost je v podstatě jakousi předností, protože tím více ukazuje, že ne každou hodnotu je možné finančně vyčíslit.

7. Literatura

1. Belisová, N. a kol. Chraňte památky. 1.vydání. Krásná lípa: Správa národního parku České Švýcarsko. 2008. 177 stran. ISBN 978-80-254-3362-1.
2. Hájek, T. Zánik a vznik památkových péčí. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Epoque s.r.o., 2005. 200 stran. ISBN 80-86328-71-6.
3. Hájek, T., Bukačová, I. Příběh drobných památek. 2. vydání. Lomnice nad popelkou: Studio JB, 2006. 140 stran. ISBN 80-900903-9-7.
4. John, F., Pátek, A. Drobné sakrální památky. 1. vydání. Zábřeh: Město Zábřeh. 2005. 64 stran. ISBN 80-239-6148-9.
5. Kmošek, M. Příběh kaplí. 1. vydání. Litomyšl: Spolek archaických nadšenců. 2016. 60 stran. ISBN 978-80-270-0308-2.
6. Nusek, J. a kol. Kaplička na návsi, křížek v polích. 1. vydání. Česká lípa: O.s.Drobné památky severních Čech, 2006. 143 stran. ISBN 80-239-7306-1.
7. Psota ml., J. a kol. Drobné památky v Úvalech a okolí. 1. vydání. Úvaly: Klub přátel historie a přírody Úval a okolí, 2009. 255 stran. ISBN 978-80-254-3000-2.
8. Teichmann, B. Opomíjené klenoty. 1. vydání. Ostrava: Společnost přátel Poodří. 2004. 200 stran. ISBN 80-239-4704-4.

Internetové zdroje:

1. Kultura v EU. [online] Europa.eu. [cit.2017-10-31]. Dostupné na: <https://europa.eu/european-union/topics/culture_cs
2. Národní dotační zdroje, příležitosti a možnosti pro města a obce. [online] Mepco s.r.o., [cit.2016-12-01]. Dostupné na: <<https://www.mmr.cz/getmedia/1644c9f4-c48b-4c8a-a1ff-375ca410aa25/Narodni-zdroje-final-web.pdf>
3. Zákon o státní památkové péči. [online] [cit.2016-01-18]. Dostupné na: <<https://www.mkcr.cz/assets/kulturni-dedictvi/.../29--Uplne-zneni-s-judikaturou.doc>
4. webové stránky obcí

8. Příloha č.1 – fotografická dokumentace

Fotografická dokumentace drobných památek

(Všechny fotografie byly pořízeny jako vlastní tvorba autora)

Úvaly

1. Hanušův Kříž (fotografie číslo 1)

2. Misijní kříž (fotografie číslo 2)

3. Centrální hřbitovní kříž (fotografie číslo 3)

4. Socha sv. Jana Nepomuckého (fotografie číslo 4)

5. Socha Arnošta z Pardubic (fotografie číslo 5)

Jirny

1. Kříž (fotografie číslo 6)

2. Kříž (fotografie číslo 7)

3. Kříž (fotografie číslo 8)

4. Kříž (fotografie číslo 9)

5. Kříž manželů Hellbergových (fotografie číslo 10)

6. Centrální hřbitovní kříž (fotografie číslo 11)

7. Socha sv. Judy Tadeáše (fotografie číslo 12)

Nové Jirny

1. Prostorová kaplička sv. Rozálie se zvoničkou (fotografie číslo 13)

2. Výklenková kaplička Panny Marie se zvoničkou (fotografie číslo 14)

Horoušany

1. Obecní kříž (fotografie číslo 15)

2. Zvonička (fotografie číslo 16)

Horoušánky

1. Kříže tří svatých (fotografie číslo 17)

2. Výklenková kaplička se zvoničkou (fotografie číslo 18)

Tuklaty

1. Kříž (fotografie číslo 19)

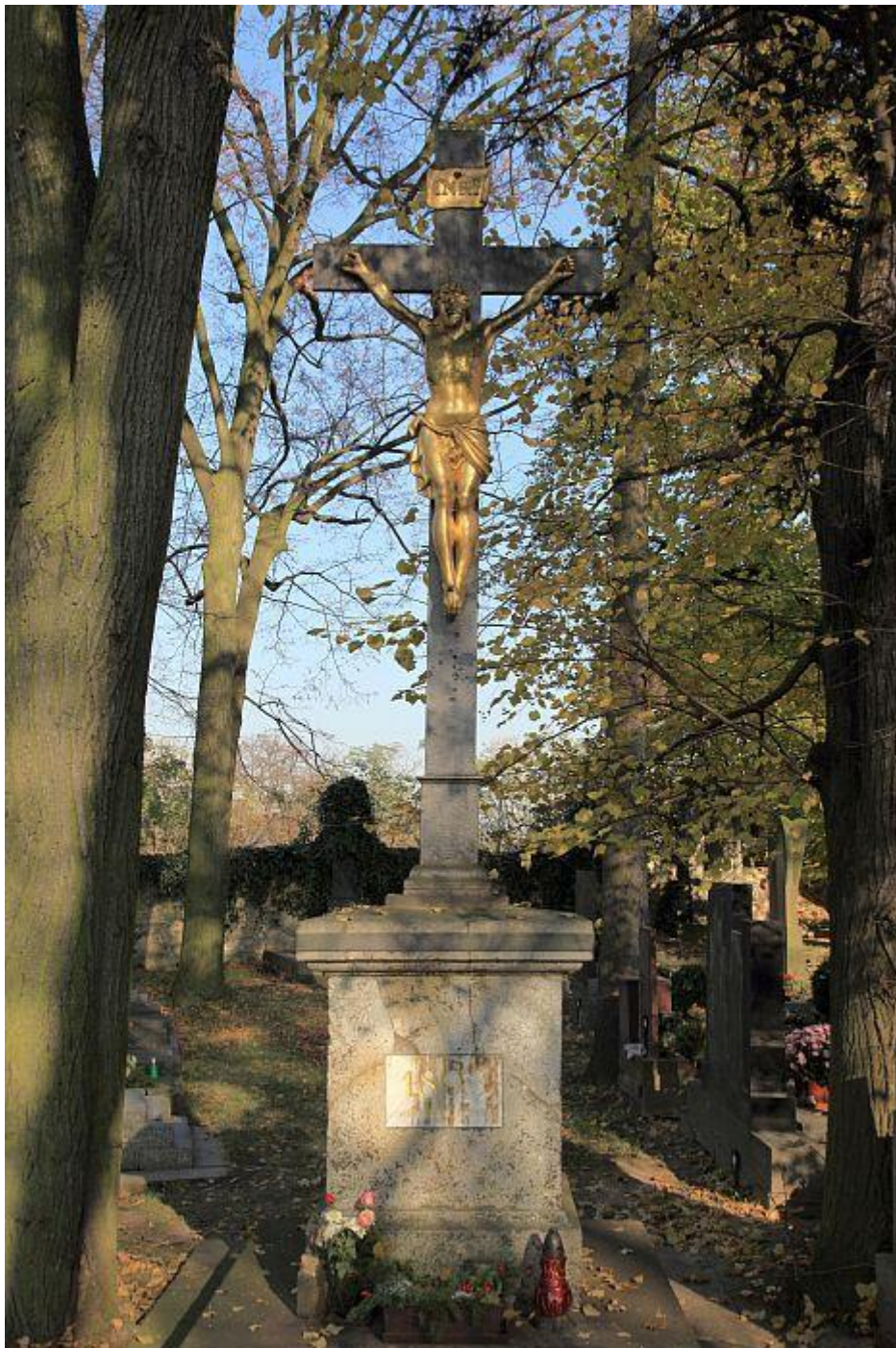
2. Šípkův kříž (fotografie číslo 20)

3. kříž (fotografie číslo 21)

4. Centrální hřbitovní kříž (fotografie číslo 22)

5. Burghardův kříž (fotografie číslo 23)

6. Baumanův kříž (fotografie číslo 24)

7. Socha Panny Marie Neposkvrněné (fotografie číslo 25)

8. Socha sv. Jana Nepomuckého (fotografie číslo 26)

Trustovousy

1. Kříž (fotografie číslo 27)

2. Kříž (fotografie číslo 28)

Přišimasy

1. kříž (fotografie číslo 29)

Skřivany

1 Kříž (fotografie číslo 30)

Škvorec

1.Kříž (fotografie číslo 31)

2. Kříž (fotografie číslo 32)

3. Kříž (fotografie číslo 33)

4. Kříž manželů Šlajsových (fotografie číslo 34)

5. Centrální hřbitovní kříž fotografie číslo 35)

6. Socha sv. Donáta (fotografie číslo 36)

7. Socha sv. Prokopa (fotografie číslo 37)

Třebohostice

1. Prostorová kaplička se zvoničkou (fotografie číslo 38)

Zlatá

1. Obecní kříž (fotografie číslo 39)

Dobročovice

1. Kříž (fotografie číslo 40)

2. Kaple sv. Isidora (fotografie číslo 41)

Květnice

1. Kříž Jana II. Z Lichtensteinu (fotografie číslo 42)

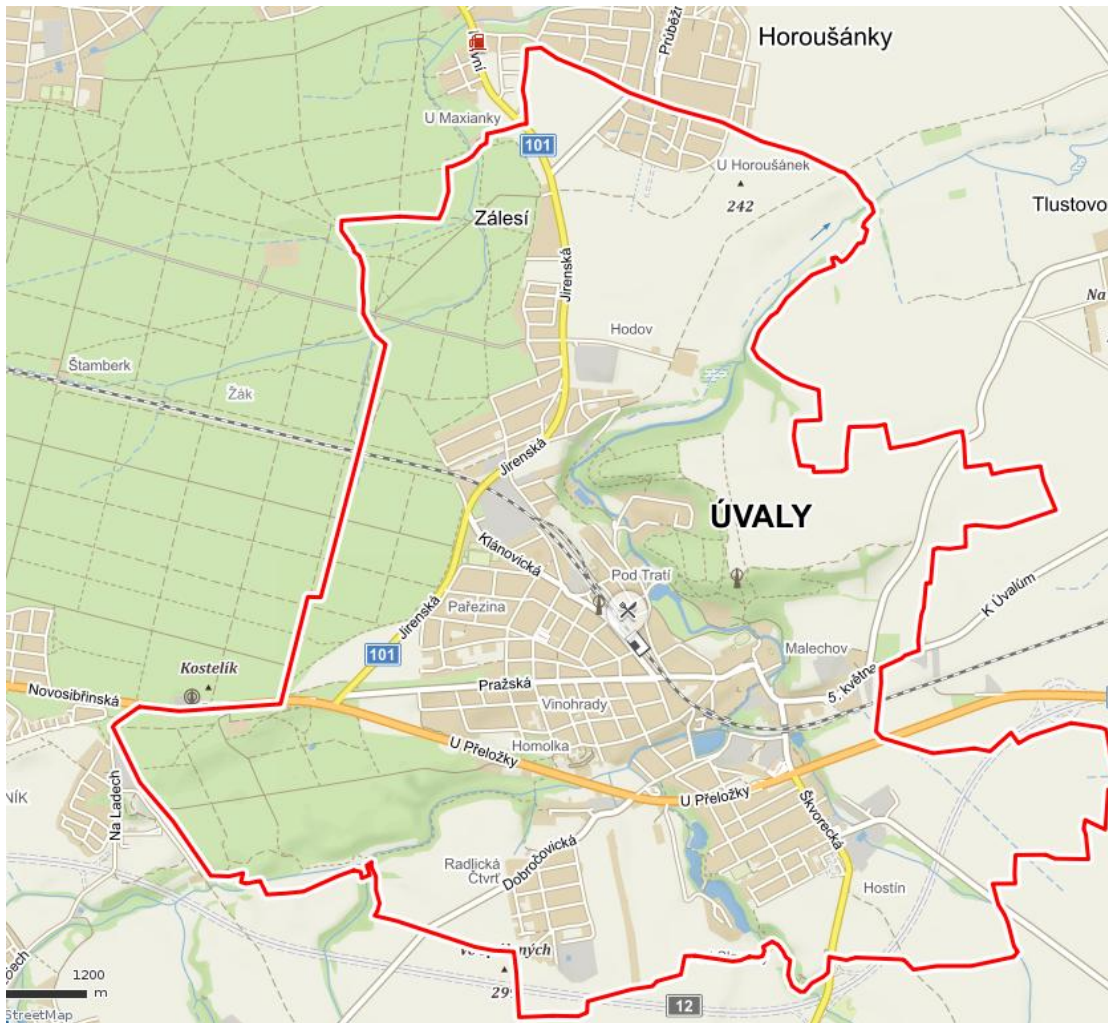

2. Prostorová kaplička se zvoničkou (fotografie číslo 43)

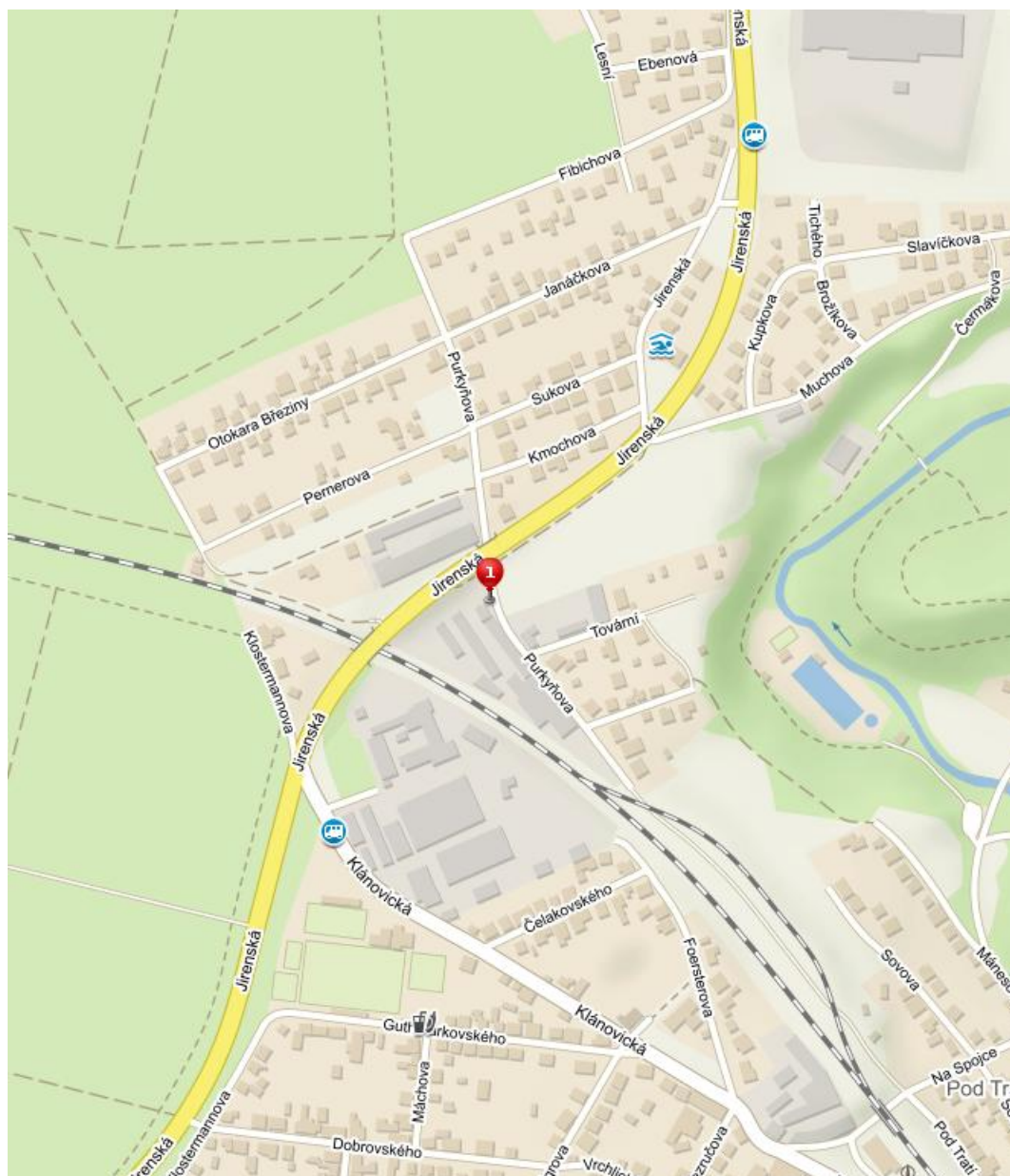

9. Příloha č.2 - Mapky

Úvaly

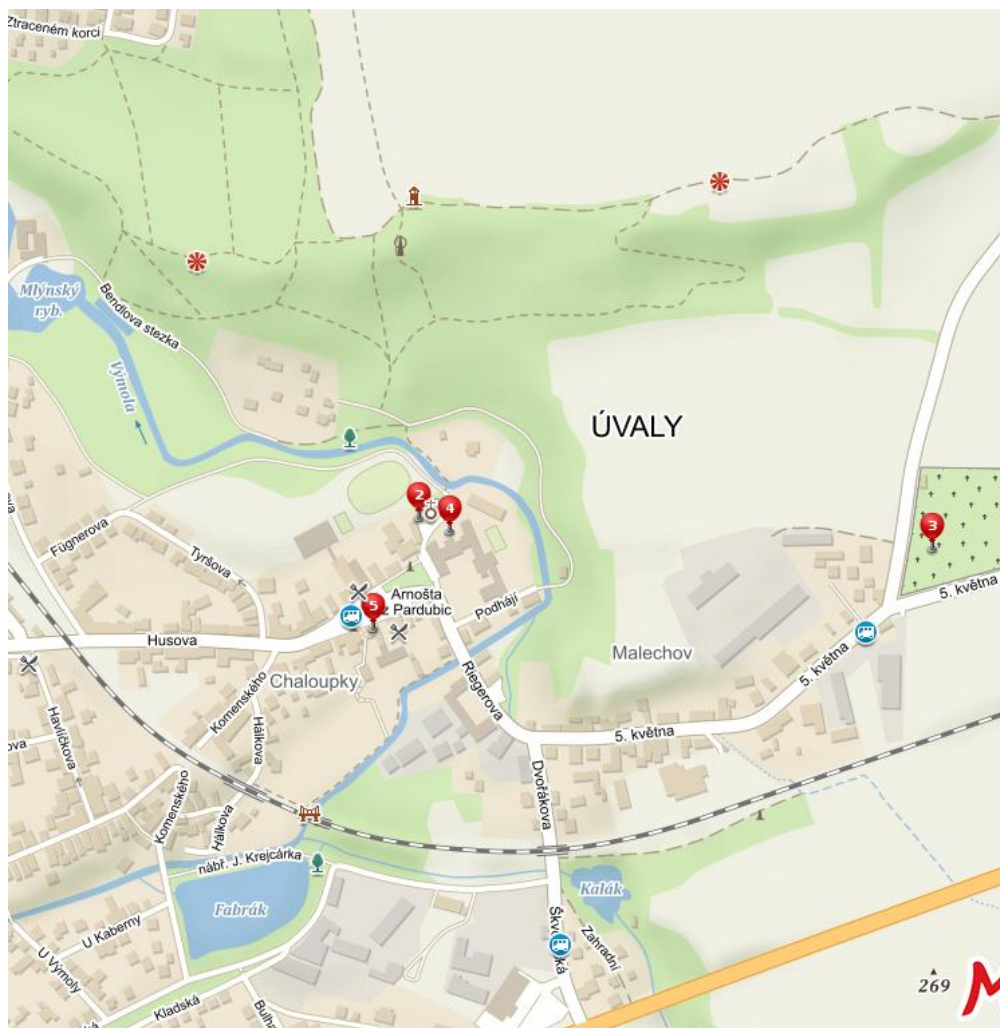
Úvaly západní část

Legenda:

1. Hanušův kříž (fotografie č.1)

Úvaly jihovýchodní část

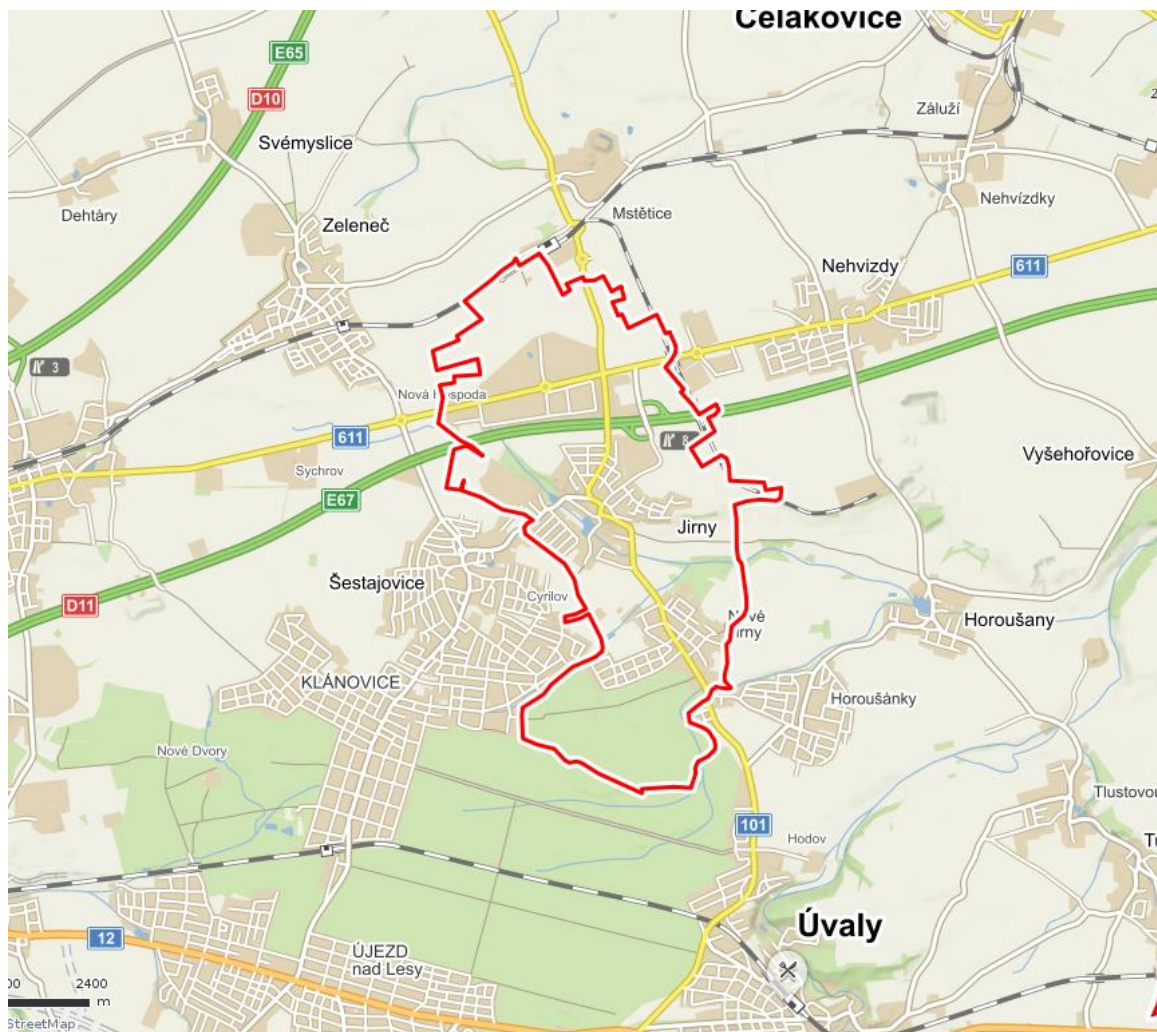

Legenda:

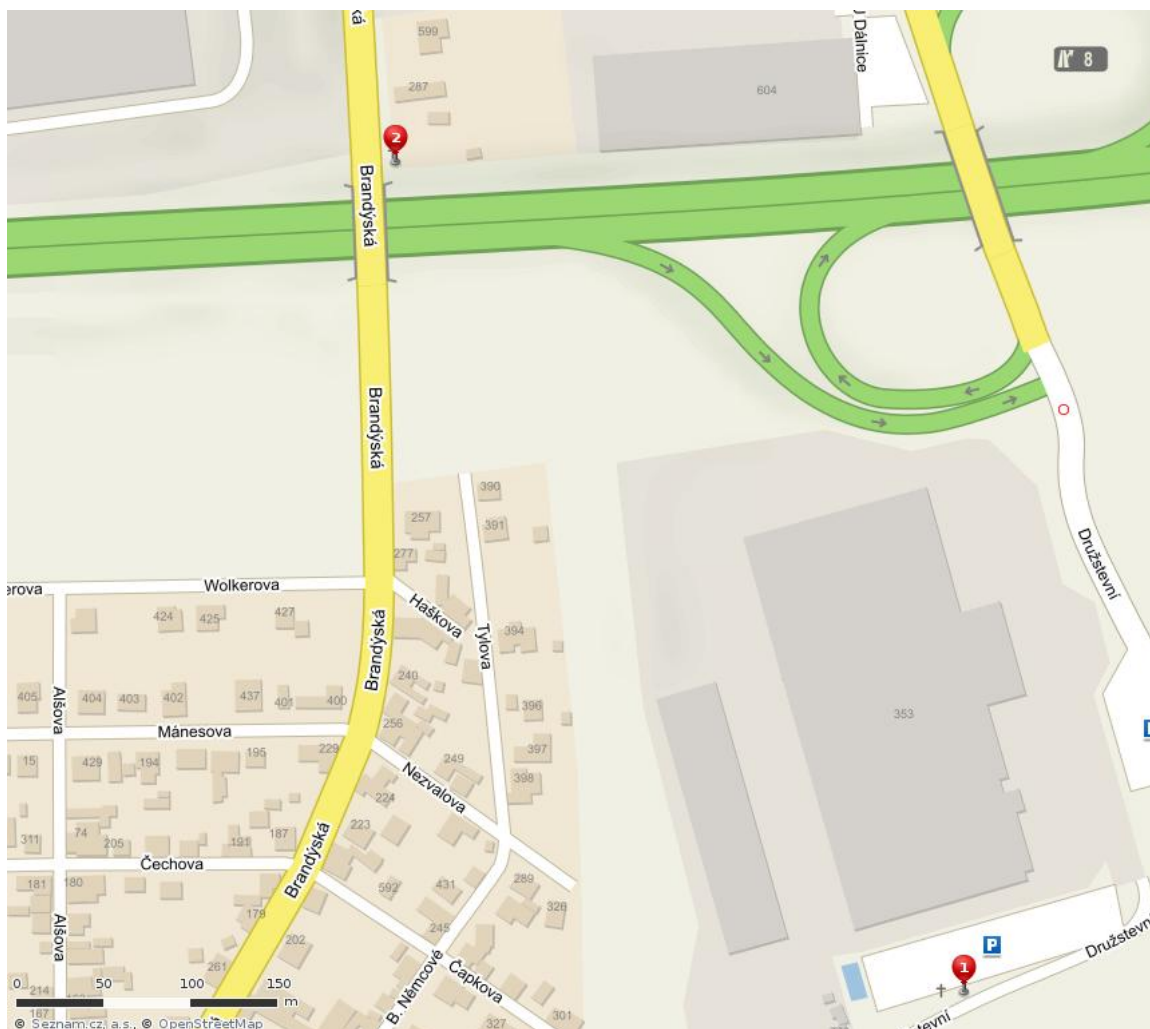
2. Misijní kříž (fotografie č.2)
3. Centrální hřbitovní kříž (fotografie č.3)
4. Socha sv. Jana Nepomuckého (fotografie č.4)
5. Socha Arnošta z Pardubic (fotografie č.5)

Jirny

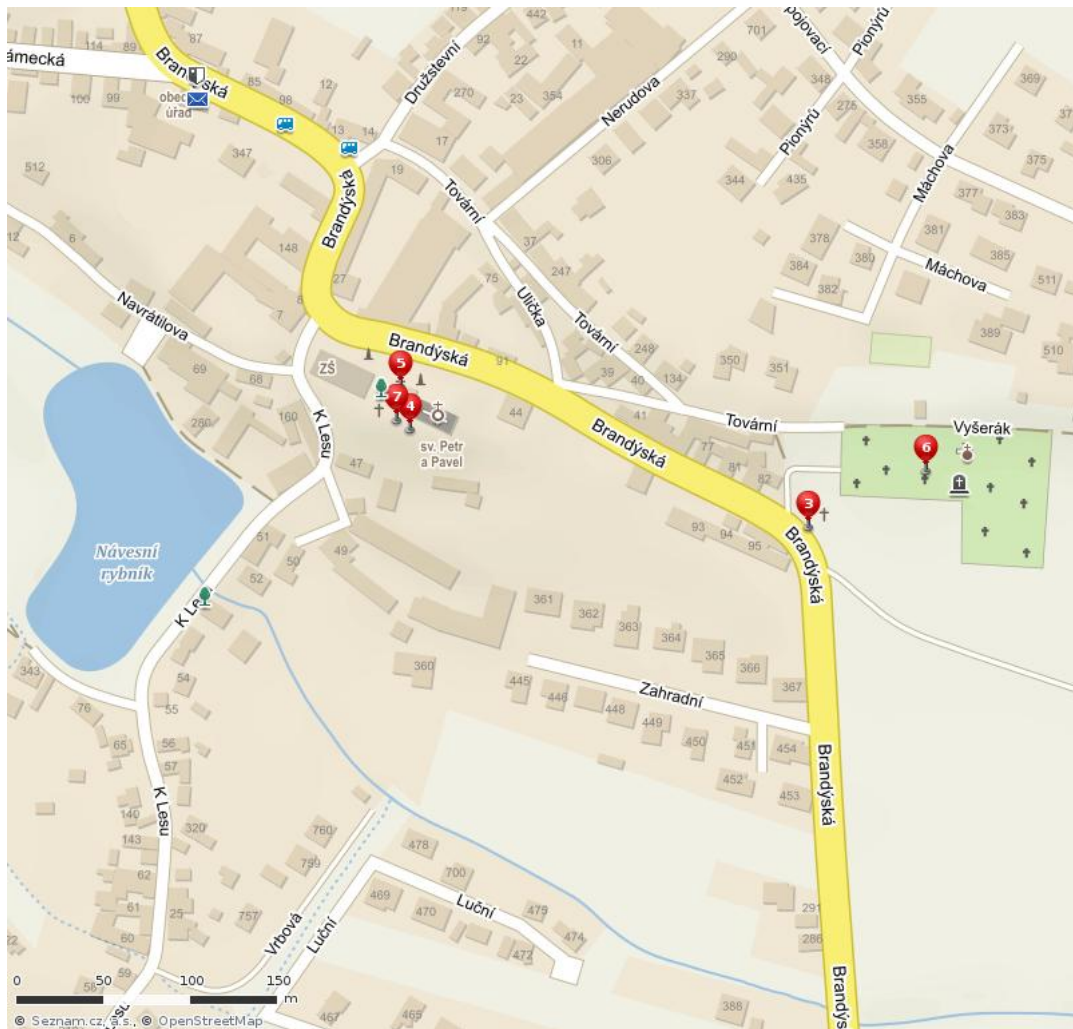
Severní část Jíren

Legenda:

1. Kříž (fotografie č.6)
2. Kříž (fotografie č.7)

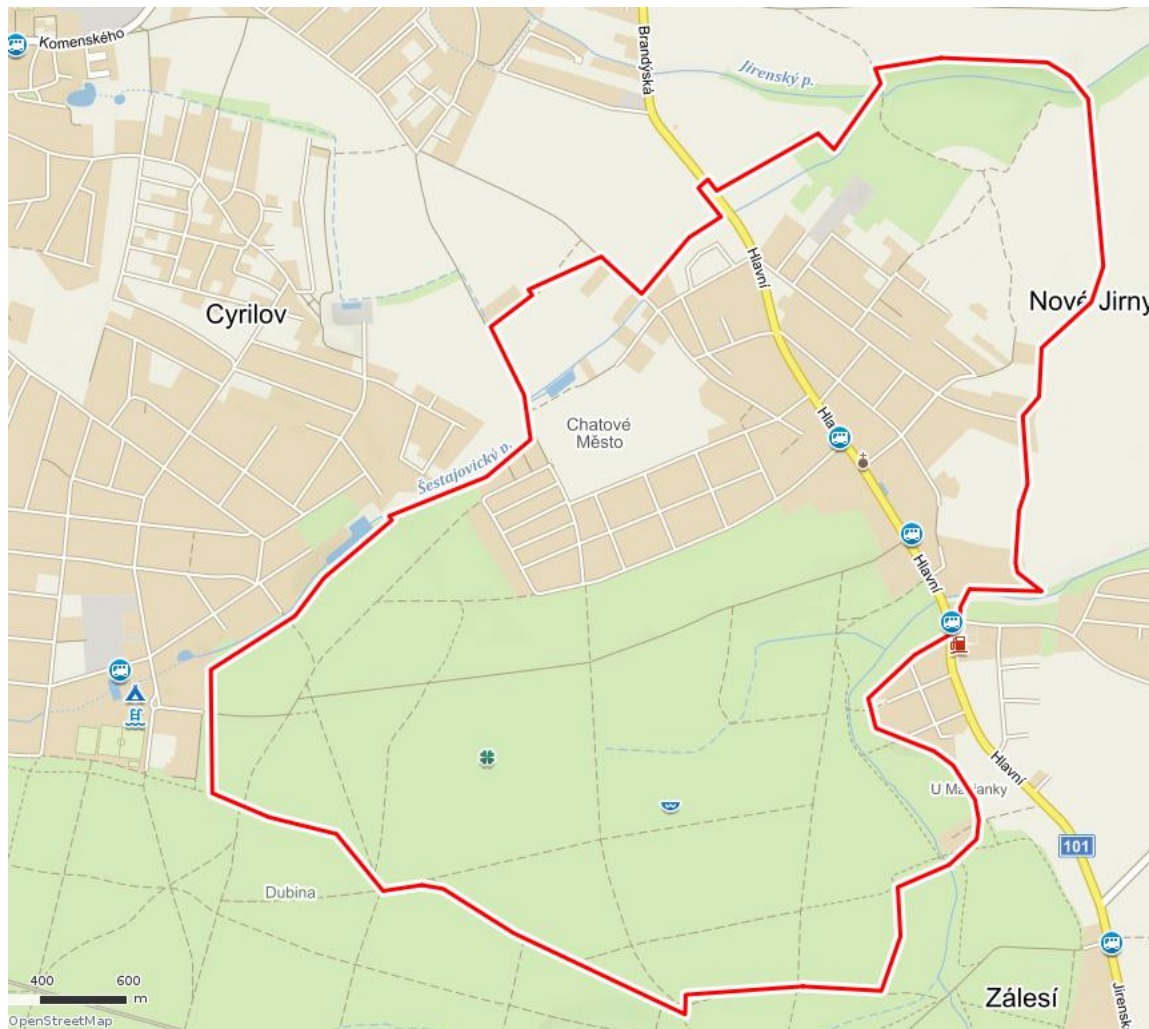
Jižní část Jiren

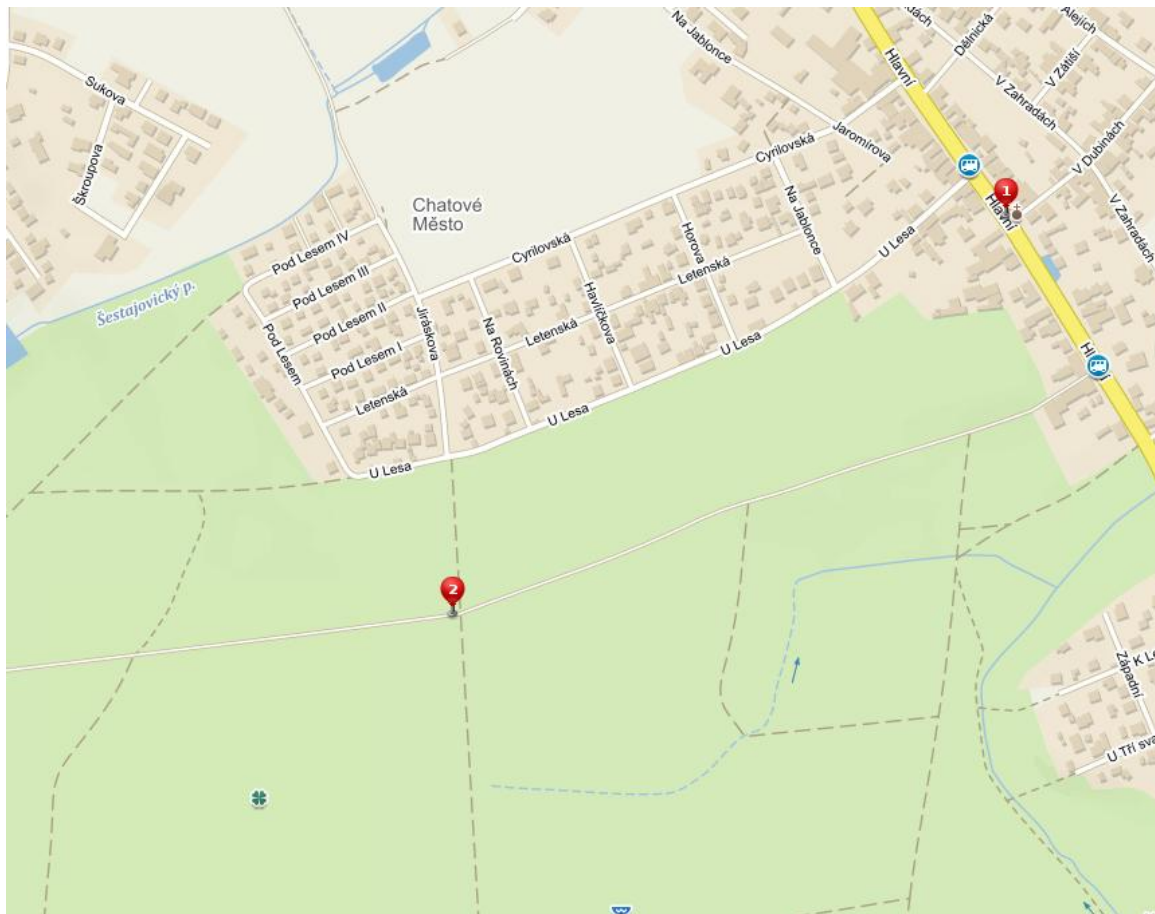
Legenda:

- 3. 3.kříž (fotografie č.8)**
- 4. 4.kříž (fotografie č.9)**
- 5. Kříž manželů Hellbergových (fotografie č.10)**
- 6. Centrální hřbitovní kříž (fotografie č.11)**
- 7. Socha sv. Judy Tadeáše (fotografie č.12)**

Nové Jirny

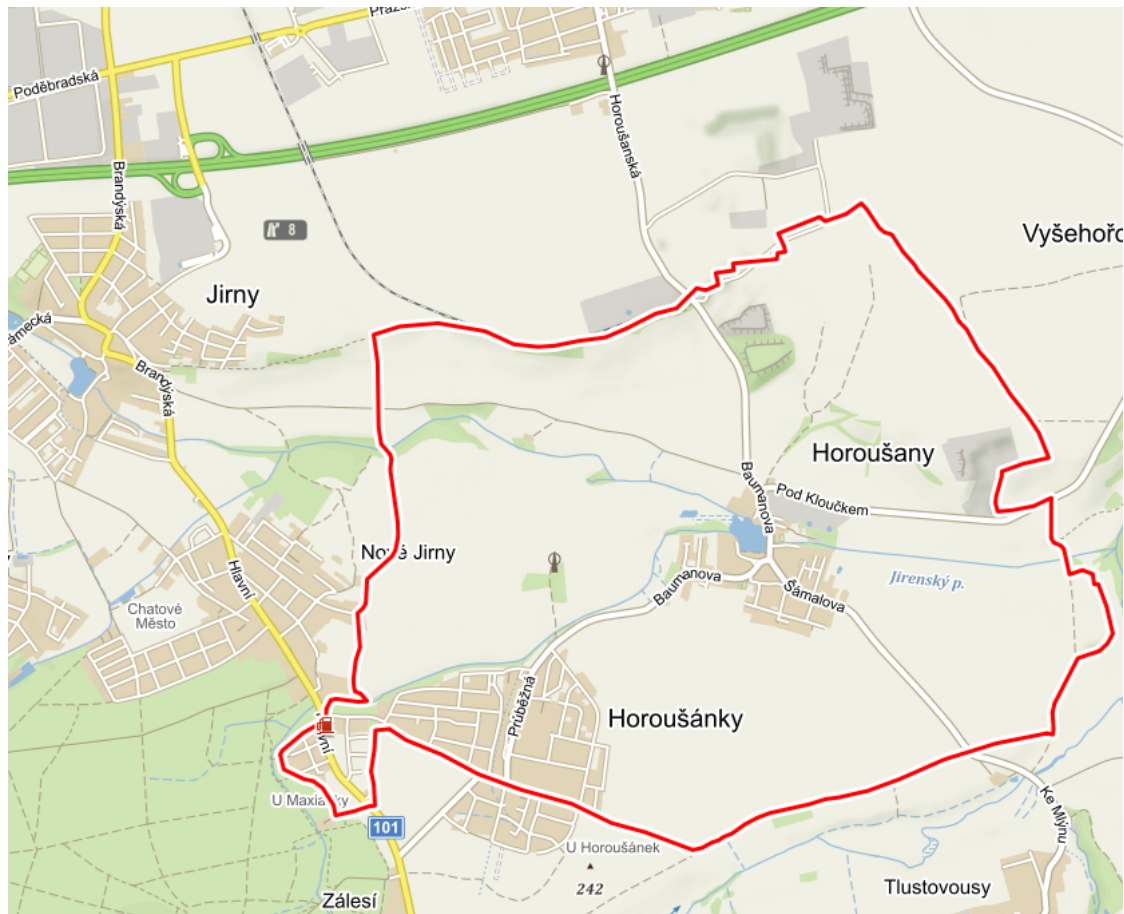
Nové Jirny jižní část

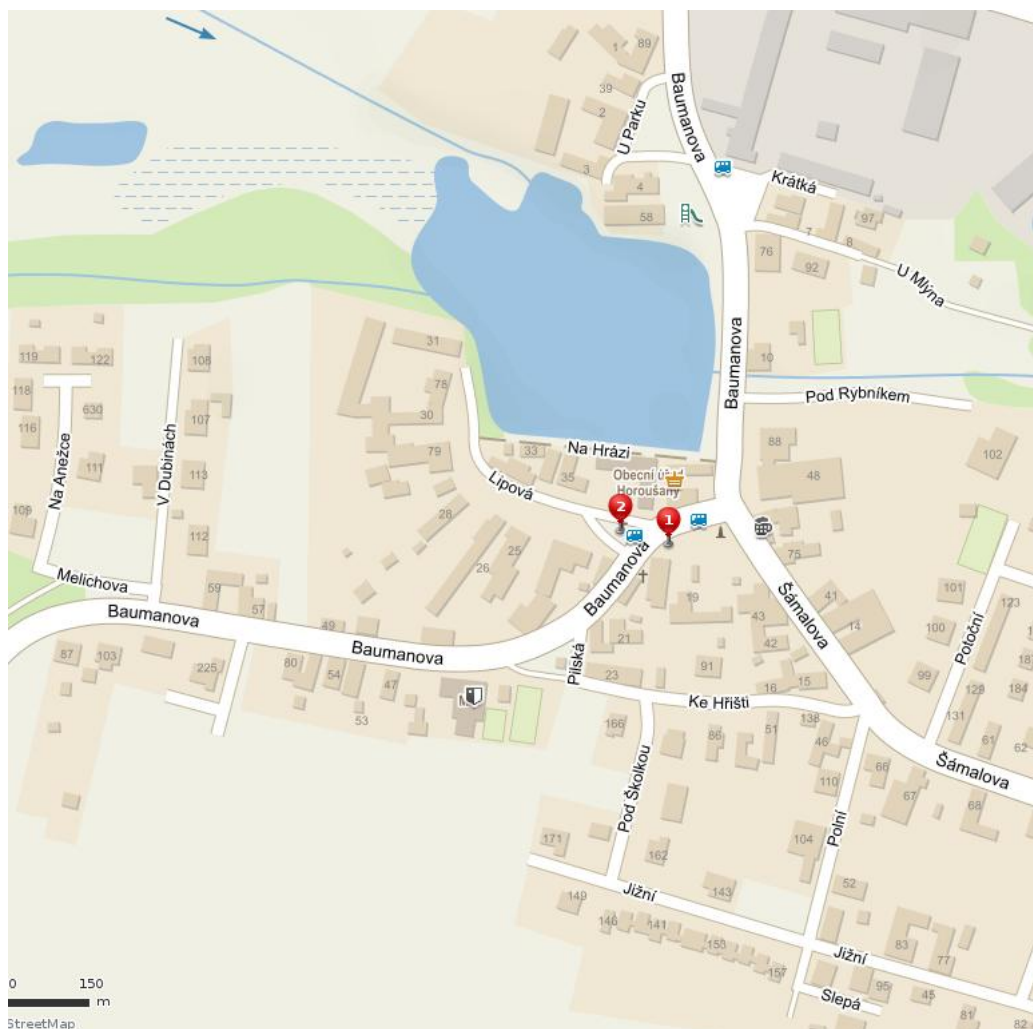
Legenda:

1. Prostorová kaplička sv. Rozálie se zvoničkou (fotografie č.13)
2. Výklenková kaplička Panny Marie se zvoničkou (fotografie č.14)

Horoušany

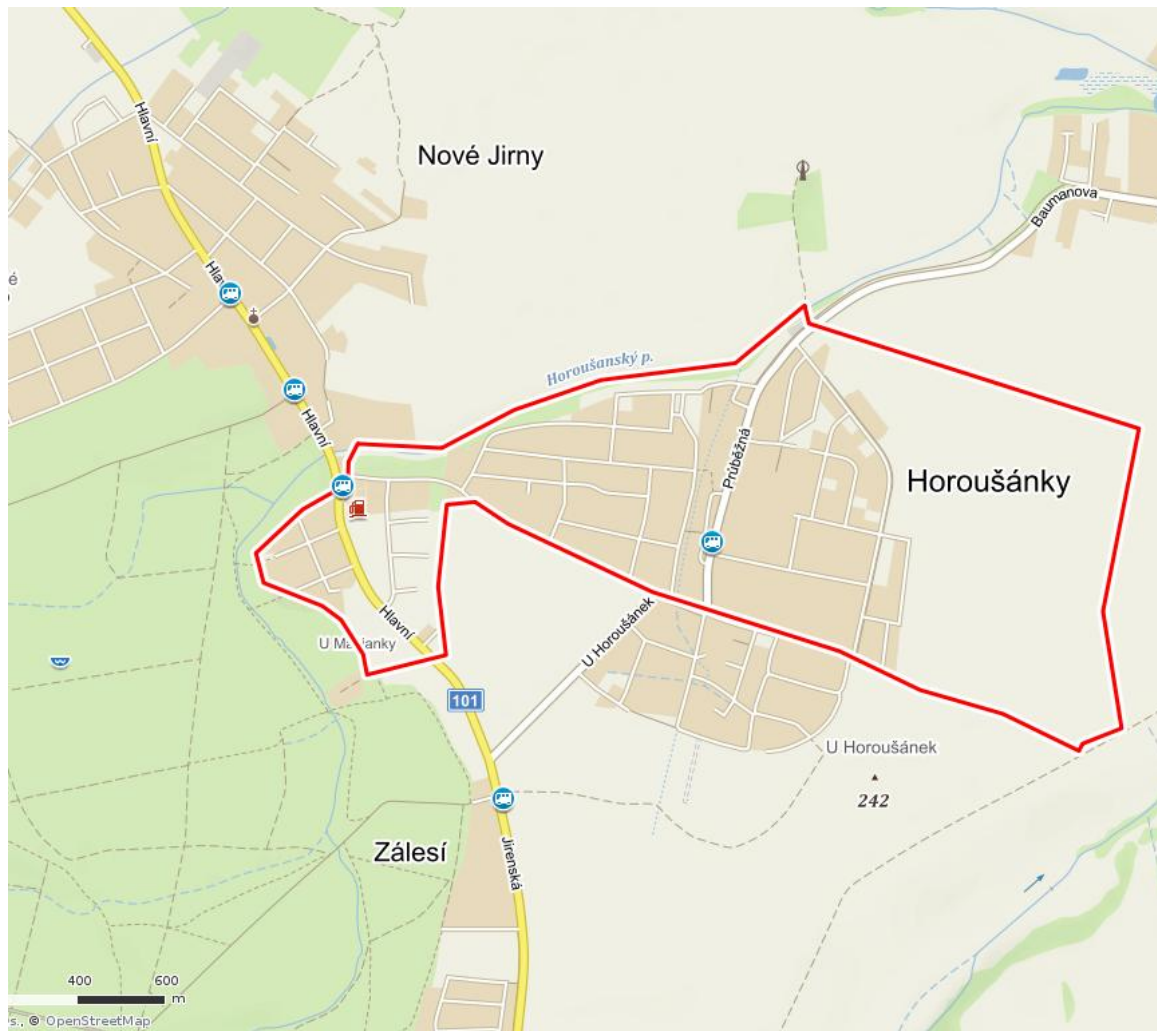
Horoušany centrum

Legenda:

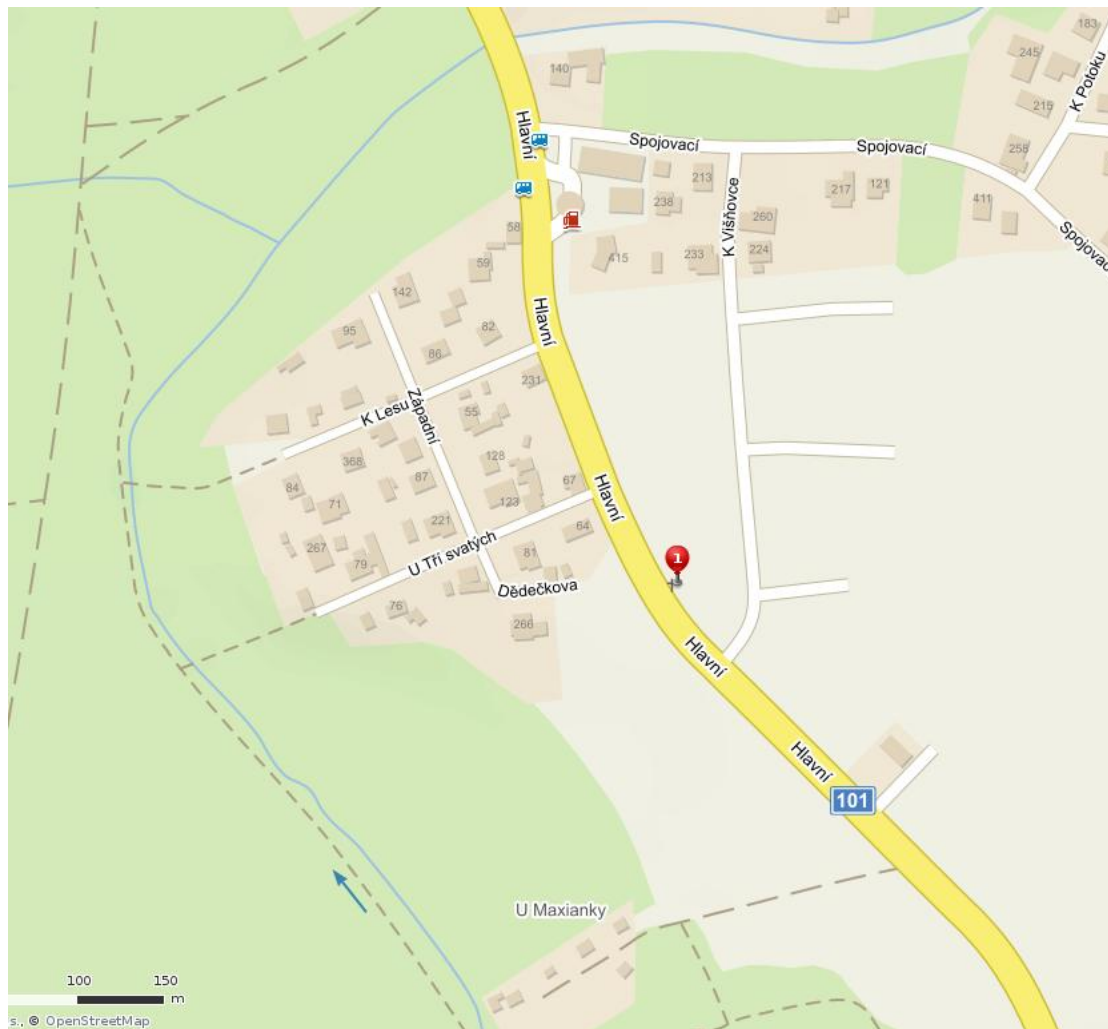
1. Obecní kříž (fotografie č.15)
2. Zvonička (fotografie č.16)

Horoušánky

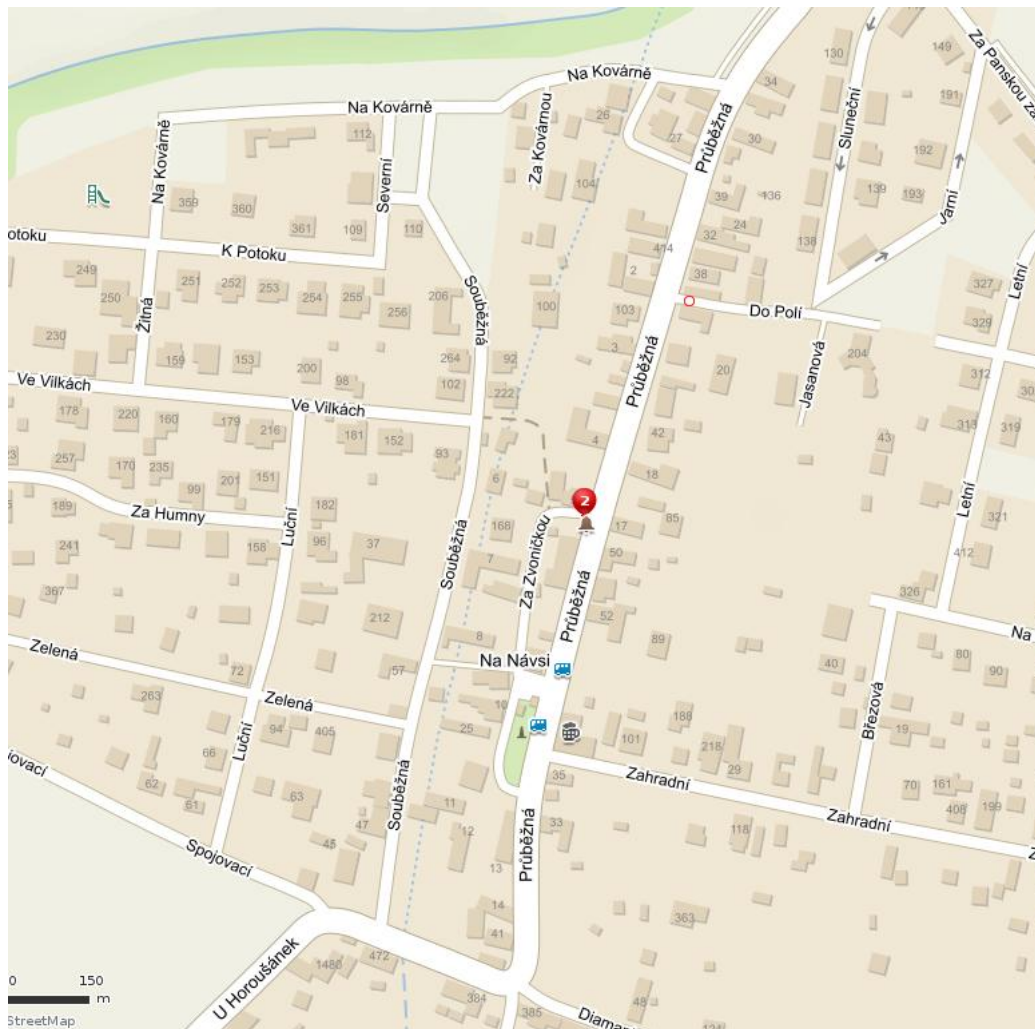
Horoušanky západní část

Legenda:

1. Kříže tří svatých (fotografie č.17)

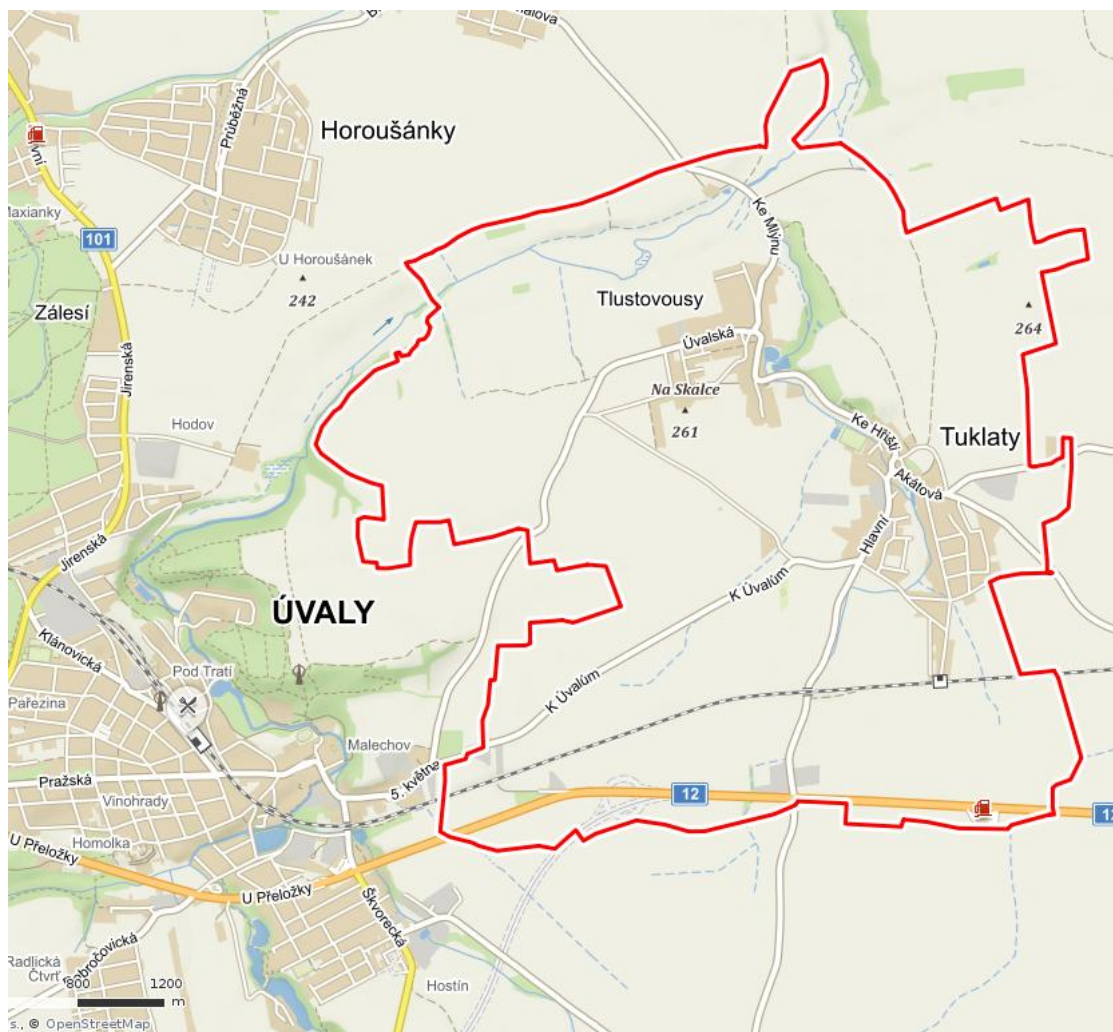
Horoušanky východní část

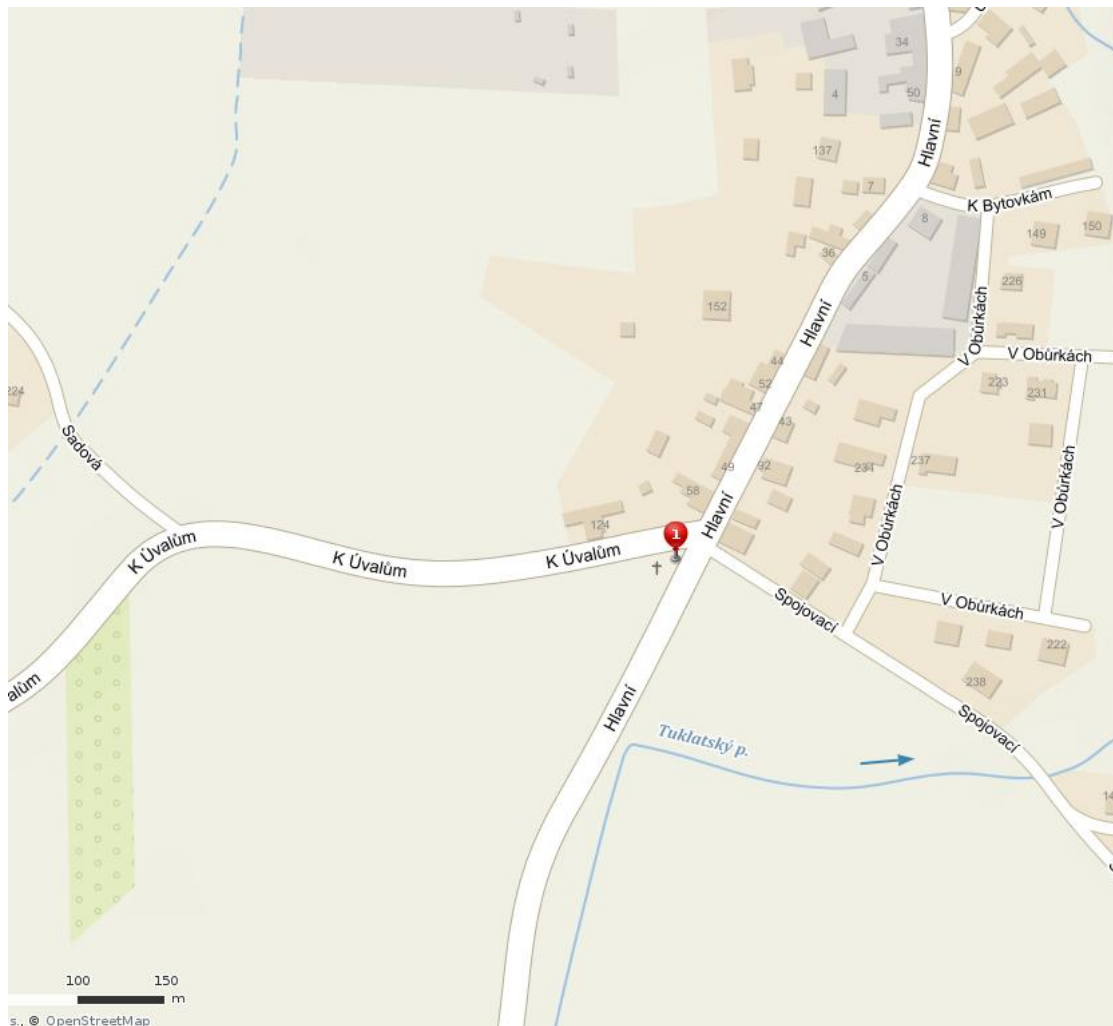
Legenda:

2. Výklenková kaplička se zvoničkou (fotografie č.18)

Tuklaty

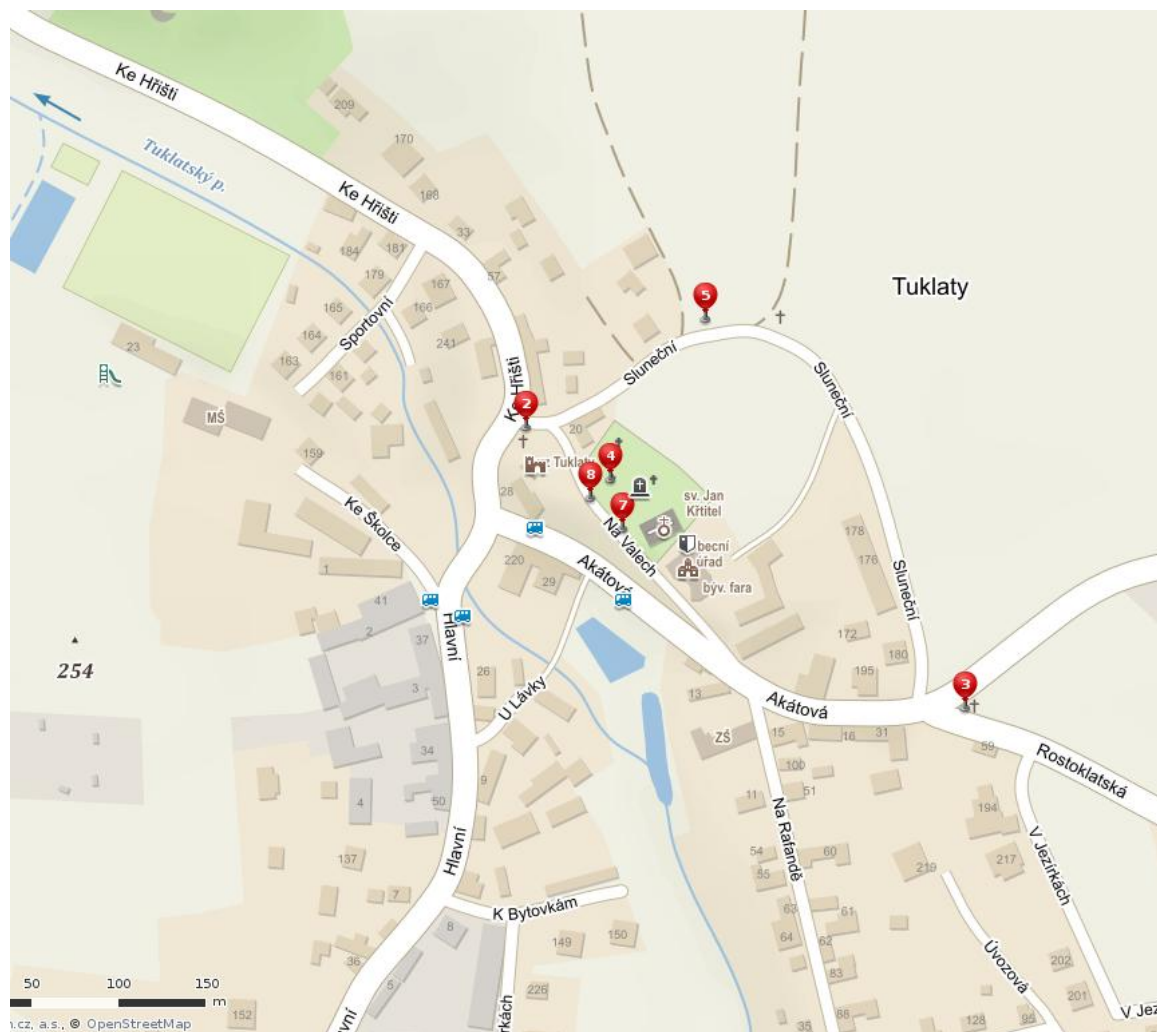
Tuklaty jižní část

Legenda:

1. 1. kříž (fotografie č.19)

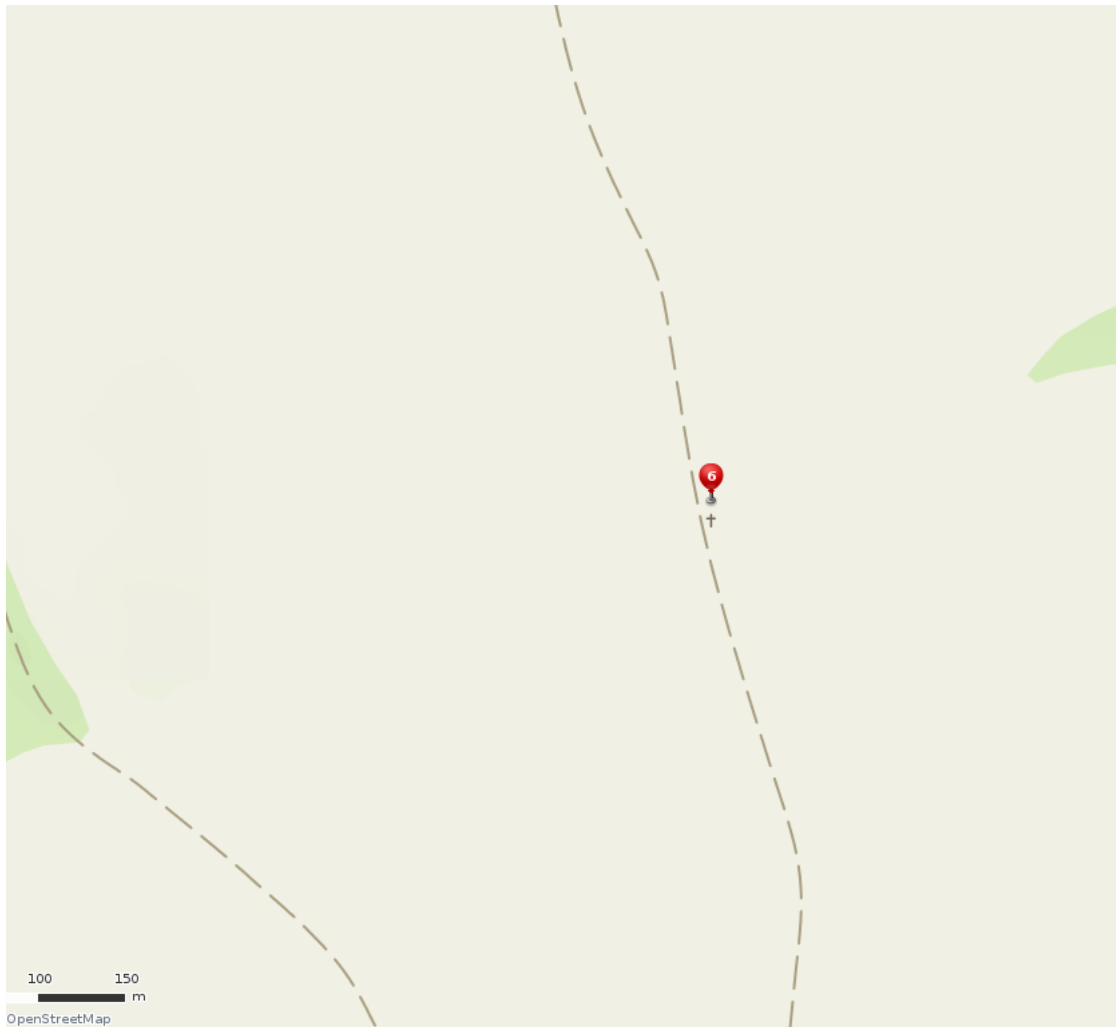
Tuklaty střední část

Legenda:

- 2. Šípkův kříž (fotografie č.20)
- 3. 3. kříž (fotografie č.21)
- 4. Centrální hřbitovní kříž (fotografie č.22)
- 5. Burghardův kříž (fotografie č.23)
- 7. Socha Panny Marie neposvrtné (fotografie č.25)
- 8. Socha sv. Jana Nepomuckého (fotografie č. 26)

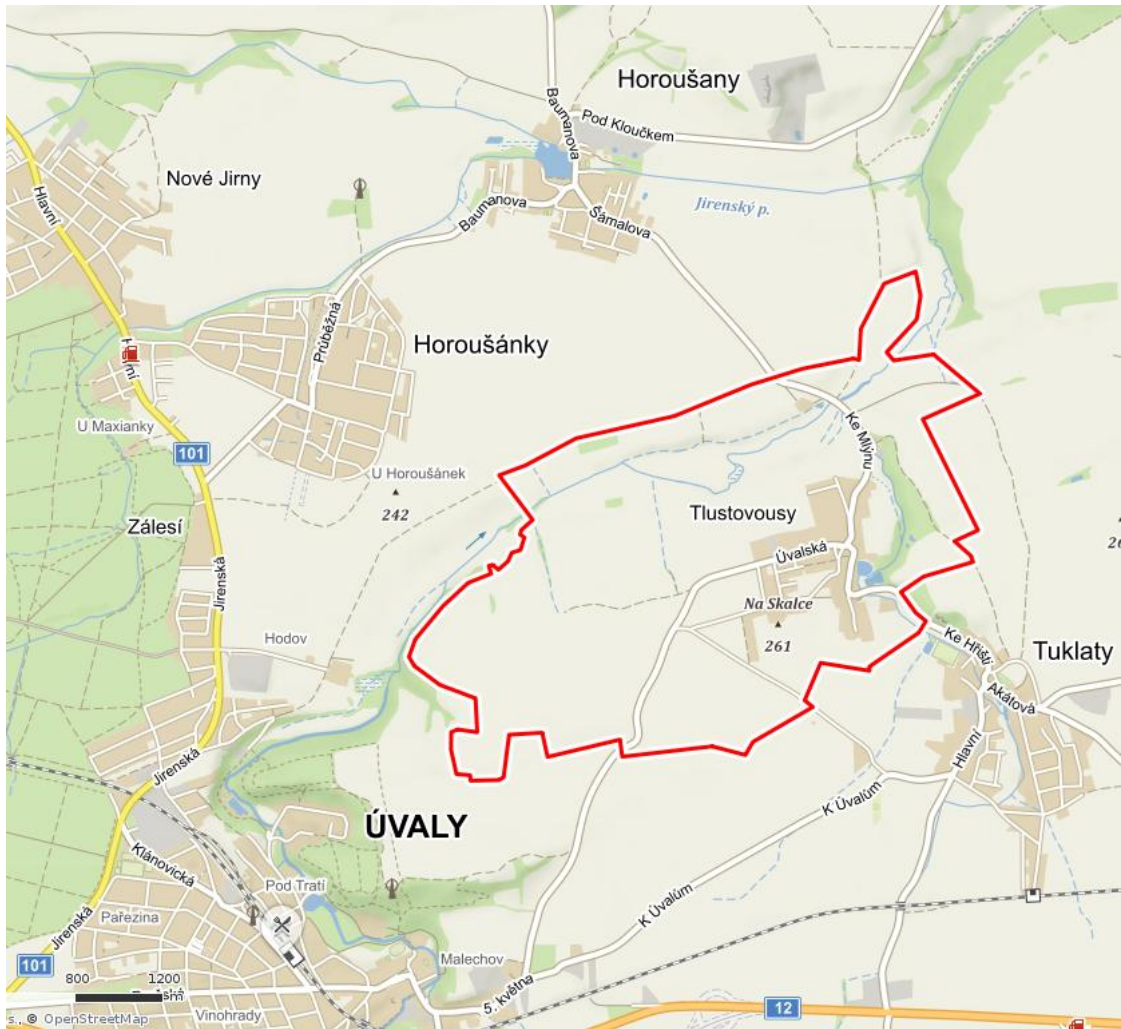
Tuklaty severní část

Legenda:

6. Baumanův kříž (fotografie č. 24)

Tlustovousy

Tlustovousy detail

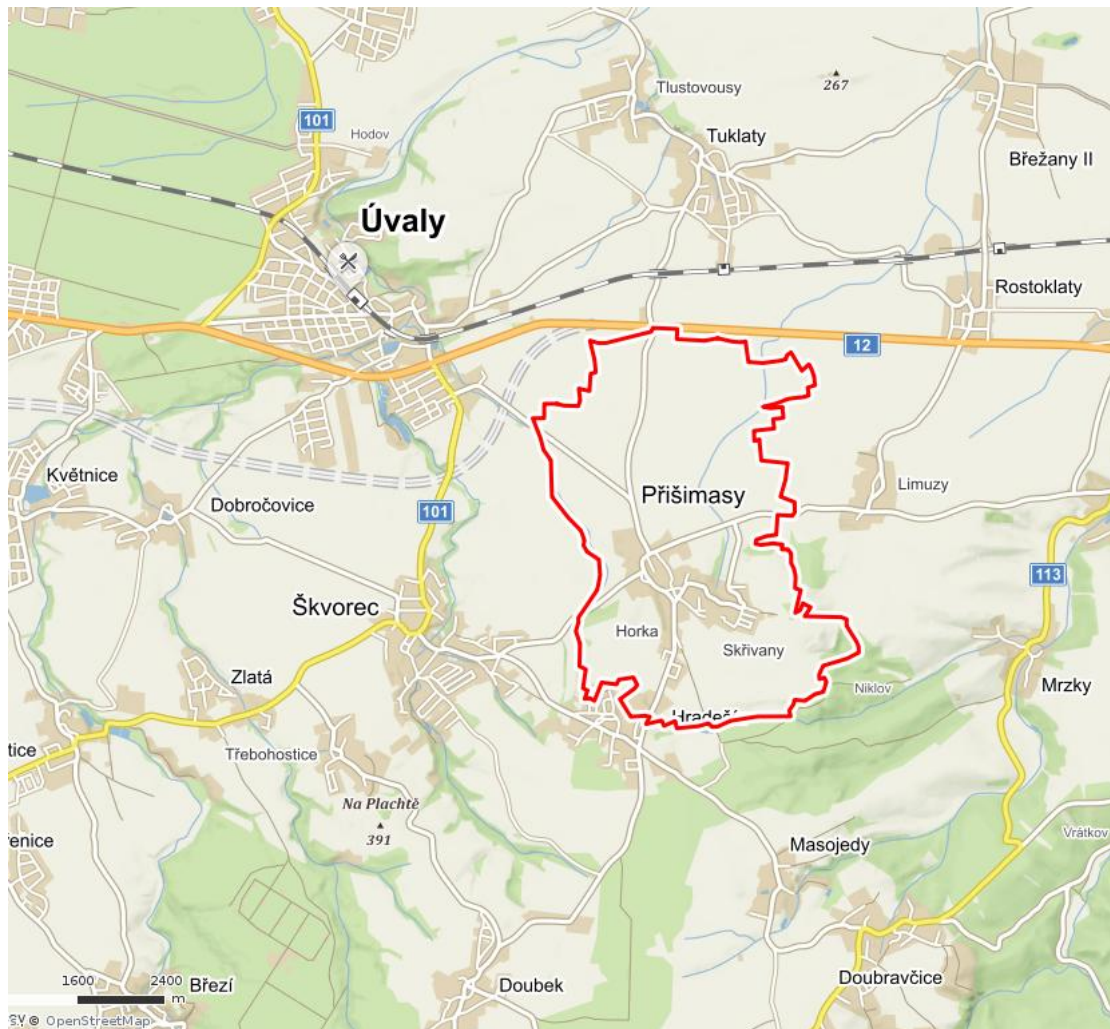

Legenda:

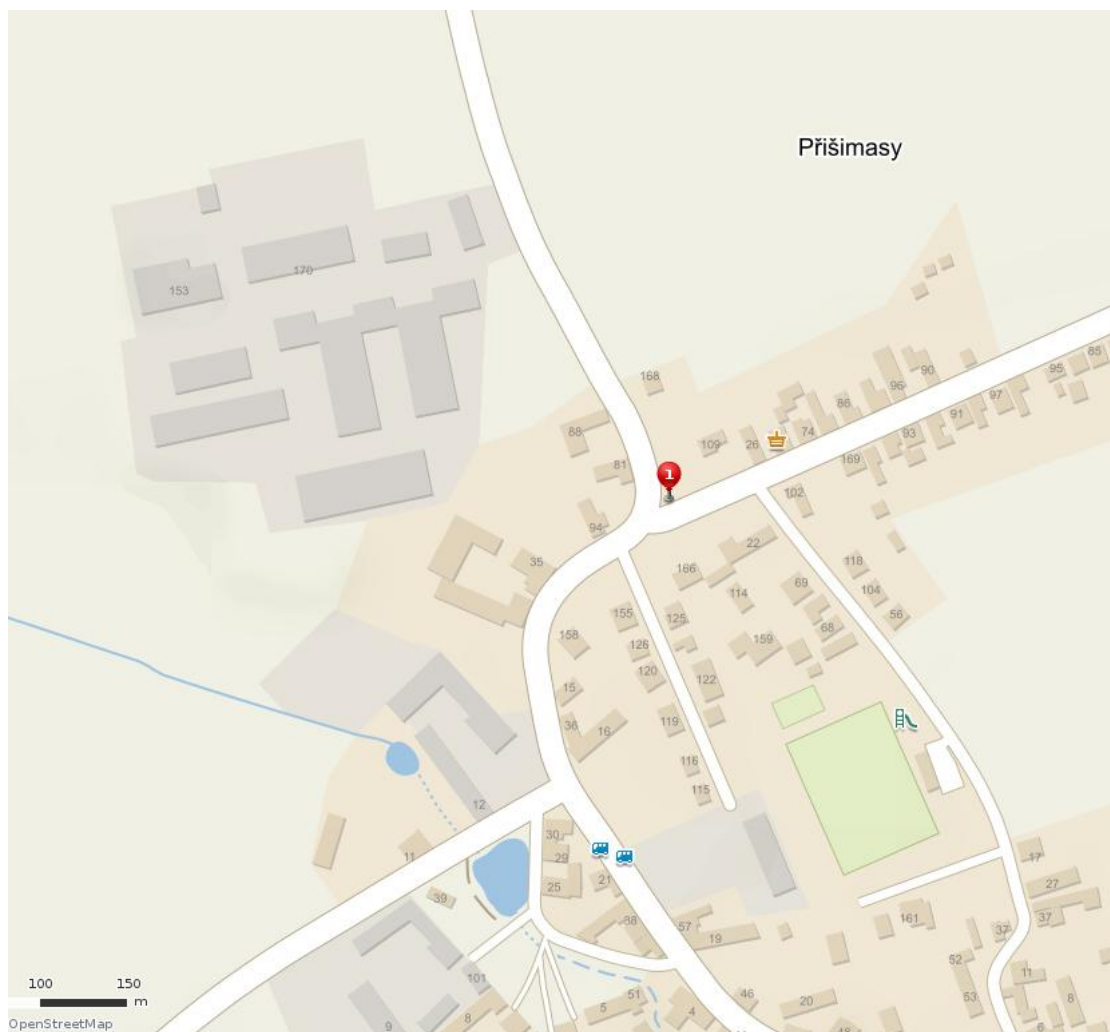
1. 1. kříž (fotografie č.27)
2. 2. kříž (fotografie č.28)

Příšimasy

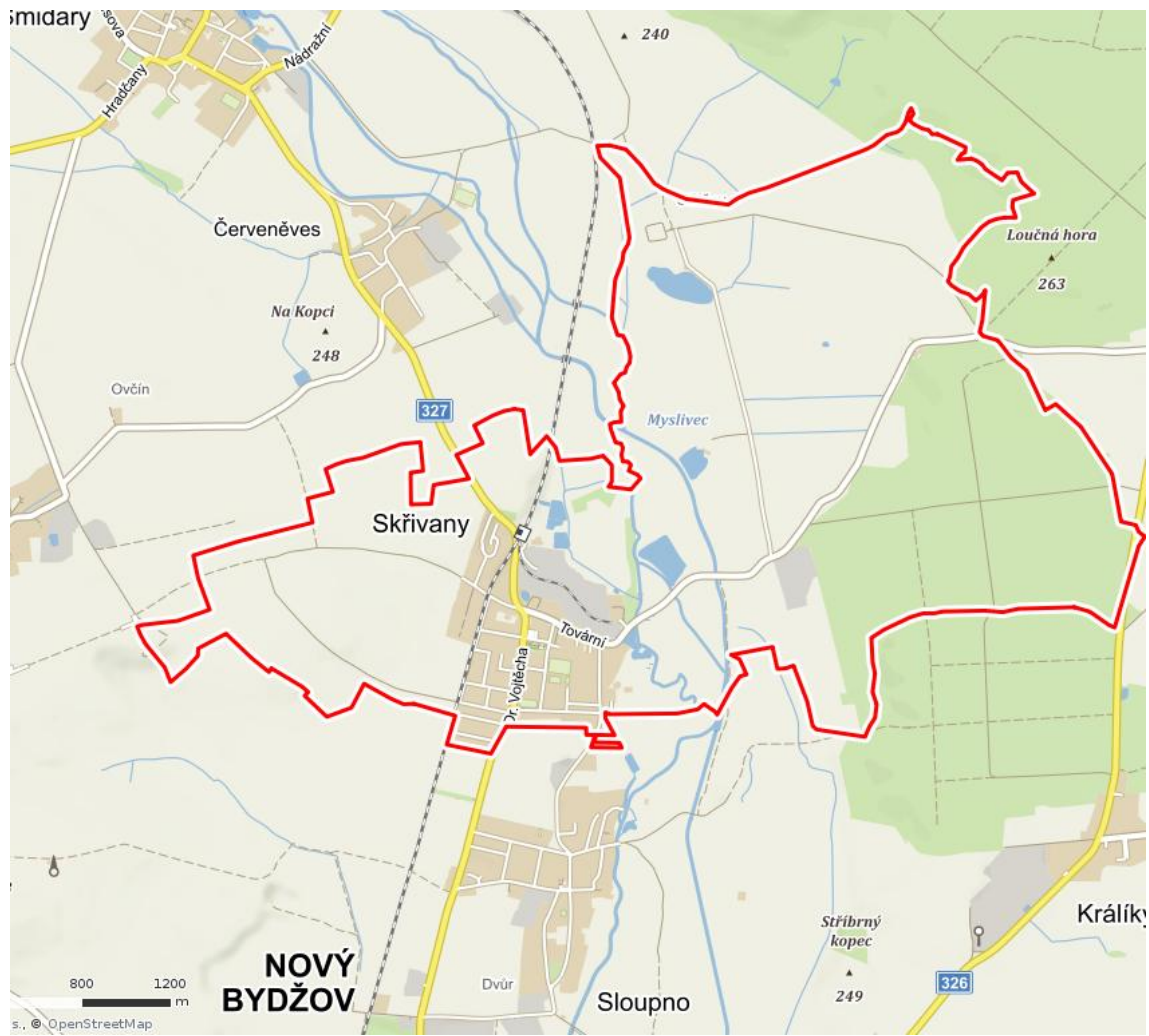
Přišimasy centrum

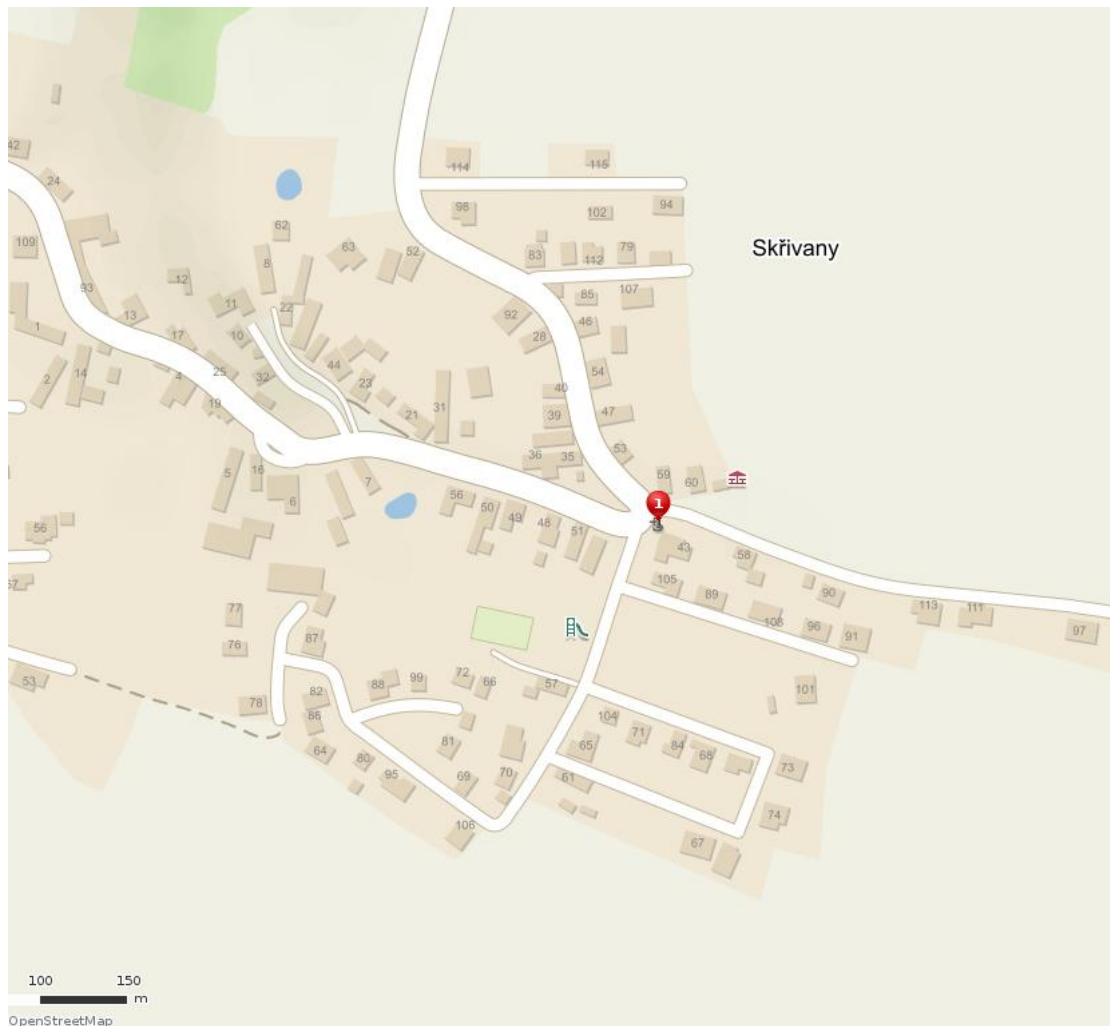
Legenda:

1. Kříž (fotografie č.29)

Skřivany

Skřivany západní část

Legenda:

1. kříž (fotografie č.30)

Škvorec

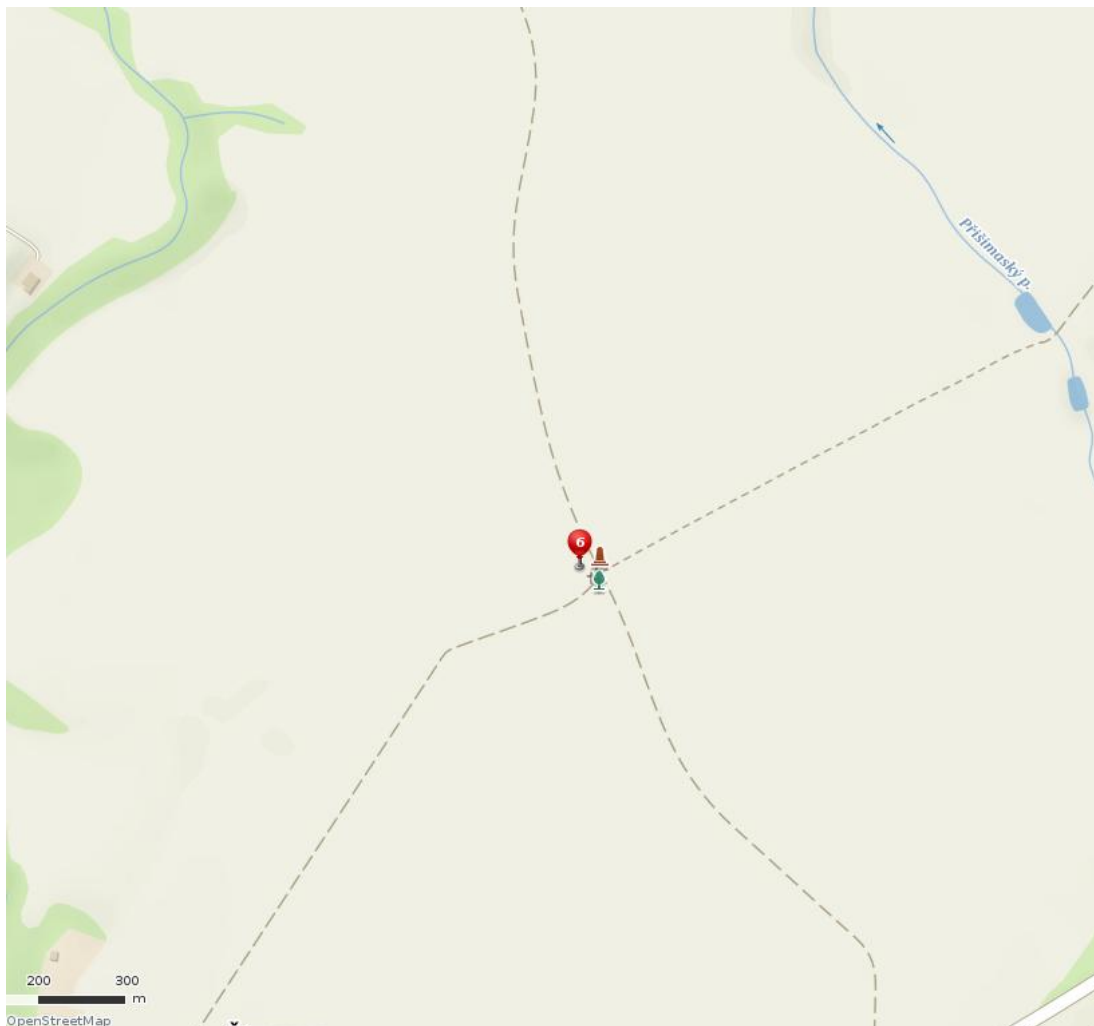
Škvorec střední část

Legenda:

1. 1. kříž (fotografie č.31)
2. 2. kříž (fotografie č.32)
3. 3. kříž (fotografie č.33)
5. Centrální hřbitovní kříž (fotografie č.35)
7. Socha sv. Prokopa (fotografie č.37)

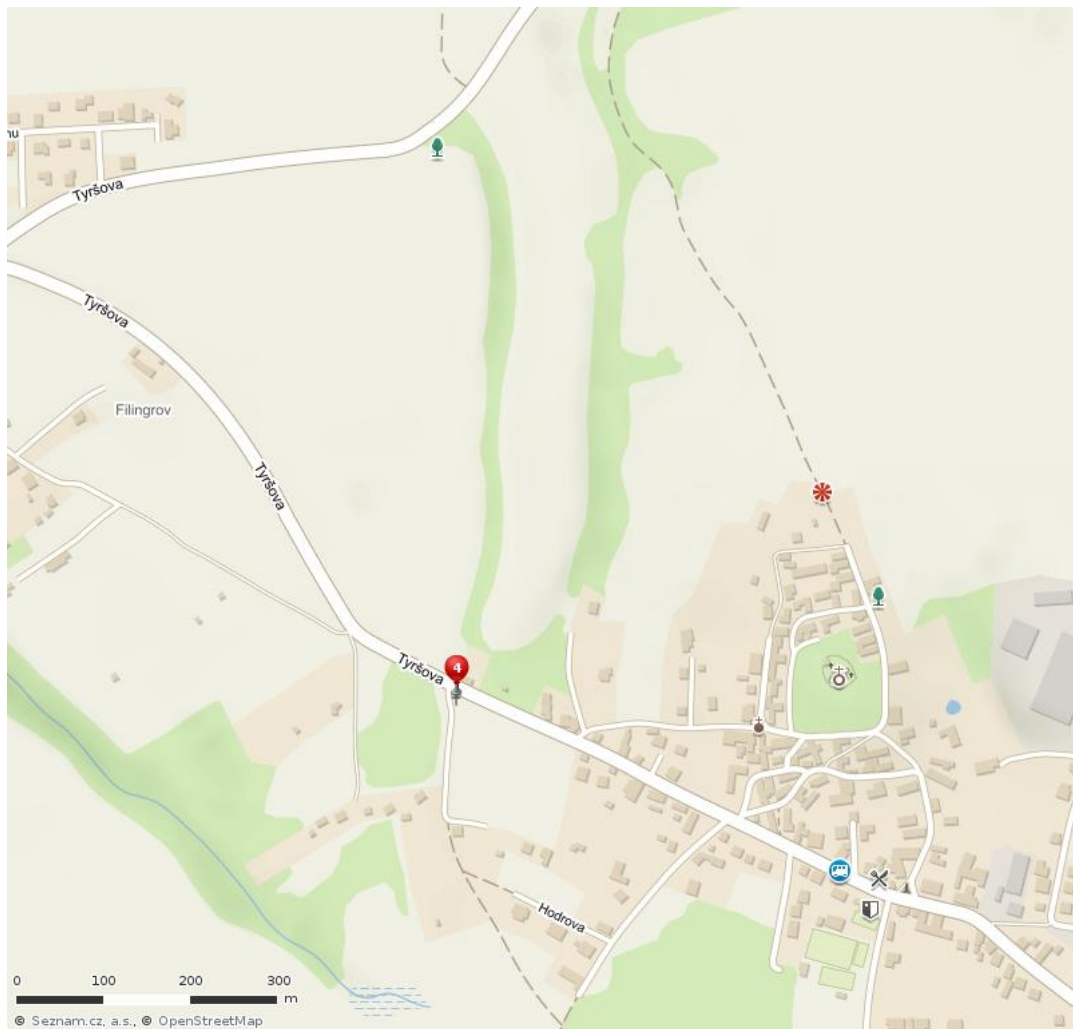
Škvorec severozápadní část

Legenda:

6. Socha sv. Donáta (fotografie č.36)

Škvorec – jihozápadní část

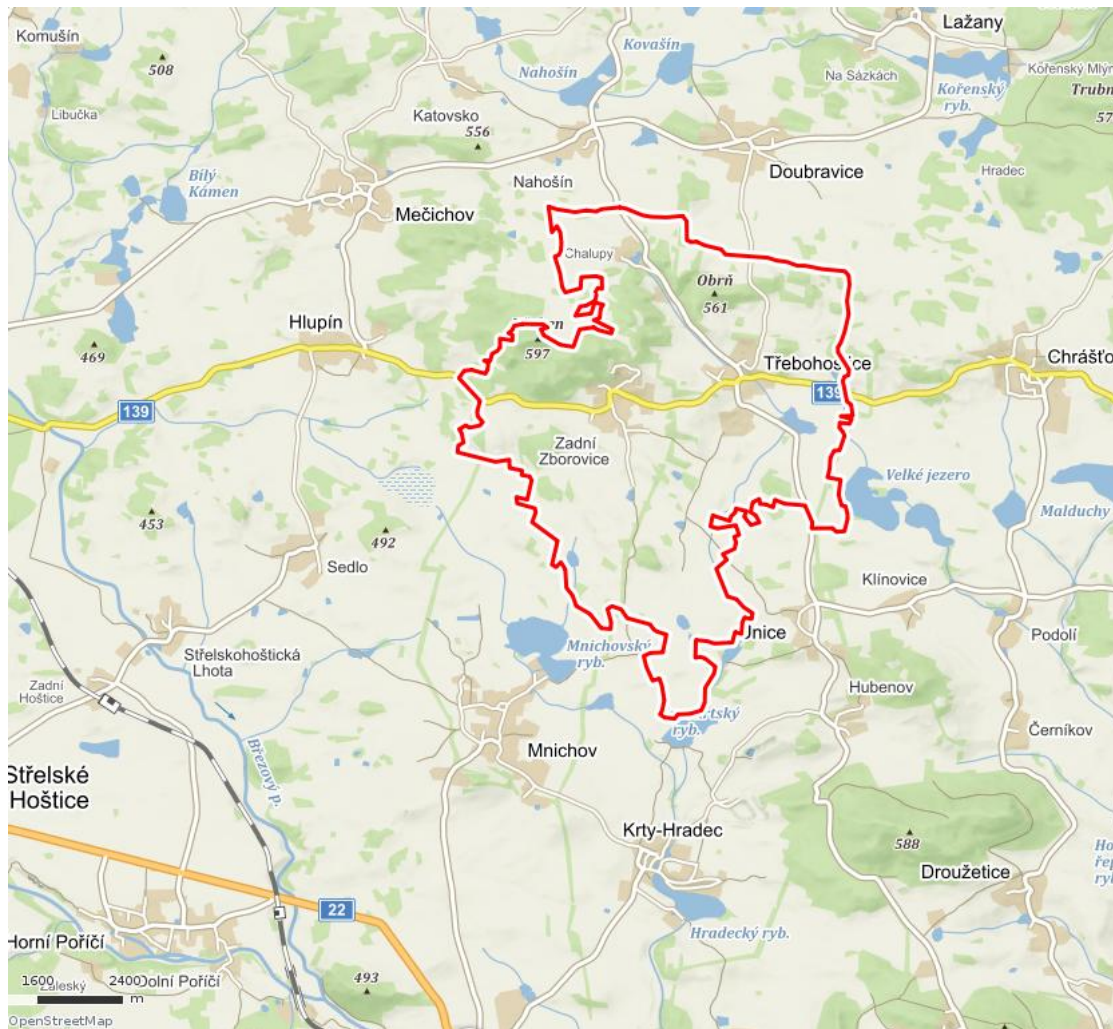

Legenda:

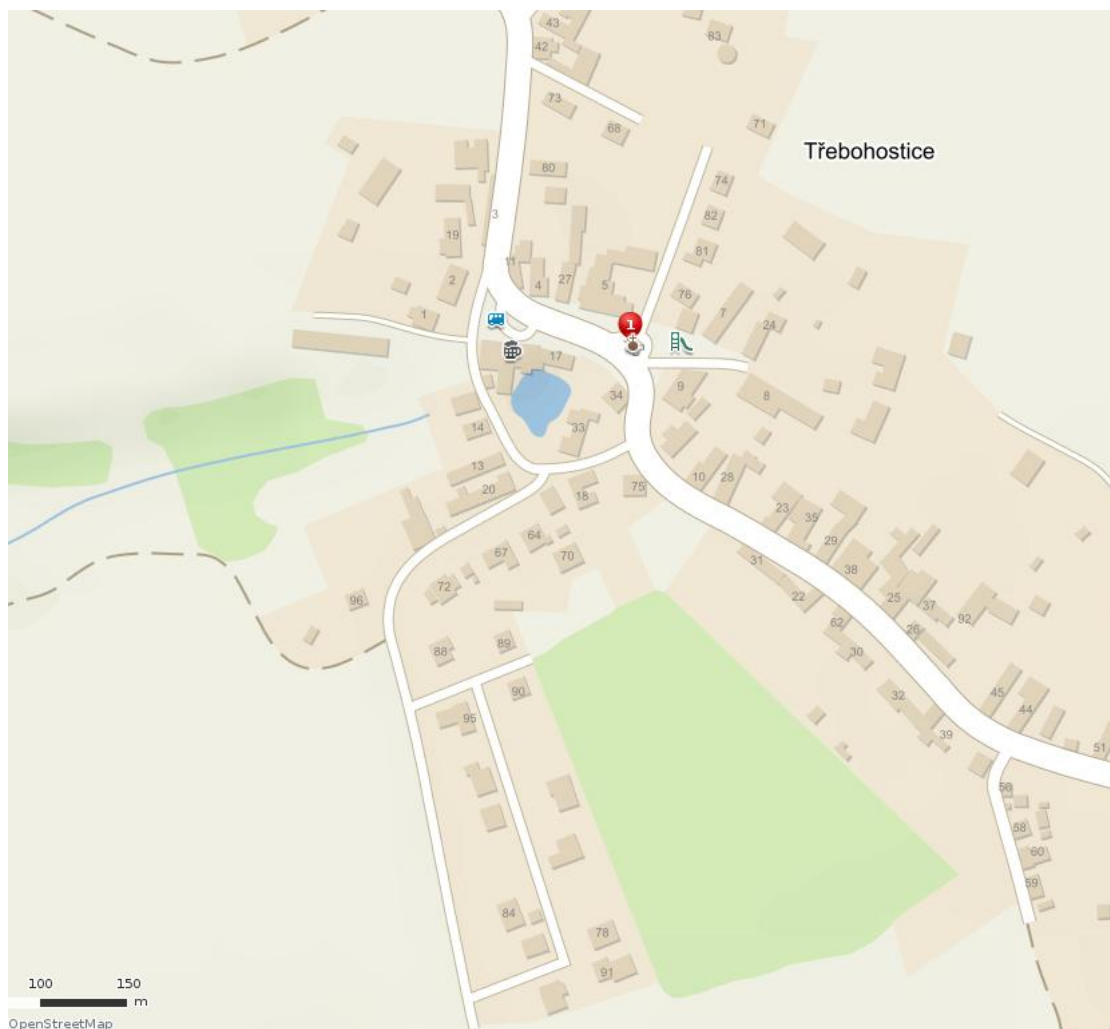
4. Kříž manželů Šlajsových (fotografie č.34)

Třebohostice

Třebohostice – centrum

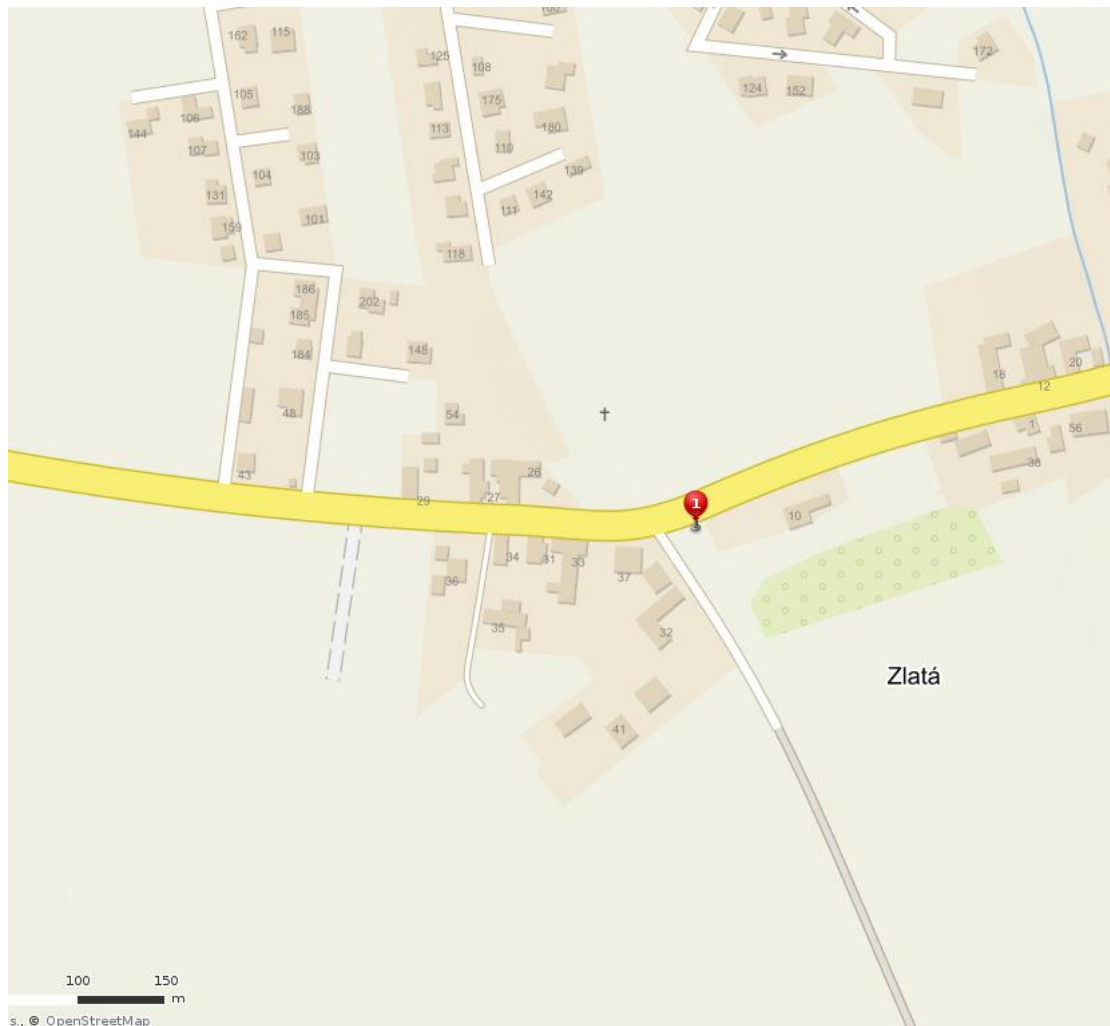
Legenda:

1. Prostorová kaplička se zvoničkou (fotografie č.38)

Zlatá

Zlatá – jižní část

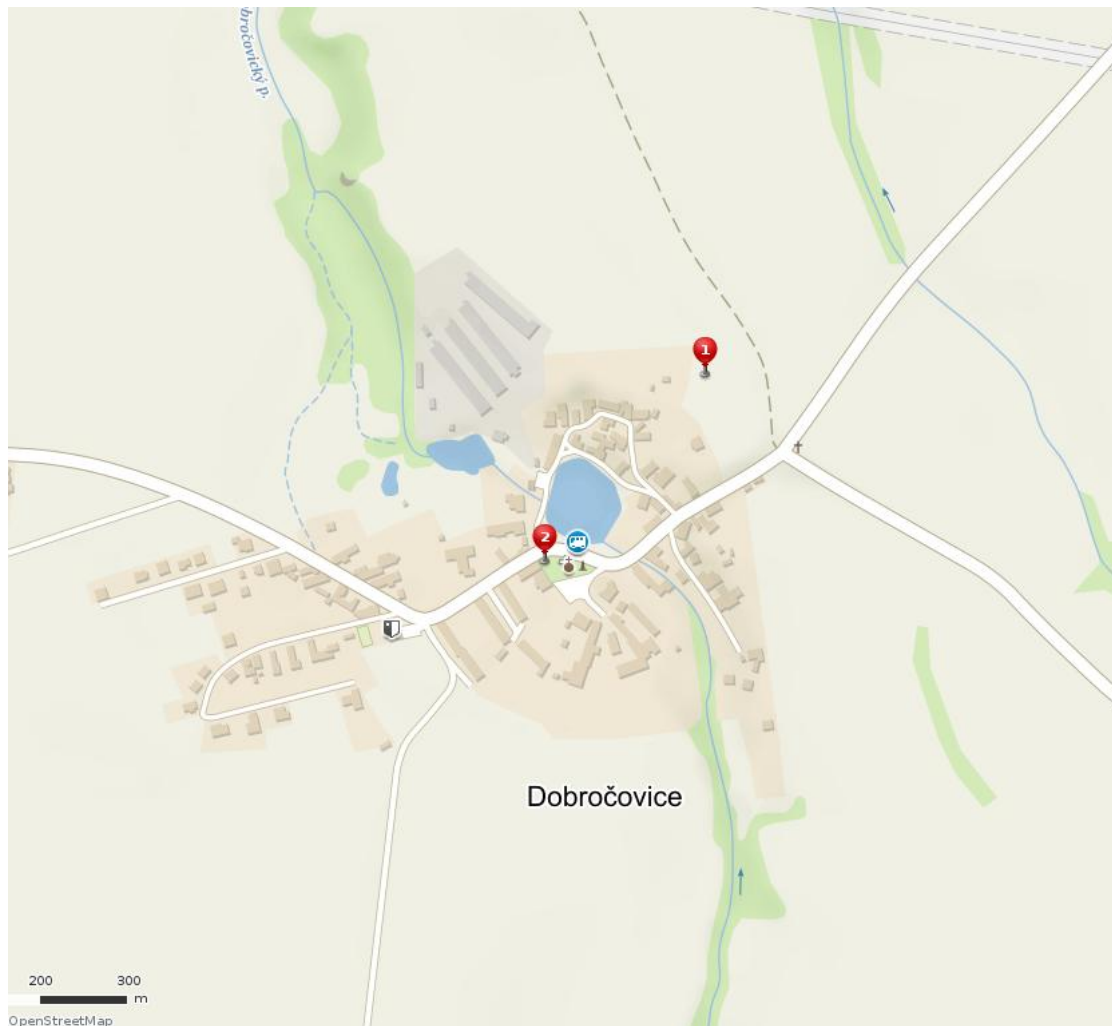
Legenda:

1. Obecní kříž (fotografie č.39)

Dobročovice

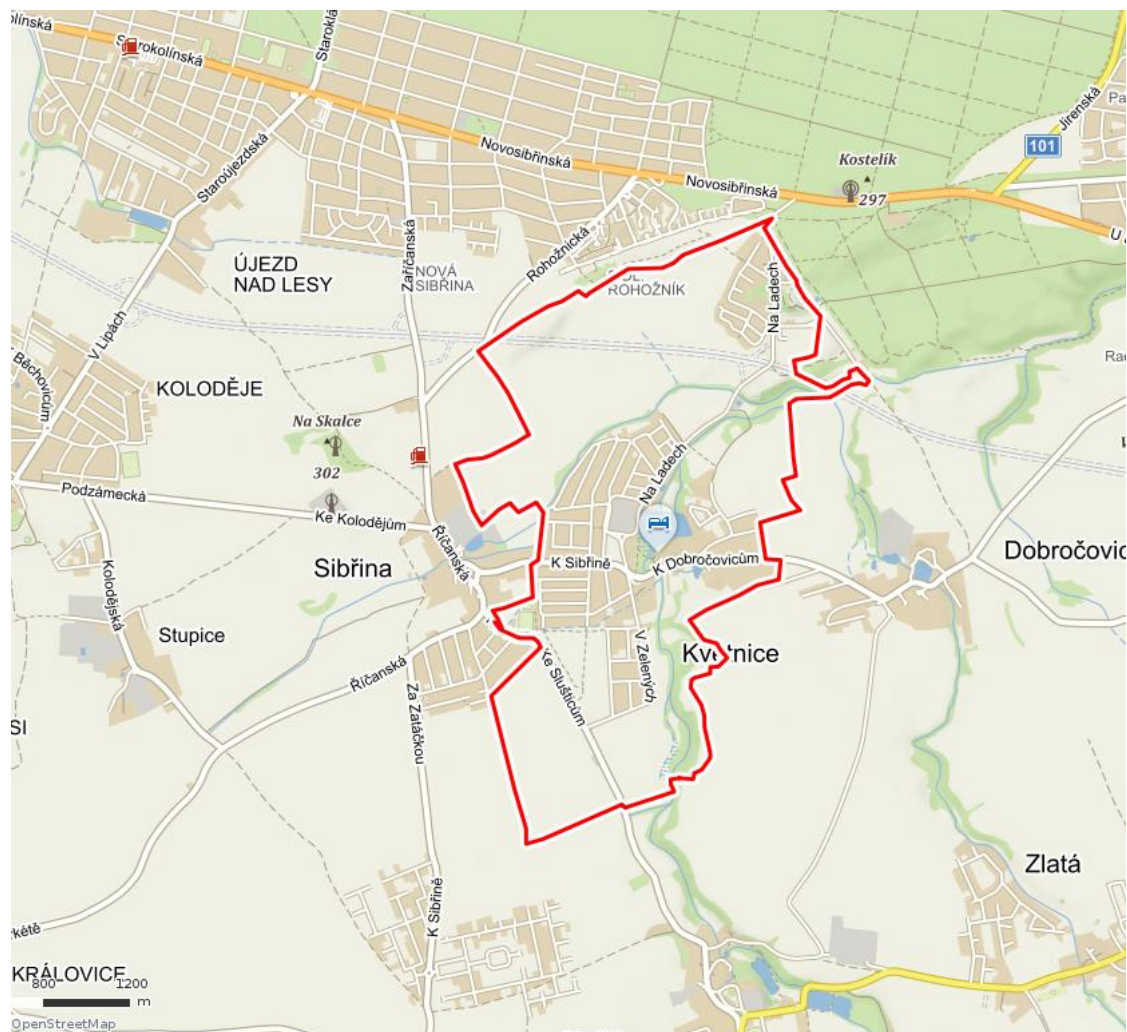
Dobročovice – severní část

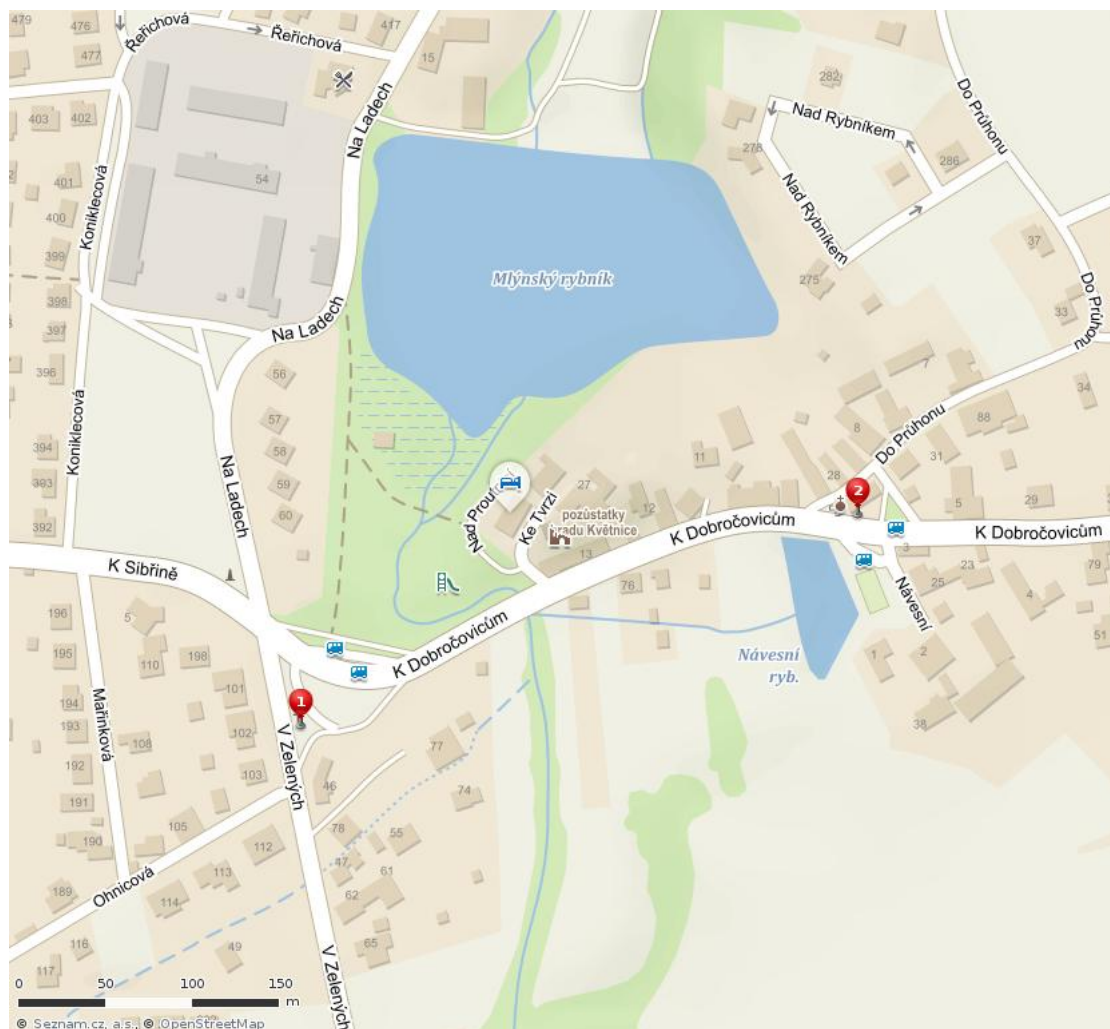
Legenda:

1. Kříž (fotografie č.40)
2. Kaple sv. Isidora (fotografie č.41)

Květnice

Květnice – centrum

Legenda:

1. Kříž Jana II. z Liechtensteinu (fotografie č.42)
2. Prostorová kaplička se zvoničkou (fotografie č.43)